

Evaluace volnočasových aktivit dětí školního věku

Bc. Lenka Turnová

Diplomová práce
2014

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Institut mezioborových studií Brno
akademický rok: 2012/2013

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Lenka TURNOVÁ**
Osobní číslo: **H128249**
Studijní program: **N7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Evaluace volnočasových aktivit dětí školního věku**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS "Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách" (IMS 2012). Případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře připojené k tomuto studijnímu textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovedního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím diplomové práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena na:

- pojem volný čas dětí školního věku, jak v historickém, tak i současném pojetí;
- organizace a zařízení pracující s dětmi a mládeží ve volném čase na Prostějovsku;
- výzkum trávení volného času dětí školního věku.

Součástí práce bude kvantitativní výzkum zaměřený na volnočasové aktivity dětí školního věku a zjištění možného vztahu k věku dětí.

Téma bude analyzováno z hlediska sociální pedagogiky.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Břicháček, V. a kol. Skautskou stezkou. Praha: Junák, 2001.

Hofbauer, B. Děti, mládež a volný čas. Praha: Portál, 2004.

Kraus, B., Poláčková, V. a kol. Člověk, prostředí a výchova. Brno: Paido, 2001.

Matoušek, O. Práce s rizikovou mládeží. Praha: Portál, 1996.

Němec, J. a kol. Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času. Brno: Paido, 2002.

Pávková, J. a kol. Pedagogika volného času. Praha: Portál, 2008.

Vážanský, M., Smékal, M. Základy pedagogiky volného času. Brno: Paido, 1995.

Další literatura bude obsažena v Projektu diplomové práce a průběžně doplňována během práce na tomto textu.

Vedoucí diplomové práce: **PhDr. Alena Plšková**

Katedra sociální pedagogiky

Datum zadání diplomové práce: **30. listopadu 2012**

Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2014**

V Brně dne 30. listopadu 2012

prof. PhDr. Pavel Mühlpachr, Ph.D.
vedoucí ústavu

doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci – nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Bc. LENKA TURNOVA¹

Jméno, příjmení studenta

V Brně 14. 12. 2012

Lenka Turnova¹

Podpis

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídnou k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Diplomová práce Evaluace volnočasových aktivit dětí školního věku se zabývá problematikou trávení volného času u dnešních dětí a mládeže.

V teoretické části jsou vymezeny pojmy pedagogika volného času a volný čas. Dále jsou popsána vývojová specifika dětí, způsoby trávení volného času a zařízení pro volný čas dětí školního věku.

Praktická část vychází z vlastního kvantitativního výzkumu provedeného formou dotazníku a zpracovává jeho výsledky statistickými metodami. Stanovené hypotézy byly zaměřeny na zjištění zájmů dětí v oblasti využívání volného času.

Klíčová slova: děti školního věku, volný čas, volnočasové aktivity, sport, četba, zájmové organizace.

ABSTRACT

The thesis called Evaluation of Schoolchildren's Leisure Activities deals with the issues of today's children and youth spending leisure time.

In theoretical solutions are defined terms leisure pedagogy and leisure time. Then author describes developmental specifics of children, forms of spending leisure time and schoolchildren's leisure activity facilities.

Practical part of the thesis follows from own quantitative research which was carried out by means of questionnaire method and processes his record by statistical methods. Given hypotheses were concentrated on interests of children in the sphere utilization of leisure time.

Keywords: schoolchildren, leisure time, leisure activities, sport, reading, hobbies organization.

Poděkování

Děkuji PhDr. Aleně Plškové za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytla při zpracování mé bakalářské práce.

Také bych chtěla poděkovat za trpělivost a podporu své rodině.

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	8
I TEORETICKÁ ČÁST.....	10
1 PEDAGOGIKA VOLNÉHO ČASU	11
1.1 VYMEZENÍ POJMU PEDAGOGIKA VOLNÉHO ČASU.....	11
1.2 FUNKCE VÝCHOVY VE VOLNÉM ČASE	12
1.3 VÝCHOVA VE VOLNÉM ČASE V HISTORICKÉM POHLEDU	14
2 VOLNÝ ČAS.....	18
2.1 VYMEZENÍ POJMU VOLNÝ ČAS.....	18
2.2 VZNIK A ROZVOJ VOLNÉHO ČASU	19
2.3 VOLNÝ ČAS A JEHO VÝZNAM V ŽIVOTĚ ČLOVĚKA.....	21
2.4 VOLNÝ ČAS Z POHLEDU KVALITY ŽIVOTA A ŽIVOTNÍHO STYLU	24
2.5 ÚČASTNÍCI VOLNOČASOVÝCH AKTIVIT A JEJICH DIFERENCIACE	27
2.6 VÝCHOVA MIMO VYUČOVÁNÍ A POŽADAVKY NA JEJÍ REALIZACI.....	30
3 VÝVOJOVÁ SPECIFIKA DĚTÍ.....	34
3.1 VĚKOVÁ SPECIFIKA ŠKOLNÍHO VĚKU.....	35
3.2 VĚKOVÁ SPECIFIKA OBDOBÍ DOSPÍVÁNÍ – ADOLESCENCE.....	40
4 ZPŮSOBY TRÁVENÍ VOLNÉHO ČASU	45
4.1 ČETBA	45
4.2 SPORT.....	47
4.3 MÉDIA A SOCIÁLNÍ SÍŤ.....	50
4.4 RIZIKA SPOJENÁ S UŽÍVÁNÍM MASMÉDIÍ	52
5 ZAŘÍZENÍ, SDRUŽENÍ A ORGANIZACE VOLNOČASOVÝCH AKTIVIT PRO DĚTI ŠKOLNÍHO VĚKU	57
5.1 ŠKOLSKÁ VOLNOČASOVÁ ZAŘÍZENÍ.....	57
5.2 DĚTSKÉ A MLÁDEŽNICKÉ ORGANIZACE, SDRUŽENÍ A Hnutí.....	61
5.3 NOVÝ TYP ZAŘÍZENÍ VOLNOČASOVÝCH AKTIVIT	67
II PRAKTICKÁ ČÁST	69
6 KVANTITATIVNÍ VÝZKUM.....	70
6.1 CÍL VÝZKUMU A STANOVENÍ HYPOTÉZ	70
6.2 METODIKA VÝZKUMU, METODA SBĚRU DAT, CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO VZORKU	71
6.3 VLASTNÍ VÝZKUM, ANALÝZA A INTERPRETACE VÝSLEDKŮ.....	73
6.4 HODNOCENÍ VÝSLEDKŮ.....	95
ZÁVĚR	98
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	100
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	105
SEZNAM GRAFŮ	106
SEZNAM TABULEK.....	107
SEZNAM PŘÍLOH.....	108

ÚVOD

Ve své práci bych se ráda věnovala problematice volnočasových aktivit dětí školního věku. Toto téma jsem si vybrala především proto, že je tato oblast velmi zajímavá a také v současné společnosti, která prošla hlubokými proměnami, velmi důležitá a potřebná.

„Destrukce státního vlivu na prožívání a utváření volného času, především dětí a mládeže, prudký rozmach trestné činnosti již u zástupců mladších generací, negativní výsledky působení programové skladby i obsahu pořadů televizních společností a dalších hromadných sdělovacích prostředků, spolu s krizí rodiny, rozpadem morálních jistot jedince, se jeví jako jedny z hlavních příčin zvýšeného zájmu výchovných pracovníků o problémy volného času.“¹

Inspirací k rozhodnutí zabývat se touto problematikou pro mě bylo také to, že mám tři děti školního věku a sleduji, jaké možnosti trávení volného času využívají moje děti i jejich kamarádi.

Smysluplné naplňování volného času dětí školního věku je důležitým základem pro jejich další život ve společnosti. Proto jsem se rozhodla zmapovat oblast volnočasových aktivit v regionu Prostějovska. Tato tematika dává mnoho podnětů k zamyšlení, co v této oblasti změnit k lepšímu tak, aby byl volný čas dětí využit co nejlépe a k co největšímu užítku nejen pro společnost, ale zejména pro děti samotné, jejich psychický a fyzický vývoj a bezproblémový přechod do dospělého věku.

Děti často nedovedou reálně zvážit možnosti, nekriticky přejímají i v oblasti volného času vzory, nechají se ovlivnit většinou. Jsou také závislé na rozhodnutí rodičů a jejich finančních možnostech.

Problematika volného času dětí je dnes často podceňována. I když jsou děti pod tlakem moderní společnosti, je potřeba vrátit některé užitečné volnočasové aktivity do jejich životů. Vzhledem k dnešní uspěchané době, nedostatku času rodičů a často i složité finanční situaci mnoha rodin se volnému času dětí nevěnuje dostatečná pozornost. Děti si často hledají naplnění a zábavu v jiném, ne vždy pro ně vhodném a podnětném prostředí. Namísto organizované činnosti pod vedením pedagoga-profesionála, případně nadšence, který děti vede ve svém volném čase, jsou ovlivňovány kamarády, partou nebo se stávají členy pouličních gangů se všemi souvisejícími sociálně-patologickými jevy a dalšími

¹ VÁŽANSKÝ, Mojmir. Základy pedagogiky volného času. 2. vydání. Brno: Print-Typia, 2001. s. 6.

negativními důsledky. Proto je důležité uplatňovat v práci s dětmi školního věku poznatky z vědního oboru sociální pedagogika.

Zejména rodina by měla být pro dítě tím prvním vzorem, jak smysluplně naplnit svůj volný čas. Rodina i celá společnost by měla dítě pozitivně ovlivňovat a směřovat.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 PEDAGOGIKA VOLNÉHO ČASU

1.1 Vymezení pojmu pedagogika volného času

V literatuře nacházíme tři možnosti užití pojmu „pedagogika volného času“:

- pedagogika volného času jako studijní obor (vyučovací předmět)
- pedagogika volného času jako výchovně – vzdělávací praxe
- pedagogika volného času jako vědní obor²

„Pedagogika volného času je jedním z oborů pedagogiky. Je to tedy společenskovědní obor, věda o výchově ve volném čase, teorie výchovy ve volném čase. Při práci s dětmi a mládeží školního věku se z hlediska školského systému někdy používá také označení výchova mimo vyučování. Pedagogika sama je poměrně mladý vědní obor, pedagogika volného času je velmi mladá věda, která nabývá na významu přibližně od druhé poloviny 20. století. Její pojmový aparát je dosud poněkud neustálený, výklad pojmů často nejednotný.“³

„Pedagogika volného času = most mezi školní a sociální pedagogikou, část sociální pedagogiky, jedinečná komplexní pedagogická koncepce. Jedná se o problémové otázky, které se musí při určování místa pedagogiky volného času přednostně zodpovědět.“

Pedagogika volného času splňuje všechny požadavky na vědu určením vlastního obsahu, metod a ohraničením vůči ostatním dílčím pedagogickým oborům. Přesto se nerozlišuje její celkové určení cíle od obecné pedagogiky a jiných parciálních pedagogických disciplín. Za všeobecně pedagogický cíl se považuje relativní samostatnost jedince ve společnosti, tzn. „...připravenost a způsobilost ke svobodě, solidaritě a odpovědnosti, tvořivé vlastní činnosti a komunikativnímu jednání, sociální angažovanosti a společenskému podílu“ /H. W. Opaschowski 1977, s. 168/.“⁴

„Pokud se podíváme do většiny dostupných českých publikací, získáme jednoznačný dojem, že pojem pedagogika volného času pouze nahradil dřívější označení mimoškolní výchova a že tedy jde o aplikovanou pedagogickou disciplínu, která se zabývá reflexí a dalším rozvojem „pedagogického zhodnocování volného času“ (Hofbauer), a to zejména u dětí a

² BAUMAN, Petr. Současné podoby pedagogiky volného času. In: Pedagogika 4/2012. Praha: Univerzita Karlova – Pedagogická fakulta. Ročník LXII-2012. s. 405-406.

³ HÁJEK, Bedřich, HOFBAUER, Břetislav, PÁVKOVÁ, Jiřina. Pedagogické ovlivňování volného času. 2. vydání. Praha: Portál, 2011. s. 67.

⁴ VÁŽANSKÝ, Mojmir. Základy pedagogiky volného času. 2. vydání. Brno: Print-Typia, 2001. s. 103.

mládeže. Použití pojmu pedagogika volného času se pak zdůvodňuje zpravidla tím, že se jedná o pojem, který tuto oblast – na rozdíl od mimoškolní výchovy – vymezuje pozitivně a současně ji také rozšiřuje i na jiné věkové skupiny obyvatelstva, než jsou děti a mládež.“⁵

„Chování člověka ve volném čase nás může zajímat z různých důvodů: buď chceme zjistit něco o člověku samotném a o jeho vnitřním světě (psychologie), nebo nás zajímají změny ve společnosti, které s volným časem souvisí (sociologie). Můžeme se zaměřit na co nejpřesnější zjištění využívání volného času v populaci (nauka o volném čase), a toto zjištění pak můžeme využít buď ke zdokonalení nabídky odpovídající na společenskou poptávku (rekreologie), anebo se můžeme zamýšlet nad tím, jak vychovávat ve volném čase a pro volný čas (pedagogika). Pokud nás zajímá v první řadě proces socializace, případně pomoc těm, kteří mají potíže se zapojením se do společnosti, pohybujeme se v oblasti sociální pedagogiky, příp. sociální práce. Pokud se zajímáme primárně o to, jak rozvíjet individuum a jeho vztahy skrze volnočasové aktivity a současně také jeho schopnost dobře zacházet se svým časem, uvažujeme o pedagogice volného času. Toto vymezení vychází z vývoje pedagogiky volného času (Freizeitpädagogik) v německy mluvícím prostředí.“⁶

Pedagogika volného času je tedy vědou o výchově ve volném čase, při práci s dětmi o výchově mimo vyučování, označované jako mimoškolní výchova. Je jedním z oborů pedagogiky, aplikovanou pedagogickou disciplínou.

Její cílem tak jako i cílem obecné pedagogiky je výchova samostatného jedince pro život ve společnosti. Zabývá se tím, jak prostřednictvím nejrůznějších aktivit ve volném čase přispět k rozvoji osobnosti, jak rozvíjet schopnost člověka optimálně využívat volný čas.

1.2 Funkce výchovy ve volném čase

Volnočasové aktivity jako oblast výchovného působení mají svá specifika nejen v oblasti cílů, podmínek a pedagogických prostředků, ale také funkcí. Mezi hlavní funkce výchovy ve volném čase patří funkce výchovně – vzdělávací, zdravotní, sociální a preventivní. V průběhu historie docházelo ke změnám jednotlivých funkcí z důvodu jejich momentálního poslání. Je pochopitelné, že první instituce, tedy například útulky, spolky, dobrovolná

⁵ KAPLÁNEK, Michal. Pedagogika volného času-projekt budoucnosti, nebo slepá ulička? In: Pedagogika 1/2010. Praha: Univerzita Karlova – Pedagogická fakulta. Ročník LIX-2009. s. 12-13.

⁶ KAPLÁNEK, Michal. Pedagogika volného času-projekt budoucnosti, nebo slepá ulička? In: Pedagogika 1/2010. Praha: Univerzita Karlova – Pedagogická fakulta. Ročník LIX-2009. s. 18.

sdužení, které se věnovaly dětem školního věku v době mimo školní výuky, viděly ve své činnosti primárně funkci sociální a preventivní. Poskytovaly dětem zázemí a zaměstnávaly je tímto způsobem, aby se vyhnuly protispolečenským činnostem. Až později nastoupila funkce výchovně – vzdělávací a následně také zdravotní.⁷

Prioritou dnešní doby je funkce výchovně – vzdělávací. Jedním z důležitých úkolů a cílů je záměrné a cílevědomé formování osobnosti jedinců. Pedagogickými prostředky mohou tyto instituce působit na tělesnou, psychickou a sociální složku dítěte nebo mladistvého. Snahou příslušné instituce je pak uspokojení a kultivace potřeb jedince v maximální možné míře, prohloubení zájmů a rozvíjení schopností, vědomostí a dovedností. Výsledkem tohoto působení by měl být jedinec, který má vytvořený pohled na život, společnost a svět kolem sebe.⁸

Mezi neméně důležité funkce patří i funkce zdravotní. Výchovné působení, které podporuje zdravý tělesný, duševní a sociální vývoj, je možné podporovat několika způsoby. V první řadě se jedná o rovnováhu (vyváženost) mezi jednotlivými vykonávanými činnostmi, tedy střídání práce a odpočinku, činnosti duševní a tělesné. Neméně důležitým znakem zdravotní funkce je dostatek pohybu venku na zdravém vzduchu, nejlépe při pohybových aktivitách, nahrazující celkový nedostatek pohybu. Třetím způsobem, jak docílit dobrý zdravotní stav, je úprava stravovacích návyků či pedagogické působení při nevhodném stolování, jakým je například rychlá konzumace jídla. Důležitou otázkou je v dnešní době také pitný režim a ne vždy zcela vhodné kombinace a rozložení jídla během dne. Dobrý zdravotní stav souvisí i s návyky týkajícími se osobní hygieny, péče o osobní věci a oděvy.

Sociální funkce je naplněna různými způsoby, a proto ji můžeme i takto vnímat. Chápána je především jako péče o děti, včetně jejich bezpečnosti a zaměstnání nebo zaneprázdnění v době po ukončení vyučování. Tuto funkci můžeme pojmut také tak, že mladí lidé navzájem navazují nové sociální vztahy z důvodu stejně orientovaných zájmů, názorů nebo postojů.⁹

⁷ HÁJEK, Bedřich, HOFBAUER, Břetislav, PÁVKOVÁ, Jiřina. Pedagogické ovlivňování volného času. 2. vydání. Praha: Portál, 2011. s. 72.

⁸ HÁJEK, Bedřich, HOFBAUER, Břetislav, PÁVKOVÁ, Jiřina. Pedagogické ovlivňování volného času. 2. vydání. Praha: Portál, 2011. s. 72.

⁹ HÁJEK, Bedřich, HOFBAUER, Břetislav, PÁVKOVÁ, Jiřina. Pedagogické ovlivňování volného času. 2. vydání. Praha: Portál, 2011. s. 74.

„To dává mnoho příležitostí pro rozvoj sociálních kompetencí, komunikativních dovedností, sociální interakce a percepce. Účast ve volnočasových sociálních skupinách přispívá k socializaci člověka.“¹⁰

Německý pedagog volného času Horst W. Opaschowski vymezil tyto funkce volného času:

- *„rekreaci (zotavení a uvolnění);*
- *kompenzaci (odstraňování zklamání a frustrací);*
- *výchovu a další vzdělávání (učení o svobodě a ve svobodě, sociální učení);*
- *kontemplaci (hledání smyslu života a jeho duchovní výstavba);*
- *komunikaci (sociální kontakty a partnerství);*
- *participaci (podílení se, účast na vývoji společnosti);*
- *integraci (stabilizaci života rodiny a vrůstání do společenských organismů);*
- *enkulturaci (kulturní rozvoj sebe samých, tvořivé vyjádření prostřednictvím umění, sportu, technických a dalších činností).“¹¹*

Pozitivním výstupem volnočasových činností, na kterém se podílí rozmanité subjekty pro výchovu mimo vyučování, je primární prevence, a to s důrazem na sociálně – patologické jevy. Není žádnou novinkou, že náklady na prevenci jsou menší než případná převýchova. Otázkou je, zda společnost tento fakt dostatečně vnímá a je schopná jej přijmout.

1.3 Výchova ve volném čase v historickém pohledu

První alespoň přibližné představy o každodenním životě našich předků máme z nepřímých pramenů z doby raného středověku. Většina obyvatel pracovala v zemědělství. Velkou část roku – od jara do začátku zimy – práce vyplňovala většinu dne, zbývajících snad šest hodin zůstávalo na spánek, o volném čase se nedalo mluvit. Až v zimním období vznikala mezi prací a spánkem krátký volný čas.¹²

Podobné představy máme i o životě dětí, které byly zapojeny do práce rodiny. Jejich volný čas v zimě vyplňovaly různé hry, které si společně vytvářely, v průběhu pracovního roku byly některé hry spojeny s jejich pracovními činnostmi.

Na vesnici zaběhnuté životní způsoby přetrvávaly až do 18., mnohde až do 19. století. Například, když čteme líčení venkovského života, života dětí v beletristických dílech

¹⁰ HÁJEK, Bedřich, HOFBAUER, Břetislav, PÁVKOVÁ, Jiřina. Pedagogické ovlivňování volného času. 2. vydání. Praha: Portál, 2011. s. 74.

¹¹ HOFBAUER, Břetislav. Děti, mládež a volný čas. 1. vydání. Praha: Portál, 2004. s. 15.

¹² PÁVKOVÁ, Jiřina a kol. Pedagogika volného času. 4. vydání. Praha: Portál, 2008. s. 18-28.

autorů 19. a počátku 20. století (B. Němcová, K. V. Rais, J. Š. Baar atd.), můžeme si udělat představu, jak asi děti trávily volný čas. Především že ho mnoho nezbývalo. Práce, pomoc v domácnosti, v hospodářství byly na úkor školy, vzdělávání, tím spíše pak na úkor volného času.

Jedním z velmi významných rysů vývoje společnosti je růst volného času na úkor práce. Tento vývoj nastal v 19. a hlavně pak ve 20. století. Souvisel s významnými politickými a sociálními změnami ve společnosti – počínaje zrušením roboty, úsilím o národní osvobození, zkracováním pracovní doby, uzákoněním volebního práva apod. S těmito proměnami životního způsobu ve městech a pak i na vesnicích jsou také spojeny počátky výchovy ve volném čase v novodobé společnosti.¹³

Výrazněji a dříve se měnil život ve městech než na venkově. A samozřejmě byl odlišný v různých sociálních a společenských vrstvách.

S nárůstem volného času začaly vznikat první aktivity týkající se organizace volného času. Vznikaly různé vzdělávací spolky – umělecké, divadelní, hudební, tělovýchovné, turistické. Vznikaly kluby, organizace – politické, odborové, dělnické domy, ale i první dobrovolná sdružení dětí a mládeže. Na těchto aktivitách se zpočátku podíleli zejména příslušníci osvícené inteligence, především učitelé.

Hlavními rysy tohoto vývoje byla demokratizace, sekularizace, obsahová diferenciaci.

Volný čas dětí a mládeže začaly ovlivňovat nejprve aktivity a zařízení původně určené jen pro dospělé, které ale postupně částečně směřovaly své působení i na mladou generaci. Byla to zejména tělovýchovná a sportovní sdružení – na prvním místě u nás Sokol, založený M. Tyršem v roce 1862. Ta svoje aktivity rozšiřovala i na další oblasti, kulturní a společenské (divadla, knihovny apod.). Svoji vlastní kulturní, vzdělávací a tělovýchovnou činnost začaly organizovat také dělnické spolky a organizace.¹⁴

Postupně začala vznikat i sdružení a zařízení, která se zaměřovala pouze na děti a mládež. Bylo to nejprve v západoevropských zemích, kde to umožňoval rychlejší ekonomický a politický vývoj. Například v Anglii v 2. pol. 19. stol. vzniká sdružení mladých křesťanských mužů a žen, na počátku 20. století skautské hnutí. Vznikaly i klubovny a letní tábory pro mládež zaměřené zejména na pohybové aktivity. V roce 1901 byl ve Francii přijat zákon o sdružování.

¹³ PÁVKOVÁ, Jiřina a kol. Pedagogika volného času. 4. vydání. Praha: Portál, 2008. s. 18-28.

¹⁴ PÁVKOVÁ, Jiřina a kol. Pedagogika volného času. 4. vydání. Praha: Portál, 2008. s. 18-28.

Ve střední a východní Evropě, tedy i u nás, byl i v této oblasti vývoj opožděný. Aktivity a zařízení týkající se využívání volného času mládeže se orientovaly spíše na péči o děti se zdravotními problémy a ze sociálně znevýhodněných vrstev. Organizovala je hlavně dobročinná sdružení.

Ve 20. století, v období mezi první a druhou světovou válkou, se vytvořily dva základní modely uspořádání volného času dětí a mládeže.

V rozvinutějších zemích západní a střední Evropy rozvoj činnosti už dříve vzniklých sdružení a aktivit nabýval celostátních, někdy i mezinárodních měřítek. Zakládají se domy mládeže, ubytovny mládeže, prázdninové kolonie, letní tábory zásluhou různých dobrovolnických sdružení a novátorských pedagogů. Roste v této oblasti úloha státu, vznikají první státní orgány zaměřené na mládež, tělovýchovu a sport. Sem patří i počátky pedagogiky volného času (např. v Německu, Francii).

Druhý základní model vznikl v Sovětském svazu. Monopol na organizování volného času dětí a mládeže měl stát, veškerá tato činnost byla spjata s vládnoucí ideologií.

V tomto meziválečném období nastává rozvoj sdružení a zařízení volného času dětí a mládeže i v Československu a přibližuje se vyspělé Evropě. Zaměřuje se zejména na tělovýchovu, sport, turistiku. Organizátory jsou různé dobrovolné a dobročinné organizace a sdružení podporovaná státem.¹⁵

Po 2. světové válce se rychle obnovovala činnost předválečných sdružení a vznikaly i jejich nové typy zejména v souvislosti s novými možnostmi, které přinášel moderní technický pokrok. To umožňovalo rozvoj nejrůznějších zájmových aktivit.

V západoevropských zemích tento vývoj dále probíhal podle zásad plurality, vznikala i alternativní neformální hnutí mládeže.¹⁶

V Sovětském svazu navázal vývoj na předválečné období a „sovětský model“ se prosazoval i v zemích tzv. socialistického tábora, tedy i u nás. Zájmovou činnost organizovaly zejména domy pionýrů a mládeže, lidové školy umění, při školách školní družiny a kluby. Společenské organizace a zejména odbory organizovaly dětské prázdninové tábory. Veškerá činnost byla unifikována a těsně spjata s jednotnou dětskou a mládežnickou organizací. Všechno pod vlivem vládnoucí ideologie.

¹⁵ PÁVKOVÁ, Jiřina a kol. Pedagogika volného času. 4. vydání. Praha: Portál, 2008. s. 18-28.

¹⁶ PÁVKOVÁ, Jiřina a kol. Pedagogika volného času. 4. vydání. Praha: Portál, 2008. s. 18-28.

I v rozděleném světě existovaly v oblasti zájmové činnosti mládeže některé mezinárodní kontakty: mezinárodní soutěže, festivaly, přehlídky, předmětové olympiády.

Zásadní proměna v oblasti výchovy dětí mládeže ve volném čase nastala v devadesátých letech 20. století po zániku bipolárního uspořádání Evropy. Evropský integrační proces, intenzivní mezinárodní kontakty, Úmluva o právech dítěte (OSN, New York, 20. 11. 1989) u nás přijata jako zákon č. 104/1991 Sb., transformace postkomunistických zemí – to všechno výrazně ovlivnilo další směřování výchovy dětí a mládeže ve volném čase.

Zásadní byl vznik plurality. Už ne jen jednotná pionýrská organizace, činnost obnovila sdružení s předválečnými tradicemi, např. Junák, vznikají i zcela nová zájmová sdružení.

Domy pionýrů mládeže se přeměnily na domy dětí a mládeže a hlavně se uvolnily z jednotné státní ideologie.¹⁷

Mezinárodní kontakty přinesly nebývalé možnosti výměny zkušeností, informací. Sdružení a zařízení dětí a mládeže musela začít pracovat v nových podmínkách pluralitního konkurenčního prostředí, zahrnovat do své činnosti další cílové skupiny (sociálně handicapované, zdravotně postižené, z jiných etnik), řešit financování.

Otevření světa přineslo také nové problémy mladé generace (nezaměstnanost, negativní závislosti, negativní projevy konzumní společnosti), na které musí sdružení a zařízení volného času reagovat. Jejich úloha v současném stále složitějším a náročnějším výchovném prostředí globalizovaného světa je velmi významná.¹⁸

¹⁷ PÁVKOVÁ, Jiřina a kol. Pedagogika volného času. 4. vydání. Praha: Portál, 2008. s. 18-28.

¹⁸ PÁVKOVÁ, Jiřina a kol. Pedagogika volného času. 4. vydání. Praha: Portál, 2008. s. 18-28.

2 VOLNÝ ČAS

2.1 Vymezení pojmu volný čas

V úvodu této kapitoly bych ráda uvedla několik definic, které se týkají pojmu volný čas. „*Volný čas (angl. leisure time, franc. le loisir) je čas, kdy člověk nevykonává činnosti pod tlakem závazků, jež vyplývají z jeho sociálních rolí, zvláště z dělby práce a nutnosti zachovat a rozvíjet svůj život. Někdy se vymezuje jako čas, který zbývá po splnění pracovních i nepracovních povinností – to je tzv. zbytková, reziduální teorie volného času rozšířená zejména v německé literatuře (něm. Resttheorie).*“¹⁹

Volný čas je tedy vymezován v přímé návaznosti na práci, pracovní povinnosti jako čas, který zůstane po jejich splnění.

„*Volný čas je veličina, která bývá chápána jako atribut, charakteristický znak svobody individua. Má však svou hodnotu jen v poměru k pracovním i mimopracovním činnostem, které jedinec koná buď v rodině, nebo v širším společenském prostředí.*“²⁰

I v této definici je volný čas vymezen v souvislosti s pracovními činnostmi, ale je zdůrazněn jako důležitý znak osobní svobody.

„*Pod pojem volný čas se běžně zahrnují odpočinek, rekreace, zábava, zájmové činnosti, zájmové vzdělávání, dobrovolná společensky prospěšná činnost i časové ztráty s těmito činnostmi spojené. Z hlediska dětí a mládeže do volného času nepatří vyučování a činnosti s ním související, sebeobsluha, základní péče o zevnějšek a osobní věci, povinnosti spojené s provozem rodiny, domácnosti, výchovného zařízení i další uložené vzdělávání a další časové ztráty. Součástí volného času nejsou ani činnosti zabezpečující biologickou existenci člověka (jídlo, spánek, hygiena, zdravotní péče). Ale i z těchto činností si někdy lidé vytvoří koníčka, což je zřejmé např. ve vztahu k přípravě (i konzumaci) jídla.*“²¹

Pod pojmem volný čas si většinou představujeme dobu vyplněnou odpočinkem, zájmovými, rekreačními a zábavnými činnostmi.

„*Je to čas, v němž člověk svobodně volí a dělá takové činnosti, které mu přinášejí radost, potěšení, zábavu, odpočinek, které obnovují a rozvíjejí jeho tělesné a duševní schopnosti, popř. i tvůrčí schopnosti. Je to čas, v němž je člověk sám sebou, nejvíce patří sám sobě, kdy*

¹⁹ HOFBAUER, Břetislav. Děti, mládež a volný čas. 1. vydání. Praha: Portál, 2004. s. 13.

²⁰ SPOUSTA, Vladimír a kol. Metody a formy výchovy ve volném čase. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1996. s. 12.

²¹ PÁVKOVÁ, Jiřina a kol. Pedagogika volného času. 4. vydání. Praha: Portál, 2008. s. 13.

koná převážně svobodně a dobrovolně činnosti pro sebe, popř. pro druhé, ze svého vnitřního popudu a zájmu.“²²

Volný čas tedy můžeme chápat jako čas zbývající po splnění všech povinností, pracovních i mimopracovních. U dětí a mládeže je to čas, který zůstává po splnění všech povinností souvisejících s vyučováním a všech dalších mimoškolních povinností.

Volný čas je důležitým znakem svobody jedince. Člověk se svobodně rozhoduje, jakým činnostem se bude ve volném čase věnovat.

Pojem volný čas má dvě dimenze a to dimenzi člověka - jednotlivce a dimenzi sociální. Člověk jako tvor společenský je aktivní v mnoha oblastech života, tím se při jeho činnostech vytváří mnoho sociálních vazeb.²³ Tyto sociální vazby pak mohou jedince ovlivňovat celý jeho život jak v pozitivním tak negativním smyslu.

2.2 Vznik a rozvoj volného času

Sociologie spojuje vznik volného času až s nástupem industrializace. Pro většinu společnosti je ale vznik volného času neoddělitelně spojen až se zavedením osmihodinové pracovní doby, to je zhruba po 1. světové válce. Volný čas je důležitým, charakteristickým rysem moderní společnosti.

Z dnešního pohledu je možno uvést následující vývojové rozčlenění:

- ve středověku, počínaje 14. stoletím, se objevuje výraz „volný“ ve spojení s termíny „den a čas“, které v této souvislosti vyjadřují časové jednotky. S pojmem „volný čas“ se můžeme setkat ve středověku, zejména v období míru, také u pocestných a obchodníků;
- volný čas v humanistickém pojetí: týkal se pouze jednotlivců a jednalo se o nárok jedince na svobodu ve smyslu nezávislosti;
- v období reformace šlo spíše o zbývající časový úsek;
- volný čas jako povinná doba (školní pedagogika). U zrodu dualismu práce a volného času stála instituce povinné školy. Tedy ještě před industrializací;
- volný čas v době osvícenství. V roce 1760 J. J. Rousseau požadoval veškerou výchovu založenou na „čase svobody a volnosti“;

²² NĚMEC, Jiří a kol. Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času pro doplňující pedagogické studium. Brno: Paido, 2002. s. 17.

²³ NĚMEC, Jiří a kol. Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času pro doplňující pedagogické studium. Brno: Paido, 2002. s. 17.

- volný čas jako připravená doba (protestantismus). V této době šlo o představu volného času, který byl určen k uvědomění si jedince a rozjímání v náboženském smyslu. Z tohoto časového období pak pochází vnímání volného času jako doba určená na „utváření“;
- volný čas jako doba zotavení. Pojem volný čas je používán i ve světě ekonomiky a sociální péče. Je to znak průmyslové společnosti, zásadní věc dělnické třídy, která rozdělovala čas na „zaplacenou pracovní dobu“ a tzv. nezaplacený pracovní čas
- volný čas jako doba jednání.²⁴

Vývoj volného času po 2. světové válce se dělí na tři etapy:

Pro první etapu končící rokem 1950 je charakteristické to, že práce byla morální oporou pro společnost. V této době došlo k výraznému nárůstu délky pracovní doby a to z důvodu potřeby obnovit hospodářství po druhé světové válce.

Druhou etapu, která měla trvání asi do roku 1980, se vyznačovala tím, že došlo k uvolnění a znovuobjevení volnočasové pozice člověka. Jedinec v této etapě nejen odpočívá, ale i touží po zábavě a prožitcích. Vzniká nepřeborné množství zájmových aktivit jak při školách, tak i mimo ně, nastává např. velký rozvoj specializovaných stanic mladých techniků, turistů a přírodovědců. Mezi hlavní úkoly socialistické společnosti patřila povinnost péče o děti a mládež. Mění se zásadní pojetí, kdo může být účastníkem volnočasových aktivit. Ve srovnání s předešlými obdobími, kdy toto bylo výsadou vládnoucích vrstev, v moderní společnosti je to každý jedinec, který disponuje svým volným časem. Pochopitelně na využití volného času má velký vliv druh a typ práce.²⁵

Ve třetí etapě vývoje se nacházíme nyní a patří do ní pochopitelně i budoucnost. Pokud se zamyslíme nad problematikou volného času současnosti, bohužel docházím ke zjištění, že se volný čas stává doménou konzumu. V současnosti dochází ve společnosti k novým sociálním jevům, kdy místo toho, aby jedinec využíval volný čas pro svůj svobodný rozvoj, snaží se získat co nejvíce finančních prostředků k uspokojení stále narůstajících požadavků, a to i za cenu druhého zaměstnání nebo prodloužení pracovní doby. Tento jev způsobuje uzavřený kruh, kdy člověk pracuje, kupuje, obstarává a ve své podstatě přestává žít spokojeným a radostným životem. Třetí etapa je časově ohraničena devadesátými léty,

²⁴ VÁŽANSKÝ, Mojmir. Základy pedagogiky volného času. 2. vydání. Brno: Print-Typia, 2001. s. 23-25.

²⁵ NĚMEC, Jiří a kol. Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času pro doplňující pedagogické studium. Brno: Paido, 2002. s. 15.

jejím znakem je přemíra volného času.²⁶ „*Stírají se hranice mezi prací, polovolným či nutným časem a volným časem. Lidé vstupují do volného času s požadavky „Já chci“ nebo „Já potřebuji“, „Mě to baví“ apod. Zajisté, že nejde o všeobecnou platnost. Do popředí vystupuje otázka kultivace člověka. Současná společnost ještě nedospěla k řešení využití volného času.*“²⁷

Ráda bych upozornila na první autory, kteří vydávali svoje literární díla o volném čase dětí a mládeže v době před druhou světovou válkou. Damay ve svém díle vymezuje biologickou, sociální, politickou a pedagogickou dimenzi volného času. Autor zde dává přehled o aktivitách a institucích státních i nestátních ve Francii i z jiných zemí Evropy té doby. Dalším autorem zabývajícím se poválečným vymezením pojmu volný čas byl Dumazedier, který pojímal jeho psychologickou funkci jako osvobození od požadavků pracovního procesu a viděl ji spíše jako zábavu a rozptýlení čili rozvoj intelektu, tvořivosti a vzdělávání. Další autor, polský sociolog volného času Kamiński, určil způsoby realizace volného času, a tím byl odpočinek, zábava a aktivity, které rozvíjely osobnost. Poslední z řady průkopníků Sue, sociolog volného času, jasně vymezil funkce, které volný čas má, a to funkcí psychosociologickou, sociální, terapeutickou a ekonomickou.²⁸

2.3 Volný čas a jeho význam v životě člověka

„*Volný čas nabízí velké možnosti obohacování života a výchovného zhodnocování času a prostoru i poznávání vývoje.*“²⁹

Smysluplně strávený a bohatě vyplněný volný čas jedince významně vytváří hodnotový systém, a to nejen u jedince samotného, ale v celé společnosti.³⁰

„*Volný čas ve svém rozsahu a obsahu je systémově provázán s daným typem společnosti, kterému odpovídají určité hodnoty, instituce, vzorce chování a sociální mechanismy spojené s naplňováním volného času. Jestliže společnost zabezpečí kvalitní trávení volného času dětí a mládeže, urychlí tím rozvoj obecných i specifických schopností mladé generace a potlačí rozvoj negativních sociálních rysů. Ve sféře volného času se jednak rozhoduje o*

²⁶ NĚMEC, Jiří a kol. Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času pro doplňující pedagogické studium. Brno: Paido, 2002. s. 16.

²⁷ NĚMEC, Jiří a kol. Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času pro doplňující pedagogické studium. Brno: Paido, 2002. s. 16.

²⁸ HOFBAUER, Břetislav. Děti, mládež a volný čas. 1. vydání. Praha: Portál, 2004. s. 14.

²⁹ HOFBAUER, Břetislav. Kapitoly z pedagogiky volného času. 1. vydání. České Budějovice: Jihočeská univerzita. 2010. s. 15.

³⁰ HOFBAUER, Břetislav. Volný čas a jeho pedagogické zhodnocení. In: Pedagogika 2/2003. Praha: Univerzita Karlova – Pedagogická fakulta. Ročník LIII-2003. s. 159.

rozvoji talentu mladého jedince a naplnění jeho potřeb a zájmů, a na druhé straně se tlumí tendence k negativnímu sociálnímu zrání. Volný čas a volnočasové aktivity dětí a mládeže mají svá specifika. V dětství a v mládí se utváří hodnotový systém jedince a hledají se cesty jeho uplatňování a objektivizace reálným chováním a činnostmi. Dynamizace hodnotového systému a jeho promítnutí do sociálního časoprostoru můžeme považovat za základ utváření životního způsobu. Jeho významnou součástí je způsob trávení volného času a propojení pracovních a volnočasových aktivit.“³¹

V současnosti došlo k navýšení objemu volného času, což přineslo do života dnešní generace i celé společnosti velké kvalitativní a kvantitativní změny. Volný čas pronikl jako nedílná součást mezi všechny příslušníky společnosti a také do různých sociálních prostředí. Volný čas se stal součástí života každého jednotlivce, rodiny, vrstevnických skupin. Má velký vliv na rozvoj zájmů u jedince, interakční vztahy a sociální kompetence. Důsledkem velkého rozsahu volného času je rostoucí zájem o jeho zhodnocení. K tomuto jevu se příznivě vytvářejí tyto podmínky:³²

- *„prodlužuje se délka školní docházky jako přípravy na profesní, občanský a rodinný život,*
- *rostoucí počet let prožívaných po skončení pracovní aktivity, kdy se volný čas stává dominantní oblastí života,*
- *v neposlední řadě rozšíření volného času na všechny členy společnosti, byť se tak děje značně diferencovaně a nerovnoměrně.“³³*

Velkým problémem je ale neblahý jev naší doby: nezaměstnanost a její důsledek, kterým je značné rozšíření volného času. Jedinec s takovýmto problémem je přinucen k nečinnosti. *„Takto vynucený nadbytek volného času vychyluje rovnováhu života zvláště mladých lidí po ukončení školy. Odsouzení proti své vůli k nepráci, tráví svůj volný čas zploštěle, bez výhledu, náročnějších a perspektivních cílů a jejich život se stává pouhým přežíváním. Francouzština takový volný čas nazývá „vide“ ve významu „holý, plytký, jalový“, „prázdný, vylidněný, liduprázdný“ nebo „prozahálený, strávený v nečinnosti“.“³⁴*

³¹ SAK, Petr, SAKOVÁ, Karolína. Mládež na křižovatce. 1. Vydání. Praha:Svoboda Servis, 2004. s. 59.

³² HOFBAUER, Břetislav. Volný čas a jeho pedagogické zhodnocení. In: Pedagogika 2/2003. Praha: Univerzita Karlova – Pedagogická fakulta. Ročník LIII-2003. s. 152.

³³ HOFBAUER, Břetislav. Volný čas a jeho pedagogické zhodnocení. In: Pedagogika 2/2003. Praha: Univerzita Karlova – Pedagogická fakulta. Ročník LIII-2003. s. 153.

³⁴ HOFBAUER, Břetislav. Děti, mládež a volný čas. 1. vydání. Praha: Portál, 2004. s. 38.

U mladých lidí pak z tohoto životního stylu vyplývá minimum nebo téměř žádné pracovní zkušenosti a návyky a následně i chybějící finanční prostředky pro zapojení do volnočasových aktivit. Mladý člověk je pak ohrožen nudou, pasivitou, netvůrčími aktivitami a je deformována jeho sociální a hodnotová stránka osobnosti. Tyto vlivy pak mohou zanechat negativní důsledky například v podobě alkoholismu, gamblerství, kriminality.

Problematika volného času u dětí a mládeže je v dnešní době velmi aktuální. A to nejen z pohledu profesionálních pedagogů, kteří usilují o stále širší poznání a pochopení této otázky a snaží se analyzovat vzájemné souvislosti v oblasti pedagogické teorie i praxe.³⁵

„Děti nemají dost zkušeností a poznatků, aby se správně orientovaly v různých oblastech zájmové činnosti, potřebují citlivé a nenásilné vedení a vhodně motivovanou pestrou nabídku činností, z nichž si dobrovolně vyberou.“³⁶

Na využití a organizaci volného času se proto podílejí například rodiče, dobrovolníci a nadšenci, kteří se věnují dětem ve svém volném čase. To, jakým způsobem tráví volný čas současná generace dětí a mládeže, zcela jistě ovlivní jejich další život.

V mnohých rodinách ovšem nastává problém s pokrytím finančních nákladů na tyto činnosti, protože zde dochází ke značnému navýšení rodinného rozpočtu a s touto skutečností pak souvisí zvýšená zaměstnanost rodičů. Tento jev pak ovlivňuje časové a finanční možnosti v oblasti společného trávení volného času. Samozřejmě v takových rodinách, kde jsou volnočasové aktivity tradiční hodnotou, jsou tyto děti v menším ohrožení. Největší ztrátou pro generaci dnešních dětí s porovnáním s dětmi z předešlých generací je to, že škola a mnohá školská zařízení své aktivity značně zúžily, nebo je zpoplatnily. Kladně lze ale hodnotit to, že přibyly nové typy zájmových aktivit.³⁷

I když jsou vytvořeny základní podmínky pro volnočasové aktivity a instituce (pluralita, demokracie), přetrvávají objektivní zábrany rozvoje volnočasových aktivit (část společnosti i přímo někteří rodiče projevují nezájem, někdy chybí kapacita zařízení a hlavně vedoucí osobnosti), ale i subjektivní: chybí motivace u dětí a mládeže.³⁸

³⁵ HOFBAUER, Břetislav. Kapitoly z pedagogiky volného času. 1. vydání. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2010. s. 10.

³⁶ NĚMEC, Jiří a kol. Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času pro doplňující pedagogické studium. Brno: Paido, 2002. s. 17.

³⁷ MŮHLPACHR, Pavel a kol. Sociální pedagogika. Brno: Institut mezioborových studií, 2011. s. 17.

³⁸ HOFBAUER, Břetislav. Kapitoly z pedagogiky volného času. 1. vydání. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2010. s. 27.

2.4 Volný čas z pohledu kvality života a životního stylu

S volným časem přímo souvisí problematika kvality života. Kvalita života se dá definovat z různých pohledů.

Podle Světové zdravotnické organizace (WHO) můžeme definovat kvalitu života „jako jedincovu percepci jeho pozice v životě v kontextu své kultury a hodnotového systému a ve vztahu k jeho cílům, očekáváním, normám a obavám. Jedná se o velice široký koncept, multifaktoriálně ovlivněný jedincovým fyzickým zdravím, psychickým stavem, osobním vyznáním, sociálními vztahy a vztahem ke klíčovým oblastem jeho životního prostředí.“³⁹

Při posuzování kvality života a porovnávání rozdílů mezi jednotlivými státy patří volnému času jedno z důležitých míst a bývá často rozhodujícím kritériem. Výsledky výzkumů ukazují a porovnávají kvalitu života občanů jednotlivých států. Paradoxem zůstává, že občané ekonomicky vyspělých států, u kterých vcelku stabilně roste životní úroveň, mají subjektivní pocity spíše negativní. S rostoucími nároky často stoupá pocit zklamání, a přestože se jim daří stále lépe, cítí se znudění, zhýčkaní a přesycení nabídkou volnočasových aktivit, které jsou snadno dostupné.⁴⁰

„Kvalita života se pojímá jako individuální složka, i rozpor na rovině pocitu. Její emocionální hladina vyplývá z potřeby vypnutí a odreagování, budování a načerpání sil. Ve vnímání a naplnění volného času vyzařuje mnoha lidem základní životní kvalita, často pokládána za sen, naději nebo iluzi skutečného života. Objevuje se realističtější, aby se „uskrovnila“ a usilovala o přiblížení k blízkému cíli: poskytnutí humánně pojatého tepla a komfortu, nejen pro zdání útulnosti, bezpečí a bezstarostnosti.“⁴¹

Kvalitní prožívání volného času výrazně spoluvytváří pozitivní životní pocit, který je pro kvalitu života nezbytný. Pozitivní životní pocit je neodmyslitelně spojený s pocitem osobní svobody, tedy že mohu například se svým volným časem nakládat samostatně, podle vlastního rozhodování a třeba i nálady. Takovéto nezávislé a zcela samostatné utváření průběhu vlastního života je samozřejmě jen velmi těžko představitelné ve spojitosti s pracovní dobou. Právě volný čas nám tento pocit osobní svobody, samostatnosti může poskytnout. Stejně tak právě volný čas může člověku přinést další významné součásti

³⁹ MÜHLPACHR, Pavel a kol. Sociální pedagogika. Brno: Institut mezioborových studií, 2011. s. 160.

⁴⁰ VÁŽANSKÝ, Mojmir. Základy pedagogiky volného času. 2. vydání. Brno: Print-Typia, 2001. s. 55-56.

⁴¹ VÁŽANSKÝ, Mojmir. Základy pedagogiky volného času. 2. vydání. Brno: Print-Typia, 2001. s. 56.

pozitivního životního pocitu – radost, potěšení, pohodu plynoucí z toho, že má čas jen pro sebe a může se věnovat tomu, co ho baví. A to jsou pocity důležité zvláště pro mladého člověka.⁴²

Ze sociologického hlediska je životní styl jedním z aspektů kvality života. Je mnoho způsobů, jak může jedinec využít volný čas. Tento způsob využití pak ukazuje na jeho životní styl.

Pojem životní styl se vyskytl poprvé v r. 1811, v druhé polovině 19. století přešel pojem do sociologie, roku 1926 do psychologie a psychiatrie a deset let poté přešel do obecného používání.⁴³

„O životním stylu se hovoří spíše u jednotlivců. Myslí se jím soubor názorů, postojů, temperamentových vlastností a návyků, které mají ráz a jsou pro každého individuálně specifické – vystihují osobitost jeho chování (Mohapl, 1992, s. 71). Protože se život každého z nás odvíjí po určité dráze, která je trvalým sledem mnoha paralelně či propojeně probíhajících aktivit, zahrnuje velmi složitou mozaiku různých činností. Právě tento široký komplex činností, jimiž uspokojujeme své potřeby spolu s komplexem vztahů, které v rámci různých aktivit vznikají, lze definovat jako životní styl (Filipec, Filipcová, 1976, s. 234).“⁴⁴

Mezi typické znaky životního stylu patří:

- *„Kognitivní zhodnocení sebe sama a svého postavení ve světě – osobní životní filozofie představuje hlavní instanci v životě každého člověka.*
- *Způsob prožívání – kvalitou a intenzitou prožitku se lidé navzájem liší a např. potlačování emocionálních stavů může být doprovázeno dokonce poruchami zdraví.*
- *Vztah k práci, odpočinku a pohybové aktivitě – za nejtypičtější formu duševní regenerace se považuje kompenzační seberealizace, klíčovým bodem odpočinku však je i schopnost relaxovat.*
- *Zvládnutí sociální interakce – člověk by měl mít dostatečnou opěrnou sociální síť, v níž by se cítil dobře a mohl jí důvěřovat, ale zároveň by neměl ztrácet svou citovou autonomii a nestávat se závislým na nějaké osobě.*

⁴² VÁŽANSKÝ, Mojmir. Základy pedagogiky volného času. 2. vydání. Brno: Print-Typia, 2001. s. 57.

⁴³ HODAŇ, Bohuslav, DOHNAL, Tomáš. Rekreeologie. 2. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. s. 89.

⁴⁴ KRAUS, Blahoslav, POLÁČKOVÁ, Věra a kol. Člověk – prostředí – výchova: k otázkám sociální pedagogiky. 1. vydání. Brno: Paido, 2001. s. 153.

- *Ego úroveň – kompetence při zvládnání náročných životních situací.* “⁴⁵

„Životní styl je systém významných činností a vztahů, životních projevů a zvyklostí typických, charakteristických pro určitý živý subjekt nebo i objekt. Jedná se o souhrn relativně ustálených každodenních praktik, způsobů realizace činností a způsobů chování. Životní styl je výrazně ovlivněn hromadnými sdělovacími prostředky.“⁴⁶

K životnímu stylu zcela jistě patří i hodnotová orientace člověka. Tento systém hodnot se vytváří po celý život a ovlivňují ho různé podmínky a aktivita člověka. U dítěte je velice důležité, z jaké rodiny pochází a tudíž jakou hodnotovou orientaci má jeho rodina. Zda jde o rodinu malou či velkou, uzavřenou nebo otevřenou, důležitým ukazatelem je i věk rodičů a dětí, také jejich počet a pohlaví. A nejen věk rodičů, ale i jejich vzdělání. Zda rodina žije ve městě nebo na venkově. Předpokladem toho, jak bude dítě trávit svůj volný čas, je i to, jaké zájmy a záliby měli a mají jeho rodiče.⁴⁷

Zásadní a neoddiskutovatelnou roli v rozhodování volnočasových aktivit dětí a mládeže má tedy rodina. Rodinné prostředí zajišťuje hmotné podmínky a sociální ochranu, vzdělává, vychovává. V rodině se uskutečňuje primární socializace, rozvíjí mezilidské vztahy. Bohužel v současné době je model tradiční rodiny na ústupu, dochází k oslabování rodinných vztahů. Mezigenerační porozumění a dorozumívání je více a více komplikovanější a obtížnější. A nejen z časových důvodů dochází ke špatné komunikaci. My a naše děti žijeme „v pasti“ mobilního telefonu. Sdílíme svoje prožitky pomocí sociálních sítí. Vztahy v rodině postrádají empatii, zájem o druhé, solidaritu. Rodina ztrácí svoji dřívější stabilitu. Každý člen rodiny se realizuje individuálně. Toto všechno oslabuje vliv rodiny při utváření životního stylu dětí a mládeže.

Rodinné prostředí je to první, které pro dítě nebo mladého člověka vytváří nebo by mělo vytvářet ty nejlepší podmínky. Pomáhá mu nalézt a vytvořit si systém hodnot, motivaci k vytváření a uskutečňování životních cílů, takovou strukturu a organizaci života rodiny, která poskytuje dětem dostatečný časový prostor k vytváření podmínek na plánování a prožívání, pokrytí finančních a hmotných potřeb, zejména těch placených, dále pak podporování k aktivitám také v prostředí mimo rodinu. Značně odlišné jsou způsoby realizace volnočasových aktivit v jednotlivých rodinách a to v závislosti na sociálním

⁴⁵ KRAUS, Blahoslav, POLÁČKOVÁ, Věra a kol. Člověk – prostředí – výchova: k otázkám sociální pedagogiky. 1. vydání. Brno: Paido, 2001. s. 153-154.

⁴⁶ Životní styl. [online]. Wikipedie. [cit. 3. 11. 2013]. Dostupný z [www: http://cs.wikipedia.org/wiki/%C5%BDivotn%C3%AD_styl#Voln.C3.BD_.C4.8Das](http://cs.wikipedia.org/wiki/%C5%BDivotn%C3%AD_styl#Voln.C3.BD_.C4.8Das)

⁴⁷ PÁVKOVÁ, Jiřina a kol. Pedagogika volného času. 4. vydání. Praha: Portál, 2008. s. 28-31.

statusu, životním stylu a ve vztahu k individuálním potřebám dítěte. Nesmíme ale zapomenout, že čas a zájem věnovaný dětem v maximální míře, aktivní přístup k využití volného času, k rozvoji sebe i ve prospěch druhých je jednou z možností, jak přispět k celkovému pozitivnímu vývoji jedince.⁴⁸

„Rodina jako inspirátor, podporovatel i realizátor volnočasových aktivit může svoje děti učit k volnému času přistupovat tvůrčím způsobem a vytvářet postoje, které budou ochotny a schopny v budoucnosti uplatňovat i po založení vlastní rodiny.“⁴⁹

Působení rodiny se uskutečňuje:

- Nápodobnou a reprodukcí. Děti se podílejí na nejrůznějších volnočasových aktivitách rodiny, napodobují životní styl svých rodičů. To je přínosné, pokud je tento vzor pozitivní.
- Uskutečňováním zájmových činností dětí v rodině. Děti se účastní společně s rodiči turistických, sportovních, zábavných a jiných činností.
- Sledováním zájmů a nadání dítěte. Rodiče usměrňují zájmy dítěte zejména v mladším věku.⁵⁰

V souhrnu lze říci, že životní styl rodiny je spoluvytvářen volnočasovými aktivitami a zároveň volnočasové aktivity jsou její zpětnou vazbou.

2.5 Účastníci volnočasových aktivit a jejich diferenciaci

Nejdůležitější součástí výchovného zhodnocování volného času jsou její účastníci – tedy aktivní účastníci vlastních volnočasových aktivit. Druhou důležitou skupinou jsou ti, kteří jim jejich činnost organizují. Velmi pozitivní je na této činnosti to, že část mladých účastníků vyrůstá a postupně přebírá roli dobrovolníka nebo profesionálního pracovníka v této oblasti, takže dochází k přirozené časové obměně.

Účastník, jako klíčový článek zhodnocování volného času, je v tzv. dvoustranném vztahu k ostatním článkům, kterými jsou zejména obsah, metody a instituce. Z jednoho pohledu je účastník v roli diváka či posluchače, je ale i v roli spoluvůrce. V této situaci pak dochází

⁴⁸ HOFBAUER, Břetislav. Děti, mládež a volný čas. 1. vydání. Praha: Portál, 2004. s. 61-62.

⁴⁹ HOFBAUER, Břetislav. Děti, mládež a volný čas. 1. vydání. Praha: Portál, 2004. s. 61.

⁵⁰ HOFBAUER, Břetislav. Děti, mládež a volný čas. 1. vydání. Praha: Portál, 2004. s. 61-62.

k tomu, že mezi nimi vzniká oblast setkávání se, které zamezuje pasivitě či nahodilým aktivitám a naopak dochází ke smysluplnému a výchovnému zhodnocování.⁵¹

Pro větší přehlednost bych vymezila účastníky volnočasových aktivit podle věku. „*Nejširší definici dítěte poskytuje Úmluva o právech dítěte (OSN, New York, 20. 11. 1989), která jím rozumí každou lidskou bytost mladší 18 let, pokud podle právního řádu konkrétní země nedosahuje zletilosti dříve. Mladí lidé ve věku od 15 do 25 (případně 26) let se podle běžného chápání a dokumentů mezinárodních organizací pokládají za mládež.*“⁵²

Děti, které se účastní volnočasových aktivit, můžeme rozdělit podle následujících hledisek:

- jejich individuální charakteristika, zejména věk, pohlaví a etnická příslušnost;
- příslušnost k sociálním skupinám, kterou může být rodina a vrstevníci;
- charakteristika jejich zájmů a aktivit;
- míra jejich aktivity a zúčastnění na jednotlivých aktivitách.

Z pohledu této diplomové práce je důležitá diferenciací účastníků volnočasových aktivit z hlediska věku, etnické příslušnosti, sociální role a míry participace, kterou mladý člověk přebírá při svých volnočasových aktivitách.

Věkové rozpětí účastníků se v současné době rozšiřuje v obou směrech. Zejména u dětí předškolního věku se urychluje jejich vývoj psychický, fyzický i sociální. Tyto děti dovedou zvládnout náročnější úkoly a úlohy než jejich vrstevníci v minulosti.

Etnická příslušnost účastníků volnočasových aktivit a s ní související multikulturní výchova hraje větší roli v zemích západní Evropy, kde žije mnoho přistěhovalců z bývalých kolonií. V našich podmínkách se jedná zejména o práci s romským etnikem.

V průběhu volnočasových aktivit přebírají děti nejrůznější sociální role, které ovlivňují jejich aktivity obsahově, funkčně a možnostmi realizace. Pro rozvoj dítěte je nejlepší přiměřená a trvalá pozornost, která pomáhá rozvíjet jeho předpoklady a přirozený vývoj.

Se sociální rolí úzce souvisí míra participace a zainteresovanosti dětí u jednotlivých aktivit. Na počátku mohou být jen pasivními diváky a postupně se u nich projevuje trvalejší zájem. Tímto způsobem se mění z diváka, případně realizátora nápadů a požadavků druhých,

⁵¹ HOFBAUER, Břetislav. Kapitoly z pedagogiky volného času. 1. vydání. České Budějovice: Jihočeská univerzita. 2010. s. 70.

⁵² HOFBAUER, Břetislav. Děti, mládež a volný čas. 1. vydání. Praha: Portál, 2004. s. 22.

v aktivního a cílevědomého účastníka, který naopak organizuje a inspiruje své vrstevníky.⁵³

K výše uvedenému bodu, zabývajícím se příslušností k sociálním skupinám, by se daly uvést ještě následující skutečnosti, související s psychologií skupinového života. „*Jedinec očekává od skupiny pocit sociálního bezpečí (ochrany). Dominujícím motivem skupinového života je „sociální usnadnění“ a „sociální podpora“.* Jedinec od „své“ skupiny očekává v komplikovaném světě větší bezpečí a vyhledává ji ne proto, aby se zařadil do houfu, ale proto, že by sám nemohl buď vůbec, anebo ne tak snadno, dosáhnout naplnění svých individuálních cílů. Platí to však pouze teoreticky – v tom smyslu, že v normálním lidském životě si jedinec vybírá svoji skupinu vlastně jen výjimečně. Člověk vrůstá do skupinového života spontánně a bez výběru. Nevybírá si první skupinu – rodinu, již je zásadně ovlivňován. A přitom na rodině jako sociální skupině nejvíce záleží, zda bude její příslušník později spojovat skupinový život s bezpečím a sociálním usnadněním, anebo s apriorní averzí ke sdružování.“⁵⁴

Rodina plní v životě každého jedince nezastupitelnou roli ve výchově citové, mravní a estetické. V této úloze je nezastupitelná a ani žádná instituce ji nedokáže plnohodnotně nahradit. Každé dítě ve své rodině postupně získává první kontakty a zkušenosti prostřednictvím rodinných příslušníků, případně příbuzných a známých. Všechny tyto nové zkušenosti a první získané poznatky významně ovlivňují dítě v jeho dalším životě a mezilidských vztazích.⁵⁵ Vzory, které dítě vidí v rodině, ho ovlivňují ve všech oblastech života, včetně volnočasových aktivit.

Ve vztahu dospělého k dítěti je velmi důležitý osobní příklad, který má většinou silnější dopad než působení za pomoci slova, odměny případně trestu. Osobní příklad pomáhá dítěti vybrat určitý model, se kterým se dítě ztotožňuje a pokouší se ho napodobit. Ze strany dítěte je důležitá dobrovolnost a přirozenost, se kterou je spojen také obdiv a nadšení.⁵⁶

⁵³ HOFBAUER, Břetislav. Kapitoly z pedagogiky volného času. 1. vydání. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2010. s. 70-73.

⁵⁴ ŘEZÁČ, Jaroslav. Sociální psychologie. 1. vydání. Brno: Paido, 1998. s. 158.

⁵⁵ LACA, Slavomír a kol. Dialóg pomáhajúcich profesií v kontexte sociálnej práce. 1. vydání. Brno: Institut mezioborových studií, 2013. s. 42.

⁵⁶ ČÁP, Jan, MAREŠ, Jiří. Psychologie pro učitele. 2. vydání. Praha: Portál, 2007. s. 261.

2.6 Výchova mimo vyučování a požadavky na její realizaci

V odborné literatuře se dříve používaly termíny mimotřídní a mimoškolní výchova. Mimetřídní výchova se dá definovat jako výchovné působení školy v době mimo povinnou školní výuku, týká se například školních družin a školních klubů. Za mimoškolní výchovu se považuje výchovné působení mimoškolních institucí, což jsou například střediska volného času, domovy mládeže a sdružení dětí a mládeže. Oba zmíněné termíny mimotřídní a mimoškolní výchova je často poměrně těžké přesně odlišit a v současné době se příliš nepoužívají.

V současné době se v pedagogické literatuře můžeme setkat s pojmy formální, informální a neformální výchova. Formální výchova, jinými slovy institucionální výchova, působí na děti především ve školách a odborných vzdělávacích zařízeních. Vzdělání je zakončeno vysvědčením, osvědčením, tedy úředním dokladem. Informální výchova zahrnuje zpravidla cílené a záměrné učení, které však může být i nahodilé. Důležité je zde působení prostředí. Za neformální výchovu můžeme považovat činnosti a aktivity mimo vyučování. Probíhají ve volném čase a jedná se o celoživotní vzdělávání a výchovu na principu dobrovolné účasti.⁵⁷

Dnes se používají neutrálnější označení než výše zmíněná mimotřídní a mimoškolní výchova, například mimoškolní činnost s dětmi a mládeží, výchova mimo školu. Používáme také termíny pedagogika volného času případně pedagogika zážitku. Na vzdělávání dětí a mládeže mají, ve větší míře než tomu bylo dřív, vliv volnočasové aktivity ve zmíněných zařízeních, institucích a organizacích.

Výchova mimo vyučování se vymezuje následujícími čtyřmi znaky:

- uskutečňuje se mimo povinné vyučování;
- probíhá obvykle ve volném čase;
- uskutečňuje se mimo přímý vliv rodiny;
- bývá zajištěna prostřednictvím instituce.⁵⁸

Při pedagogickém působení využíváme několik pedagogických zásad, které pomáhají k úspěchu a efektivitě výchovy mimo vyučování:

⁵⁷ HÁJEK, Bedřich, HOFBAUER, Břetislav, PÁVKOVÁ, Jiřina. Pedagogické ovlivňování volného času. 2. vydání. Praha: Portál, 2011. s. 70.

⁵⁸ HÁJEK, Bedřich, HOFBAUER, Břetislav, PÁVKOVÁ, Jiřina. Pedagogické ovlivňování volného času. 2. vydání. Praha: Portál, 2011. s. 69.

- Zásada cílevědomosti a soustavnosti – pedagogické působení je soustavou vzájemně navazujících kroků, směřujících k určenému cíli. Důležitou součástí je utváření návyků, dovedností, k uskutečnění napomáhá promyšlené plánování za pomoci získaných poznatků a zkušeností.
- Zásada aktivity – je potřeba vybrat takové činnosti, aby se na nich mohli podílet podle svých možností a na základě dobrovolnosti všichni.
- Zásada posloupnosti – pedagog vždy dodržuje postup od jednoduchého ke složitějšímu a od známého k neznámému.
- Zásada přiměřenosti – je potřeba vybrat takové činnosti, kterým odpovídá věk a s tím související fyzická a psychická vyspělost účastníků. Zvolená činnost by neměla být vzhledem k věku účastníků ani moc náročná nebo naopak příliš jednoduchá.
- Zásada vyzdvihování pozitivních stránek osobnosti – pochvaly, ocenění a uznání pomáhají k další motivaci a zvyšují také zdravé sebevědomí⁵⁹

Pro realizaci výchovy mimo vyučování jsou důležité některé požadavky, které jsou jednou z podmínek úspěšného pedagogického působení. Nejdůležitějšími z těchto požadavků jsou:

- Požadavek pedagogického ovlivňování volného času pomáhá vést děti ke smysluplnému a přiměřenému využívání volného času. Důležitá je zde kvalitní nabídka prostředí a pomůcek. Pedagog musí umět děti motivovat svou vlastní aktivitou a každému dítěti by měla být dána příležitost ke smysluplnému využití volného času.
- Požadavek jednotného a specifického přístupu a výchovy mimo vyučování. Důležitý je zde společný přístup k plnění cíle, kterým je zejména rozvíjení osobnosti jedince. Předpokládáme zde dobrou spolupráci jednotlivých pedagogů z jednotlivých oborů a specializací.
- Požadavek dobrovolnosti se týká dobrovolnosti dětí při plnění nejrůznějších aktivit. Pedagog se snaží připravit podmínky a situaci, které umožňují dětem dobrovolně přijímat nabízené činnosti a program. Předpokladem jsou zkušenosti a znalosti pedagoga, schopného děti dostatečně motivovat.⁶⁰

⁵⁹ PÁVKOVÁ, Jiřina a kol. Pedagogika volného času. 4. vydání. Praha: Portál, 2008. s. 46-47.

⁶⁰ PÁVKOVÁ, Jiřina a kol. Pedagogika volného času. 4. vydání. Praha: Portál, 2008. s. 46-49.

- Požadavek aktivity znamená vést děti k aktivní účasti ve všech činnostech, které zahrnují plán, přípravu, samotnou realizaci a konečné vyhodnocení. Důležité je podporovat samostatnost, aktivitu a nové nápady.
- Požadavek seberealizace vymezuje činnosti tak, aby mohl každý jedinec uplatnit své předpoklady a schopnosti v konkrétní činnosti. Důležité je, že při výchově mimo vyučování se mohou úspěšně realizovat i děti s menšími předpoklady být úspěšné ve škole. Pocit a prožitek při úspěchu je důležitý pro jejich psychický vývoj.
- Požadavek různorodosti a přitažlivosti zahrnuje obsah, metody i formu práce, včetně jejich kombinace. Na tomto základě se dá očekávat přibližná rovnováha mezi činnostmi, které jsou organizované a těmi, které probíhají spontánně. Důležité jsou takové činnosti, které pomáhají odstraňovat únavu a regenerují psychické a fyzické síly. S tím blíže souvisí požadavek aktivního odpočinku a rekreace.
- Požadavek zájmovosti a zajímavosti. Zájmové činnosti jsou velmi důležitou součástí výchovy mimo vyučování. Důležité je rozvíjet a prohlubovat zájmy a podněcovat děti k zájmovým činnostem, které je mají kultivovat a zároveň jsou pestré a vyvíjejí se přiměřeně k jejich věku.
- Požadavek citlivosti a citovosti. Nabádá pedagoga, který vede a motivuje děti k činnostem, ke zvýšené citlivosti. Klade také důraz na rozum a osobnost dítěte, nicméně prioritou je působit na emocionalitu s důrazem na kladné emocionální zážitky.⁶¹
- Požadavek orientace na sociální kontakty zdůrazňuje nutnost prožívání volného času ve vzájemné vazbě. Tedy s přáteli, kamarády a ostatními lidmi. Účastník by měl být ve skupině přijat ostatními a sám by si měl najít své vlastní místo. Důležité je, aby se prostřednictvím instituce neomezoval čas, který by mělo dítě trávit s rodinou.
- Požadavek efektivity souvisí s vnějšími podmínkami práce. Důležité je co nejlépe využít daných zdrojů, kterými jsou lidé, prostory, čas a peníze. Každý zřizovatel musí uvažovat hospodárně a racionálně.
- Požadavek kvality a evaluace. Z pohledu zařízení a vychovatele je třeba pravidelně hodnotit a oceňovat, zda se povedlo dosáhnout stanovených cílů (vnitřní evaluace,

⁶¹ PÁVKOVÁ, Jiřina a kol. Pedagogika volného času. 4. vydání. Praha: Portál, 2008. s. 46-49.

kterou provádí sami pracovníci). Důležité je umět předvést své výsledky, a také smysluplné a hospodárné využití prostředků a zdrojů (vnější evaluace, provádí ji zřizovatel).⁶²

⁶² PÁVKOVÁ, Jiřina a kol. Pedagogika volného času. 4. vydání. Praha: Portál, 2008. s. 46-49.

3 VÝVOJOVÁ SPECIFIKA DĚTÍ

Ve své práci se zaměřuji na děti školního věku. Ráda bych tedy vymezila pojem školní věk.

„Školní věk lze chápat jako období oficiálního vstupu do společnosti, kterou představuje obecně ceněná instituce školy. Dítě zde musí potvrdit své kompetence, pracovat a plnit povinnosti, tak jak od něho společnost očekává. Erikson (1963) označil toto období jako fázi péle a snaživosti, jejímž hlavním cílem je uspět, prosadit se svým výkonem. Z širšího hlediska jde o obecnější potvrzení vlastních kvalit v různých sociálních skupinách, tj. nejenom ve škole, ve vztahu k požadavkům dospělých, ale i mezi vrstevníky. S tím souvisí rozvoj mnoha kompetencí i celé osobnosti dítěte. Školní věk lze posuzovat i jako fázi vytvoření horizontálního společenství, tj. zařazení do vrstevnické skupiny, která má svou vlastní hierarchii a řídí se vlastními pravidly. Dítě potřebuje uspět v obou oblastech, být za své výkony pozitivně hodnoceno a ostatními akceptováno.“⁶³

Pro přehlednost by se období školního věku dalo blíže specifikovat a rozdělit na tyto fáze:

1. Mladší školní věk, zpravidla období od 6 - 7 let, kdy dítě vstupuje do školy, do 11 - 12 let, kdy se objevují první projevy pohlavního dospívání, které jsou doprovázeny změnami psychických projevů.⁶⁴
2. Období dospívání se dále dělí na období pubescence zhruba od 11 do 15 let a období adolescence zhruba 15 - 22 let.⁶⁵

V nejnovější literatuře (např. Vágnerová), která se věnuje vývojové psychologii dětství a dospívání, se objevuje rozdělení kategorie dětí školního věku do tří skupin:

1. Raný školní věk, tj. přibližně od 6 do 9 let.
2. Střední školní věk, tj. jde o dobu od 9 let do 11 - 12 let.
3. Starší školní věk, období do ukončení povinné školní docházky, přibližně tedy do 15 let.⁶⁶

Na tuto kategorii rozdělení pak navazuje období dospívání, které má dvě fáze:

⁶³ VÁGNEROVÁ, Marie. Vývojová psychologie. Dětství a dospívání. 2. vydání. Praha: Karolinum, 2012. s. 255.

⁶⁴ LANGMEIER, Josef, KREJČÍŘOVÁ, Dana. Vývojová psychologie. 2. aktualizované vydání. Praha: Grada Publishing, a.s., 2006. s. 117.

⁶⁵ LANGMEIER, Josef, KREJČÍŘOVÁ, Dana. Vývojová psychologie. 2. aktualizované vydání. Praha: Grada Publishing, a.s., 2006. s. 142-143.

⁶⁶ VÁGNEROVÁ, Marie. Vývojová psychologie. Dětství a dospívání. 2. vydání. Praha: Karolinum, 2012. s. 255-256.

1. „*Raná adolescence, označovaná jako pubescence, zahrnuje prvních pět let dospívání. Je časově lokalizována přibližně mezi 11. - 15. rok, s určitou individuální variabilitou.*
2. *Pozdní adolescence zahrnuje dalších pět let života, trvá přibližně od 15 do 20 let, s určitou individuální variabilitou, zejména v oblasti psychické a sociální.*“
67

Zdeněk Matějček se přiklání k tomuto rozdělení školního věku, i když on toto rozlišení pojmenovává mladší školní věk (asi 6 - 8 let), střední školní věk (9 - 12 let) a starší školní věk, tj. období pubescence. A to zejména z důvodu, že dítě patřící do kategorie mladšího školního věku se nachází v přechodném období od hravého předškolního věku k vyspělejšímu chování školáka, zatímco ve většině případů střední školní věk je pro dítě obdobím stability a vyhraněnosti. Dítě je všímavější a vnímá vztahy mezi lidmi nejen v rodině. V tomto období ale dochází k vnitřním rozporům mezi normami rodiny a normami v dětské skupině.⁶⁸

Ve své diplomové práci jsem se rozhodla použít rozdělení na kategorii děti školního věku a období dospívání.

3.1 Věková specifika školního věku

Ve věku 6 - 7 let dochází u dítěte k takovým změnám, které předurčují školní zralost a připravenost. Školní zralost je jedním z předpokladů toho, aby dítě zvládlo zcela novou a velmi důležitou roli, a to je role školáka. Dětský organismus by měl být dostatečně zralý, zejména centrální nervová soustava. Tato vyspělost se pak projevuje v regulaci emocí a chování, ale také regulací pozornosti a schopností koncentrace na stanovenou činnost. Školní připravenost je závislá i na sociální zkušenosti. Především jde o postoj ke škole a o to, jakou hodnotu rodinné prostředí školnímu vzdělávání přisuzuje. Právě nedostatečné sociální dovednosti nebo rozdílný postoj ke smyslu školního vzdělávání ze strany rodiny a školy vytváří a předurčuje riziko školní neúspěšnosti. Kladný postoj rodičů ke školním

⁶⁷ VÁGNEROVÁ, Marie. Vývojová psychologie. Dětství a dospívání. 2. vydání. Praha: Karolinum, 2012. s. 369-370.

⁶⁸ LANGMEIER, Josef, KREJČÍŘOVÁ, Dana. Vývojová psychologie. 2. aktualizované vydání. Praha: Grada Publishing, a.s., 2006. s. 119.

úspěchům dítěte v tomto období je zcela nezbytný. Dítě totiž tento vzor postoje přejímá a ke školnímu vzdělávání takto i přistupuje.⁶⁹

Schopnost dítěte rozlišovat různé role, se kterými se setkává ve školním prostředí, je velmi důležitá, protože pokud nepochopí rozdílnost role žáka a učitele ve smyslu nadřízenosti a podřízenosti, vystavuje se tak problémům již v začátcích adaptace ve školním prostředí. Tato schopnost je základní součástí sociální připravenosti. Další součástí je úroveň jazykových kompetencí, komunikační dovednosti. Zde je důležitý jazykový model, který používá rodina žáka. Dítě, které má rozvinuté jazykové kompetence, je ve značné výhodě, lépe zvládá výuku a celkovou orientaci ve školním prostředí.⁷⁰

„Dětský slovník se rozvíjí pod vlivem komunikačního kódu užívaného v rodině, ve škole, v médiích i ve vrstevnické skupině. Každá skupina či instituce jej obohacuje určitým, někdy dost specifickým způsobem. Dítě má obecnou tendenci zafixovat si takové slovní výrazy, které mu jsou k něčemu užitečné. Např. proto, že jejich prostřednictvím může vyjadřovat svoje názory a pocity nebo díky této znalosti rozumí sdělením jiných lidí. Má případně pocit, že jejich osvojení a užívání přispívá ke zvýšení jeho prestiže, tak je tomu např. při užívání slangu a specifických způsobů oslovení, která používají členové jeho vrstevnické skupiny. Představa o užitečnosti určitého okruhu slovních výrazů vychází ze zkušeností dítěte.“⁷¹

Děti školního věku vytvářejí a rozvíjejí vztahy i s lidmi mimo rodinu. Do této skupiny lidí patří především učitelé a spolužáci. V rámci těchto sociálních skupin je dítě zařazeno do různých rolí, které jsou spojeny s určitým postavením. V tomto, pro rozvoj dítěte důležitém věku, jsou tři oblasti sociálních skupin:

1. Rodina.
2. Škola.
3. Vrstevnická skupina.⁷²

⁶⁹ VÁGNEROVÁ, Marie. Vývojová psychologie. Dětství a dospívání. 2. vydání. Praha: Karolinum, 2012. s. 256-259.

⁷⁰ VÁGNEROVÁ, Marie. Vývojová psychologie. Dětství a dospívání. 2. vydání. Praha: Karolinum, 2012. s. 260.

⁷¹ VÁGNEROVÁ, Marie. Vývojová psychologie. Dětství a dospívání. 2. vydání. Praha: Karolinum, 2012. s. 297.

⁷² VÁGNEROVÁ, Marie. Vývojová psychologie. Dětství a dospívání. 2. vydání. Praha: Karolinum, 2012. s. 312.

Rodina, která tvoří základ společnosti, je považována za primární skupinu, v níž se formuje osobnost člověka a v níž probíhá socializace. Dítě tráví většinu svého života v rodinném prostředí, které se pak podílí na vytváření hodnotových orientací.⁷³

„Rodina je vztahovým rámcem, který zahrnuje rodiče, dítě, popřípadě i její další členy, jako jsou sourozenci, prarodiče atd. Ti všichni jsou samozřejmou součástí rodiny jako jedné z významných složek dětského světa. Sdílejí s ním jeho život, jsou zapojeni do společné každodenní rutiny.“⁷⁴

„Škola jako instituce poměrně účinně uchovává a traduje výsledky lidské duchovní a hmotné kultury, a to v cílech a obsazích své vzdělávací a výchovné činnosti.“⁷⁵

Pro dítě je počátek školního vzdělávání důležitou fází v procesu odpoutávání ze závislosti na rodině, vliv rodiny se oslabuje a je doplňován působením dalších sociálních skupin a institucí.⁷⁶

Mezi nejvýznamnějšími potřebami dětí školního věku je potřeba kontaktu a přijetí vrstevnickou skupinou. Jde zejména o velký socializační vliv na dítě, u kterého se rozvíjí nové kompetence a osobnostní vlastnosti, většinou odlišné od těch, které považují za důležité dospělí. Dítě se musí přizpůsobit a přijímat pravidla, hodnoty a normy této skupiny, jen tak může být přijato. Kamarádské vztahy a zkušenosti s nimi pak nabývají na významu nejen v období aktuálním, ale především v budoucím období adolescence, kde se tyto zkušenosti promítnou. Dítě ve věku 9 - 12 let má silnou potřebu přijetí jak ze strany dospělých, tak i ze strany svých vrstevníků. V tomto věku dochází u dítěte k identifikaci s vrstevnickou skupinou, jejímž výsledkem je již výše zmíněný proces odpoutávání se ze závislosti na rodině. Opakem identifikace s vrstevnickou skupinou je izolace od vrstevnické skupiny. Tato forma sociální deprivace se projevuje u jedince nedostatečnou schopností navazování kamarádských a partnerských vztahů.⁷⁷

⁷³ LACA, Slavomír. Sociální pedagogika. 1. vydání. Brno: Institut mezioborových studií, 2011. s. 77.

⁷⁴ VÁGNEROVÁ, Marie. Vývojová psychologie. Dětství a dospívání. 2. vydání. Praha: Karolinum, 2012. s. 313.

⁷⁵ PROCHÁZKA, Miroslav. Sociální pedagogika. 1. vydání. Praha: Grada, 2012. s. 126.

⁷⁶ VÁGNEROVÁ, Marie. Vývojová psychologie. Dětství a dospívání. 2. vydání. Praha: Karolinum, 2012. s. 328.

⁷⁷ VÁGNEROVÁ, Marie. Vývojová psychologie. Dětství a dospívání. 2. vydání. Praha: Karolinum, 2012. s. 338-339.

Pro vrstevnické skupiny je charakteristická věková a názorová blízkost, jsou přirozenou součástí života dětí. Utvářejí se v průběhu školní docházky a jejich znakem je malá a jen nestálá soudržnost. Vztahy jsou povrchní a krátkodobé.⁷⁸

Vrstevníci jsou schopni uspokojovat některé potřeby, které jsou již souběžně uspokojovány rodiči. Mezi nejdůležitější patří potřeba citové jistoty a bezpečí, potřeba učení a potřeba sebeuplatnění. V případě potřeby citové jistoty a bezpečí se jedná především o poskytnutí emoční podpory ze strany vrstevníků ve chvílích, kdy má dítě pocit, že problém je s dospělým neřešitelný. Příkladem uspokojení potřeby učení je jistě způsob, jakým se děti ve vrstevnické skupině učí, protože je zcela odlišný od způsobu učení pod vlivem dospělých osob. A to z důvodu asymetrie, shodných kompetencí, motivace k učení se nových dovedností a znalostí. Především jde ale o dovednosti sociální, k nimž bezesporu patří schopnost komunikace, kooperace, prosazení se či poskytnutí pomoci nebo podpory. Toto je primární k přijetí a udržení se ve vrstevnické skupině.⁷⁹

„Vrstevníci napomáhají i rozvoji poznávacích procesů. Již Piaget (1966) upozorňoval na význam korekce poznávání, zejména poznávacího egocentrismu, v interakci s vrstevníky. Děti, které jsou na stejné úrovni a v rovnocenných vztazích, mohou přirozenějším způsobem regulovat dětské poznávací strategie. Dospělý k problému přistupuje z nadřazené pozice schopnějšího a dítě jeho sdělení chápe jako autoritativní intervenci. Pohled vrstevníka je bližší a srozumitelnější, přestože i on může být v lecčem odlišný.“⁸⁰

I u potřeby sebeuplatnění dochází k rozdílnému pohledu. Ve vztahu s vrstevníkem je dítě srovnatelné, protože se nachází v rovnocenné referenční skupině.

Z psychologického pohledu je velice zajímavá problematika dětí školního věku a jejich důvody pro volbu kamaráda. Zcela rozdílný důvod bude mít dítě ve věku 6 – 8 let a dítě ve věku 9 – 10 let. V prvním případě jde hlavně o to, že dítě tohoto věku vidí jako kamaráda toho, se kterým může sdílet aktivity pro něho žádoucí. V druhém případě jde už o to, že se mění kvalita vztahu. Důraz je kladen na loajalitu, solidaritu a vzájemnou pomoc. Významu tedy nabývá vzájemné porozumění, sympatie, důvěra.⁸¹

⁷⁸ KRAUS, Blahoslav. Základy sociální pedagogiky. 1. vydání. Praha: Portál, 2008. s. 88.

⁷⁹ VÁGNEROVÁ, Marie. Vývojová psychologie. Dětství a dospívání. 2. vydání. Praha: Karolinum, 2012. s. 340.

⁸⁰ VÁGNEROVÁ, Marie. Vývojová psychologie. Dětství a dospívání. 2. vydání. Praha: Karolinum, 2012. s. 340.

⁸¹ VÁGNEROVÁ, Marie. Vývojová psychologie. Dětství a dospívání. 2. vydání. Praha: Karolinum, 2012. s. 340-341.

Pro morální vývoj dítěte je důležitá skupina vrstevníků. A to zejména z důvodu získávání zkušeností v komunikaci a interakci mezi jedinci s téměř shodným sociálním postavením, zkušenostmi, fyzickou silou či intelektem. Pro dítě je nutné se s nimi setkávat a řešit s nimi situace, jejichž výsledkem je spolupráce a zachování skupiny.⁸²

U školáků dochází k výraznému rozvoji emoční inteligence, to je schopnost vyznat se v pocitech sebe samého i v emocích ostatních lidí a s těmito pocity zacházet. Rozvoj emoční inteligence je závislý nejen na zrání nefrontální mozkové kůry, ale i na zkušenostech získaných v průběhu života či hlubším uvažováním. Děti, jež snáze chápou svoje pocity, jejich smysl, jsou schopny je interpretovat. Rozumějí souvislostem a vztahům. Ve školním věku jsou děti schopny rozpoznávat emoce jiných lidí a rozumět jim. Díky empatii tak mohou dojít ke změně vlastního prožitku. K dalším schopnostem školáka v tomto období patří i schopnost hovořit o emocích jiných lidí. Děti v tomto věku usilují o hodnocení vlastních i cizích emocí a předpokládají, že by to takovýmto způsobem posuzovali i jiní.⁸³

Ve věku osm až dvanáct let dochází k výraznému posunu ve vývoji rozumových schopností.

„Dítě je schopno lépe uvažovat a usuzovat. Od myšlení konkrétního postupuje k abstraktnímu. Dobře to vidíme na jeho schopnosti řešit složitější matematické úlohy a zacházet nakonec i s obecnými čísly. Paměť logická nabývá převahy nad mechanickou a ve vývoji vnímání schopnost sluchové analýzy a syntézy dozrála natolik, že dítě dokáže zvládnout i takové záležitosti našeho fonetického pravopisu, jako je rozlišení tvrdých a měkkých slabik (dy – ty- ny : di – ti – ni).⁸⁴

Náplní volného času dítěte ve věku 6 - 11 let je především hra. Chlapce v tomto věku přitahuje technika, technické stavebnice. Také nůž jako nástroj hry je ve velké oblibě. U dívek je v oblibě hra s panenkou - děťátkem, ale v poněkud realističtější podobě. Hra je promyšlenější a plánovitější. Školák je v tomto věku okouzlen hrou se zvířaty, nejlépe teplokrevnými, srstnatými, částečně mu připomínající hru s plyšovými hračkami, u kterých dochází k bezprostřednímu kontaktu. Oblibou děvčat i chlapců jsou stolní hry, a to s momentem náhody, který dítě láká k uplatnění jeho bystrosti. Také skupinové hry, zprvu

⁸² ČÁP, Jan, MAREŠ, Jiří. Psychologie pro učitele. 2. vydání. Praha: Portál, 2007. s. 347.

⁸³ VÁGNEROVÁ, Marie. Vývojová psychologie. Dětství a dospívání. 2. vydání. Praha: Karolinum, 2012. s. 305-307.

⁸⁴ MATĚJČEK, Zdeněk. Rodiče a děti. 2. vydání. Praha: Avicenum, 1989. s. 226.

jednoduché s prostými pravidly, později složitě s předem dohodnutými, ale v průběhu hry samotné často porušovanými pravidly rozvíjejí dětskou osobnost. Tento věk je ideální k zahájení sportovních aktivit. Od jednoduchých her s míčem se přechází k závodivým sportům s důsledně dodržovanými pravidly.⁸⁵

„Pro vývoj osobnosti jsou patrně nejdůležitější týmové rvavé sporty jako fotbal a hokej; později k nim přibude košíková. Dochází při nich k těsnému kontaktu – tělo na tělo. Hráč musí riskovat srážku a případné zranění, hra cvičí odvahu. Vybíjí se při ní agrese, tyto hry jsou ritualizované boje. Při těchto sportech je sociální trénink bohatší než při zápase nebo boxu: ve hře je nejen soupeř, ale i spoluhráč. Úspěchu lze docílit pouze souhrou, hráči jsou na sobě navzájem závislí. Je možno dát gól a tým se „vytáhnout“, ale důležité je také „neužírat“ a v pravý čas přihrát, dát příležitost spoluhráči. Obětavost, individualismus, kapitulantství a houževnatost, schopnost nadchnout se pro společnou věc, schopnost čestně hrát (i prohrát!), všechno je tu jako na dlani. Proto v těchto sportech roste osobnost, tvoří se realistické sebehodnocení, zdravá hrdost i zdravá skromnost.“⁸⁶

3.2 Věková specifika období dospívání – adolescence

Období dospívání trvá asi jedno desetiletí. Tedy věkové rozmezí jedince přibližně mezi desátým a dvacátým rokem. Vyznačuje se komplexní proměnou osobnosti v oblasti somatické, psychické i sociální. Z dítěte se stává dospělý jedinec, který hledá vlastní identitu. Má snahu získat co nejvíce práv a svobod k rozhodování, ale k povinnostem a zodpovědnosti se již tak vehementně nehlásí.

V diplomové práci a její praktické části se zaměřím především na děti školního věku a na mládež v první fázi období adolescence, a tou je raná adolescence, která je někdy nazývána pubescence. Puberta je období, které se vyznačuje tělesným dospíváním a s ním spojeným pohlavním dozráváním. Právě změna zevnějšku je silný podnět ke změnám vlastního pojetí a vnímání. Výsledným efektem tohoto procesu jsou psychosociální důsledky a jedním z těchto důsledků je změna způsobu myšlení. Dospívající jedinec je schopen abstraktního uvažování. Dalším důsledkem je změna emočního prožívání pod vlivem hormonálních změn.

Kolem patnáctého roku života jedince dochází k ukončení povinné školní docházky. Po tomto životním a sociálním mezníku nastává moment, kdy je třeba určit směr budoucí

⁸⁵ ŘÍČAN, Pavel. Cesta životem: vývojová psychologie. 2. vydání. Praha: Portál, 2006. s. 155-156.

⁸⁶ ŘÍČAN, Pavel. Cesta životem: vývojová psychologie. 2. vydání. Praha: Portál, 2006. s. 156.

profese a s tím související sociální postavení dospívajícího jedince. V tomto nesnadném období dochází k proměně potřeby jistoty směrem k větší svobodě v rozhodování a k rozvoji kompetencí. Další potřebou, která souvisí s tímto obdobím, je hledání přijatelné pozice ve světě. V tomto pojetí jde o oblast výkonu a sociální akceptace. Jde ovšem o to, že tuto pozici si musí vydobýt, a to i s častým pocitem nejistoty.⁸⁷

Primárním problémem, pokud to problémem můžeme nazvat, je tělesná proměna. Tato proměna má pro jedince subjektivní význam. Tělesná změna bývá intenzivně prožívána, protože zevnějšek je důležitou součástí jeho identity. Pozornost adolescenta je zaměřena na vlastní tělo, dochází ke srovnávání s vrstevnickým standardem atraktivity, která zahrnuje neustálou úpravu zevnějšku. Zejména ve druhé fázi adolescence se stává úprava zevnějšku a oblečení prostředkem k vyjádření identity.⁸⁸

„Od počátku pubescence většina dospívajících dosahuje vyššího stupně logického myšlení – podle Piagetových názorů se v té době objevuje nový operační systém, systém formálních operací.“⁸⁹

Míní se tím, že dítě školního věku poznává skutečný svět, takový jaký je, o dalších variantách neuvažuje. Zatímco dospívající je schopen uvažovat nad problémem a připustit více možností jeho řešení. Jeho myšlení je abstraktní se schopností akceptovat hypotetický problém.⁹⁰

Postoje dospívajících, kteří mají schopnost uvažovat o různých alternativách, které jsou mnohdy až nereálné, se mění ve vztahu k sobě samému i ke světu. Vznikají pocity nejistoty, ale na druhé straně i nereálné představy, které jsou často příčinnou vznikající nekritičnosti. Ta vede k představám o možnostech změny současného stavu, ale také k tvrdošíjnému trvání na určitém názoru, což lze někdy chápat jako obrannou reakci. Výsledkem těchto změn je posílení poznávacího egocentrismu a obranného redukcionismu. Dospívající mají tendenci k polemizování a nadměrné kritičnosti, trvají na svém názoru a odmítají jakékoliv pochybnosti o něm. Jsou přesvědčeni o výjimečnosti svých úvah a přitom se nechají snadno ovlivnit. Mají negativní postoj k názorům autorit. Typickým

⁸⁷ VÁGNEROVÁ, Marie. Vývojová psychologie. Dětství a dospívání. 2. vydání. Praha: Karolinum, 2012. s. 367-370.

⁸⁸ VÁGNEROVÁ, Marie. Vývojová psychologie. Dětství a dospívání. 2. vydání. Praha: Karolinum, 2012. s. 367-377.

⁸⁹ LANGMEIER, Josef, KREJČÍŘOVÁ, Dana. Vývojová psychologie. 2. aktualizované vydání. Praha: Grada Publishing, a.s., 2006. s. 149.

⁹⁰ VÁGNEROVÁ, Marie. Vývojová psychologie. Dětství a dospívání. 2. vydání. Praha: Karolinum, 2012. s. 379-380.

projevem je přecitlivělost a vztahovačnost. Dospívající má pocit, že je neustále bezdůvodně kritizován a pozorován. Jedinec v tomto období nepřipouští kompromisy. Posledními rysy jsou radikalismus, sklon reagovat zkratkovitě a nesmyslně generalizovat.⁹¹

Emoční vývoj jedince v tomto období je závislý na hormonální proměně, která podněcuje změny v oblasti citového prožívání. Jejím projevem je pak kolísavost emočního ladění, labilita, dráždivost, přecitlivělost a emoční zmatek. Pubescent často zažívá pocity nejistoty a nestability. Přestože jsou tyto emoční projevy intenzivní, většinou mají krátkodobý charakter a jsou značně proměnlivé. Předvídatelnost v této oblasti je téměř nemožná. A co je pro pubescenta překvapující, je to, že často ani nezná příčinu svého jednání. Výrazným znakem jedince tohoto období je jeho emoční egocentrismus. Jeho pocity a prožitky jsou neustále rozebírány, ale spíše uvnitř s nechutí tyto svoje city projevovat navenek či sdílet s ostatními.⁹²

Nyní bych se ráda zastavila u tématu socializace v období rané adolescence.

„Dospívání bývá označováno jako doba druhého sociálního narození, spojeného se samostatným vstupem do společnosti (Corneau, 2000). Změnu sociálního postavení signalizují v období rané adolescence dva důležité sociální mezníky. Je to především ukončení povinné školní docházky a volba dalšího profesního směřování, a získání občanského průkazu v 15 letech.“⁹³

Pubescent v tomto období experimentuje se vztahy a rolemi, je v opozici k rodičům i učitelům, není ochoten přijmout podřízené postavení. Kritiku je ochoten přijmout jen v případě, že názor nebo rozhodnutí autority jsou pro pubescenta dostatečně přesvědčivé a akceptovatelné. Nejtypičtějším znakem dospívání je tedy dohadování se s dospělým spojené s odmítáním autority. Cílem útoku není ovšem likvidace autority ale to, aby se pubescent stal autoritou on sám. Pokud se mu podaří situaci s autoritou zvládnout a střet či diskusi vyargumentovat a obstát, dosáhne tak pocitu jistoty. Pubescent si takto cvičí svoje schopnosti a dokazuje si svoje kvality. Dalším znakem pubescentů je jejich nadměrná kritika a netolerantnost vůči dospělým. Zejména ze strany dospělých vyžadují rovnoprávnost. Kritika ze strany pubescentů se zdaleka nevyhýbá ani vrstevníkům, je

⁹¹ VÁGNEROVÁ, Marie. Vývojová psychologie. Dětství a dospívání. 2. vydání. Praha: Karolinum, 2012. s. 387-388.

⁹² VÁGNEROVÁ, Marie. Vývojová psychologie. Dětství a dospívání. 2. vydání. Praha: Karolinum, 2012. s. 390-391.

⁹³ VÁGNEROVÁ, Marie. Vývojová psychologie. Dětství a dospívání. 2. vydání. Praha: Karolinum, 2012. s. 395.

ovšem méně nápadnější. Kritický postoj zaujímá i jedinec k sobě samému, tento druh kritiky ale zůstává vnitřní záležitostí, kterou sdílí jen s nejlepšími kamarády.⁹⁴

Důležitou součástí rozvoje dospívajícího jsou sociální skupiny a instituce, s tím rozdílem, že v tomto věku plní jinou funkci či význam.

1. *„Rodina je stále důležitým sociálním zázemím, i když se od ní pubescenti začínají odpoutávat a osamostatňovat se. Rodičovská autorita prochází kvalitativní proměnou, dochází k redukci její formálně dané nadřazenosti.*
2. *Škola je významná spíše z hlediska budoucího sociálního zařazení, školní úspěšnost se stává podmínkou pro přijetí do vyšší školské instituce, resp. zařízení profesní přípravy.*
3. *Volnočasové instituce ovlivňují jak sociální zařazení pubescenta, tak rozvoj jeho schopností a dovedností. Mohou kompenzovat negativní vliv rodiny a školní neúspěšnosti.*
4. *Vrstevnická skupina je pro dospívající stále důležitější, pubescent se s ní identifikuje, stává se pro něj zdrojem potřebné emoční a sociální opory.“⁹⁵*

V období dospívání je u adolescenta velká snaha o osamostatnění, proto se orientuje kromě rodiny i na jiné sociální skupiny. Tou nejdůležitější, která je mu oporou v procesu vytváření individuální identity, je skupina vrstevnická. Vztahy v této skupině pak uspokojují několik psychických potřeb. Jednou z nich je potřeba stimulace. Tuto potřebu dospívající uspokojuje právě v kontaktech s vrstevníky, při společných aktivitách a prožitcích. Neméně důležitou potřebou je potřeba smysluplného učení. Jejím obsahem jsou kontakty s vrstevníky, ve kterých se učí sociálním dovednostem. Ve vrstevnických skupinách dochází ke srovnávání se s ostatními. U potřeby jistoty a bezpečí je důležitý vztah s rodinným zázemím. Pokud je toto zázemí pevné, může docházet k jeho postupnému odpoutávání se od něj směrem k vrstevníkům. Poslední potřebou dospívajícího je potřeba být akceptován. V tomto období nabývá většího významu než v předešlých obdobích zejména z důvodu rozvoje sebepojetí. Dospívající potřebuje získat

⁹⁴ VÁGNEROVÁ, Marie. Vývojová psychologie. Dětství a dospívání. 2. vydání. Praha: Karolinum, 2012. s. 395-396.

⁹⁵ VÁGNEROVÁ, Marie. Vývojová psychologie. Dětství a dospívání. 2. vydání. Praha: Karolinum, 2012. s. 396.

určitou prestiž ve skupině vrstevníků. Pokud je jedinec konformní ke skupinovým normám, pak je odměněn možností ztotožnění se skupinovou příslušností.⁹⁶

⁹⁶ VÁGNEROVÁ, Marie. Vývojová psychologie. Dětství a dospívání. 2. vydání. Praha: Karolinum, 2012. s. 423-425.

4 ZPŮSOBY TRÁVENÍ VOLNÉHO ČASU

„Činnosti vo voľnom čase patria do každodenného života dieťaťa, mládeže i dospelých. Tieto činnosti plnia rôznu funkciu, napr. zábavnú, relaxačnú, vzdelávaciu, zdravotnú a i. Je dôležité, aby sme deti viedli k zmysluplnému využívaniu voľného času, čím predchádzame nežiaducim sociálnym vplyvom a javom.“⁹⁷

Je důležité, aby děti trávily volný čas kvalitně. Z nejrůznějších důvodů (finanční možnosti rodiny, obtížná dostupnost zařízení pro volný čas, sklony mládeže k individualismu, rostoucí vliv nových informačních technologií atd.) velkou část volného času tráví mládež neorganizovaně.

Volnočasové aktivity jsou činnosti, které jsou náplní času zbývajícího po splnění školních a domácích povinností. To, v jakém rozsahu a zda se vůbec mládež účastní volnočasových aktivit, je závislé na mnoha vnějších i vnitřních faktorech. Mezi vnitřními faktory je důležitá například motivace a předpoklady pro určitou aktivitu. Mezi vnějšími činiteli je rozhodující rodina, její životní styl a styl výchovy, ale i její postavení sociálně ekonomické.⁹⁸

4.1 Četba

„Současnou etapu vývoje společnosti, ale i celé lidské civilizace, lze charakterizovat jako přechod od tištěných médií k elektronickým technologiím a multimédiím.“⁹⁹

V posledních desetiletích došlo ve společnosti k velikým generačním, společenským a kulturním změnám. Ty zasáhly i vztah ke knize, kterou dlouhé generace používaly vlastně stále v téměř neměnné podobě.

„Tištěné slovo a kniha mělo pro kulturu a moderní civilizaci tak velký význam, že můžeme mluvit o kultuře knihy.“¹⁰⁰

Knihy měly pro kulturu, civilizaci obrovský význam, ve vývoji české společnosti nezastupitelný zejména v souvislosti s revitalizací českého jazyka a kultury. Těsně souvisela s vytvářením české národní identity, konstituováním moderní společnosti. Byla útočištěm, posilou v těžkých dobách českého národa. Spisovatelé měli v české společnosti výjimečné postavení.

⁹⁷ LACA, Slavomír. *Výchova - Rodina - Hodnoty*. Brno: Institut mezioborových studií, 2013. s. 86.

⁹⁸ TYRLÍK, Mojmir a kol. *Zátěž v adolescenci*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2012. s. 60-62.

⁹⁹ SAK, Petr, SAKOVÁ, Karolína. *Mládež na křižovatce*. 1. vydání. Praha: Svoboda Servis, 2004. s. 112.

¹⁰⁰ SAK, Petr. *Proměny české mládeže*. 1. vydání. Praha: Petrklíč, 2000. s. 186.

V dnešní společnosti už jen starší generace mají dětství těsně spojené s četbou knih. Současná mládež je od dětství formovaná novými masovými médii. V popředí zájmu je počítač, internet.¹⁰¹

Nástup nových technologií, intenzivní komercializace kultury a její bulvarizace, vznik nových médií zasáhly celou společnost a velmi silně zejména mladou generaci. Vyvolali otázky, co bude s tištěnými médii. Přestanou se kupovat a číst knihy, noviny?¹⁰²

Takové otázky o zániku dosud převažujících forem se v souvislosti s nástupem nových technologií pravidelně objevovaly i v minulém století, například že film se stane náhradou divadla, televize způsobí zánik filmu apod. Tyto hrozivé prognózy se ale naštěstí nikdy nenaplnily. Významný posun však vždycky nastal, došlo k vzájemnému ovlivnění žánrů, technologií.¹⁰³

Tak je to i s četbou knih. Ani nástup knih v elektronické podobě nepřinesl a ani nepřinese konec klasické četby knih. Mladá generace čte méně, ale zejména v souvislosti se studiem čte. Dominantní je tedy vzdělávací funkce četby, ale i relaxační. Na školách stále přetrvává povinná četba. Roste ovšem i počet nečtenářů.

Četba knih patří k aktivitám, které se z životního stylu mládeže vytrácejí. A prochází výraznými změnami, které se týkají počtu přečtených knih, žánrů, příslušnosti k národní nebo jazykové literatuře.

Z prováděných výzkumů vyplývá, že nejmladší věkové skupiny čtou hlavně beletrii, starší mládež odbornou literaturu, což souvisí s jejím studiem. Pokud jde o příslušnost k jazykové literatuře, zájem je soustředěn na literaturu českou a anglo - americkou. Nečte se slovenská literatura. Mladí čtenáři se zaměřují hlavně na literaturu současnou, četba starší literatury stále klesá. Mládež chce číst hlavně o sobě, o své generaci, o současném životě, dnešním světě, o tom, co je tady a teď. Co se týká žánrů, převažuje zájem o literaturu zábavného, relaxačního charakteru: dobrodružnou literaturu, sci-fi, fantasy, detektivky, horory, humor.¹⁰⁴

Zajímavé výsledky přinesl průzkum mezi českými školáky, který uskutečnila a zveřejnila v loňském roce Mladá Fronta Dnes. Provedla sondu mezi žáky sedmých tříd. Pokud děti

¹⁰¹ SAK, Petr. Proměny české mládeže. 1. vydání. Praha: Petrklíč, 2000. s. 186.

¹⁰² SAK, Petr, SAKOVÁ, Karolína. Mládež na křižovatce. 1. vydání. Praha: Svoboda Servis, 2004. s. 113.

¹⁰³ SAK, Petr, SAKOVÁ, Karolína. Mládež na křižovatce. 1. vydání. Praha: Svoboda Servis, 2004. s. 112-113.

¹⁰⁴ SAK, Petr. Proměny české mládeže. 1. vydání. Praha: Petrklíč, 2000. s. 187-190.

v dotazníku uváděly pravdu, přečtou průměrně pět knih ročně. To je u počítačové generace dětí, o které se říká, že skoro nečte, poměrně dost. Vyskytlo se i několik nečtenářů. Školáci nečtou staré knihy, realie v knihách jim musí být blízké. Dívky čtou víc než chlapci, ti tráví víc času na počítači. Ve výběru knih spoléhají většinou sami na sebe, výběr ovlivňují i doporučení spolužáků a učitelů. Je zajímavé, že nikdo z dětí neuvedl radu rodičů. Zde je vidět velký generační posun, hrdinové knih rodičů už zřejmě dnešním dětem nic neříkají. Výjimkou je stále ještě Robinson Crusoe. Čtenáři uvádějí, že se nebál, uměl se o sebe postarat, byl i z dnešního pohledu kreativní. Hrdiny Foglarových Rychlých šípů už neznají. Oblíbeného knižního hrdinu většina školáků nemá. Stále se ještě čte Harry Potter.

Z žánrů preferují dobrodružné romány, fantasy, horory, dívky romantické příběhy o mezilidských vztazích, chlapci čtení propojené s akcí. Zápisy z knížek si děti dělají do čtenářských deníků jako povinnost ze školy. Velký generační posun nastal ve vztahu k poezii. Otázka, zda znají nazpaměť nějakou báseň, uvádí většinu dětí do rozpaku. Neznalost jakéhokoliv básnického textu z paměti je u dnešních školáků s generací jejich rodičů a zejména prarodičů nesrovnatelná.

Téměř stejně jako knížky jsou v oblibě komiksy. Měli je rádi i rodiče (sci-fi v časopise ABC), dnes jsou mnohem rozšířenější a dostupnější.

Četba knih zůstává stále významným způsobem trávení volného času. Tento návyk je třeba vytvářet od útlého věku. Odborníci zdůrazňují potřebu předčítat malým dětem. Iniciativy se v poslední době chopila i televize, například na ARTU ČT pravidelné „Čtení do ouška“. Na posílení zájmu o četbu se organizují například akce „Čte celá rodina“ nebo „Noc s Andersenem“ a další.

Školy by měly reagovat na pokles oblíbenosti četby lepším výběrem knih a zlepšením práce se čtenými texty. Bohatost slovní zásoby, čtenářská gramotnost je významným kritériem v mezinárodních hodnoceních, kde české děti zaostávají.¹⁰⁵

4.2 Sport

Sport má mezi volnočasovými aktivitami výjimečné postavení, protože je přímo propojen se základní hodnotou lidského života – zdravím, základním předpokladem existence člověka.

¹⁰⁵ KARÁSKOVÁ, Ivana. Horor a komiks. Děti čtou pět knih ročně. In: Mladá Fronta Dnes. Praha: MAFRA. 2013, XXIV/273, s. A 1. [cit. 23. – 24. 11. 2013].

Tělovýchovné činnosti, sport ovlivňují nejen zdraví fyzické, ale i psychické a sociální. Působí na celkový rozvoj lidské osobnosti, snižují emoční napětí, trénují odolnost proti stresům, vůli, vytrvalost, cílevědomost. Ale také schopnost podřídit se, uvědomit si vlastní pozici ve skupině, být tolerantní, zodpovědný za druhého, respektovat druhého a být připraven pomoci.¹⁰⁶

Ve vztahu mezi sportem a zdravím je ovšem jedna specifická, která se týká i dětí a mládeže. Pro sportovce ve smyslu výkonnostního, vrcholového sportu je zdraví vlastně základním předpokladem pro jeho činnost. Nejde o rozvoj, udržování zdraví, ale své zdraví si náročnou přípravou a výkony často i ohrožuje a poškozuje. Jednostranné přetěžování výkonnostním sportem je zejména pro nevyvinutý organismus dítěte ohrožující.

U nespovovce tělocvičné aktivity, pokud jsou správně řízené a správně vykonávané, působí na zdraví pozitivně.¹⁰⁷

Pro volnočasové sportovní aktivity musí být vytvořeny podmínky. Na tom se podílí společnost – stát, školní a sportovní zařízení, ale významně také rodina.

Výše prostředků, které stát uvolňuje na rozvoj sportu, sice rostou, ale tato přímá podpora má často podobu dotací do profesionálních sportovních klubů nebo na pořádání vrcholných sportovních akcí. Tradiční sportovní organizace neziskového nestátního charakteru (TJ Sokol) pracují často na bázi dobrovolné práce. Dále existují neziskové organizace veřejného sektoru a po roce 1990 vzniklo množství subjektů podnikatelského charakteru zaměřených komerčně.¹⁰⁸

Významnou roli při vytváření podmínek pro sportování dětí má rodina. Organizování sportovních aktivit je však pro rodiny s dětmi stále náročnější a nákladnější. Problémem je rostoucí zaneprázdněnost rodičů, která jim brání aktivně podporovat své děti ve sportu, ale také stránka finanční.

Chtěla bych uvést několik názorů z dostupné literatury a tisku.

Publikace z edice Pro rodiče od Petry Jandové nazvaná „Sportovní aktivity pro celou rodinu. Výlety rodičů za sportem.“ přináší nepřehledné množství námětů.

¹⁰⁶ HODAŇ, Bohuslav, DOHNAL, Tomáš. *Rekreologie*. 2. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. s. 159-160.

¹⁰⁷ HODAŇ, Bohuslav, DOHNAL, Tomáš. *Rekreologie*. 2. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. s. 155-156.

¹⁰⁸ HODAŇ, Bohuslav, DOHNAL, Tomáš. *Rekreologie*. 2. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. s. 142-143.

„Je známo, že při sportu se vyplavují hormony štěstí, tzv. endorfiny. Proč si tedy společně nezasportovat?“¹⁰⁹

U každé sportovní aktivity kromě základní charakteristiky uvádí autorka i potřebné vybavení a finance. V přepočtu pro rodinu s dětmi často v řádu desetitisíců.

V Mladé Frontě Dnes v příloze pro Olomoucký kraj byl uveřejněn článek nazvaný „Nízké mzdy, obézní děti. Sport už je pro ně drahý“. Lékař z olomouckého Centra pro léčbu diabetu a obezity Tomáš Brychta tam říká: *„Sport se vytratil z běžného života mladé generace. A především proto, že zmizela sportoviště a hlavně bezplatná možnost někam chodit sportovat.“¹¹⁰*

Článek uvádí do souvislosti jedny z nejnižších mezd v republice právě v Olomouckém kraji a nárůst počtu obézních dětí a malých diabetiků. Podle posledních výzkumů se jen malá část dnešních dětí dostane ke sportu, a to většinou v oddílech, které směřují děti až k profesionálním výkonům a představují značné finanční náklady pro rodinu. Profesionalizace dětského sportu neumožňuje sportovat těm, kteří nemají finance. Sport se tak jako volnočasová každodenní činnost ze života dětí vytrácí. Příčina ovšem není jen ve financích, změnil se životní styl dětí, je spojený s počítači, mají jiné možnosti trávení volného času, zejména u počítačových her a na sociálních sítích. Negativně působí zaneprázdněnost rodičů, která jim neumožňuje například vozit děti do různých sportovních kroužků a oddílů. To, že děti málo sportují, tak není způsobeno jen nedostatkem sportovišť.¹¹¹

Německé autorky Viehoffová a Reuysová v publikaci „Jak s dětmi trávit volný čas. Náměty, nápady, návody pro děti od 4 do 14 let“ přicházejí s myšlenkou, že sportovní střediska, fitness centra, areály zdraví jsou umělou nabídkou, jak využívat volný čas, náhražkou přirozených prostor. Mají do jisté míry pravdu, že tato zařízení se stávají více obchodem a důležitým hospodářským faktorem. Jejich řešení, tj. návrat do přirozeného

¹⁰⁹ JANDOVÁ, Petra. Sportovní aktivity pro celou rodinu. Výlety rodičů s dětmi za sportem. Praha: Grada Publishing, a.s., 2009. s. 7.

¹¹⁰ POLÁČEK, Michal. Nízké mzdy, obézní děti. Sport už je pro ně drahý. In: Mladá Fronta Dnes. Praha: MAFRA, 2013, s. B 1. [cit. 5. 12. 2013].

¹¹¹ POLÁČEK, Michal. Nízké mzdy, obézní děti. Sport už je pro ně drahý. In: Mladá Fronta Dnes. Praha: MAFRA, 2013, s. B 1. [cit. 5. 12. 2013].

prostředí, naplňování volného času pobytem a hrami v přírodě se však už v současném dětském světě jeví jako těžko realizovatelné a málo reálné.¹¹²

4.3 Média a sociální síť

„Způsob trávení volného času mládeže je stále více spojován s médii.“¹¹³

K elektronickým médiím – televizi a rozhlasu přibyla nová: osobní počítače, internet, multimédia. Ta uživatele vtahují do virtuálního prostoru jako aktivní subjekt. Přirozené prostředí je nahrazováno prostředím mediálním, virtuální realitou. Vznikla masová, masmediální kultura, kterou konzumují miliony lidí.¹¹⁴

Na společnost, zejména děti a mládež, působí nadbytek informací. Spojování volného času s médii tak přineslo ve srovnání s ostatními volnočasovými aktivitami do života dětí a mládeže nejvíce negativních vlivů.

Dominantní postavení má u mládeže sledování televize. Motivací ke sledování televize je potřeba získat informace a zejména potřeba zábavy, odpočinku, odreagování. Televize se stala dominantní volnočasovou aktivitou. Vliv televizního vysílání rostl, rychle se zvětšoval podíl území pokrytého televizním signálem, vysílání se prodlužovalo až na celodenní. Zkvalitňovalo se technické a technologické vybavení televizního vysílání, přibývaly vysílací subjekty, nastoupila kabelová a satelitní televize. Zájem o sledování televize vzrostl zejména po zahájení komerčního vysílání stanice Nova a dalších komerčních stanic.¹¹⁵

Prudký růst sledovanosti televizního vysílání se však zastavil a v posledním desetiletí klesá. Důvodem je snižování kvality vysílání jak u komerčních, tak i u veřejnoprávní televize, zmizel i prvek novosti a zejména u mládeže zapůsobil nástup nových informačních a komunikačních technologií.

Na množství času věnovaného televizi má u mládeže velký vliv rodina, to je životní styl, vzdělání a celková kulturní úroveň rodičů.

¹¹² VIEHOFFOVÁ, Hanne, REUYSOVÁ, Eva. Jak s dětmi trávit volný čas. Náměty, nápady, návody pro děti od 4 do 14 let. 2. vydání. Praha: Portál, 2000. s. 7.

¹¹³ SAK, Petr. Proměny české mládeže. 1. vydání. Praha: Petrklíč, 2000. s. 165.

¹¹⁴ SAK, Petr, SAKOVÁ, Karolína. Mládež na křižovatce. 1. vydání. Praha: Svoboda Servis, 2004. s. 89.

¹¹⁵ SAK, Petr, SAKOVÁ, Karolína. Mládež na křižovatce. 1. vydání. Praha: Svoboda Servis, 2004. s. 93.

„Obecně platí, že čím nižší vzdělání, tím silněji je rodina spojena s televizí a její životní styl, jehož dominantou je televize, si osvojuje i dítě.“¹¹⁶

Přitom je třeba brát v úvahu negativní vlivy televizního vysílání na děti a mládež, zvláště u dětí s problémovým rodinným zázemím.¹¹⁷

Další rozšířené médium, rozhlas, má v mediální oblasti vliv podstatně menší. Poslech rozhlasu jako hlavní činnost je zejména u dětí a mládeže minimální, zůstává jako kulisa při jiné činnosti. Tuto funkci plní zejména komerční rádia.¹¹⁸

„Základnou současných civilizačních procesů je zpracovávání, přenos a práce s informacemi v rozsahu a rychlosti ještě před pár lety nepředstavitelnými. To je spojeno s technologií výpočetní techniky a zvládnutím znalostí a dovedností spojených s ovládnutím této techniky. Tyto dvě stránky informatizace společnosti – vybavování výpočetní technikou a osvojení dovedností pracovat s touto technikou jsou výrazně spojené s mládeží.“¹¹⁹

Právě spojení s novými informačními a komunikačními technologiemi představuje nejvýraznější rozdíl při porovnávání současné mládeže s dřívějšími generacemi.

V devadesátých letech minulého století prošla česká mládež první vlnou počítačové gramotnosti. Přístup k osobnímu počítači, jeho využívání a vlastnictví PC se postupně staly u mládeže samozřejmostí. Nové informační technologie hluboce zasáhly do života mladé generace. Změnily nejen způsoby učení, řešení úkolů, problémů, ale výrazně ovlivnily využívání volného času.¹²⁰

Stále více dětí tráví čas osamoceně u počítačových her. Ty mohou rozvíjet logické myšlení, kreativitu, prostorovou představivost, jemnou motoriku, podporovat vývoj dítěte. Dítě se ale ocitá ve virtuálním světě plném virtuálních zážitků. Počítačové hry mají relativně krátkou historii, ale jejich vývoj a rozšíření postupovaly raketovou rychlostí. První jednoduché hry vznikaly v druhé polovině minulého století, připomínaly tenis. Hned začaly vznikat také dětské herní kluby. Koncem minulého století už hry přecházely do trojrozměrného prostředí. Zatím to byly hry nenásilné, rozvíjely logické myšlení. Počítačové hry se s rozvojem počítačů a hracích konzol rychle vyvíjely a jejich podoba se měnila. V současnosti je k dispozici množství různých druhů her od výchovných po

¹¹⁶ SAK, Petr, SAKOVÁ, Karolína. Mládež na křižovatce. 1. vydání. Praha: Svoboda Servis, 2004. s. 90.

¹¹⁷ SAK, Petr, SAKOVÁ, Karolína. Mládež na křižovatce. 1. vydání. Praha: Svoboda Servis, 2004. s. 90.

¹¹⁸ SAK, Petr, SAKOVÁ, Karolína. Mládež na křižovatce. 1. vydání. Praha: Svoboda Servis, 2004. s. 112.

¹¹⁹ SAK, Petr. Proměny české mládeže. 1. vydání. Praha: Petrklíč, 2000. s. 190.

¹²⁰ SAK, Petr. Proměny české mládeže. 1. vydání. Praha: Petrklíč, 2000. s. 191-192.

komerční. U dětí a mládeže jsou ve velké oblibě, ztotožňují se s nimi, představují pro ně určité kulturní hodnoty a vzory chování.¹²¹

K technologiím, které nejvíce zasáhly do života společnosti, patří internet.

„Internet je z hlediska participujících lidí největší projekt v dějinách lidstva. Obsahuje obrovské množství informací a dává v otevřené a vnútorne prepojenej hypertextovej štruktúre. Sprístupnenie internetu verejnosti znamenalo obrovský zlom v prístupe, šírení a uchovávaní informácií po celom svete.“¹²²

Děti, mládež jsou běžnými uživateli internetu, mají velmi jednoduchý přístup k obrovskému množství informací, surfováním po internetu tráví volný čas. Mají neomezené možnosti poznávat a objevovat, učit se, ale nároky na správnou orientaci v labyrintu informací jsou veliké.

„VÍTE ŽE...? FAKTA O DĚTECH V EVROPĚ

- *Děti ve věku 9 – 16 let tráví online v průměru 88 minut denně. Ti 15- až 16letí až 118 minut, ti devíti až desetiletí až 58 minut.*
- *49% dětí používá Internet v posteli*
- *33% dětí používá Internet na mobilním telefonu či tabletu*
- *87% dětí používá Internet doma, 63% ve škole*
- *53% dětí používá Internet u kamarádů či spolužáků*

Zdroj: EU Kids Online 2009-11, final report“¹²³

Nový způsob trávení volného času a zábavy začaly poskytovat sociální sítě: Facebook, My Space, Twitter a další. Umožňují nový způsob komunikace, navazování vztahů, virtuálních přátelství.

4.4 Rizika spojená s užíváním masmédií

Období 20. století bylo etapou obrovského pokroku vědy a techniky. Přineslo množství vynálezů nových technologií, které souvisely s každodenním životem společnosti zejména

¹²¹ LACA, Slavomír a kol. Axiómy postmoderného sveta ako edukačná realita súčasnosti. 1. vydání. Brno: Institut mezioborových studií, 2013. s. 14-16.

¹²² LACA, Slavomír a kol. Axiómy postmoderného sveta ako edukačná realita súčasnosti. 1. vydání. Brno: Institut mezioborových studií, 2013. s. 9.

¹²³ ECKERTOVÁ, Lenka, DOČEKAL, Daniel. Bezpečnost dětí na Internetu. Rádce zodpovědného rodiče. 1. vydání. Brno: Computer Press, 2013. s. 20.

v oblasti přenosu, uchovávání a šíření informací. Největší převrat znamenalo rozšíření osobních počítačů a zpřístupnění internetu pro veřejnost.

*„Zdá se, že Internet se svým neomezeným šířením informací rozšiřuje naši osobní svobodu. Ale chyba lávky. Internet taky může za jistých okolností naši svobodu dokonale zničit.“*¹²⁴

Masové využívání a snadná dostupnost masmédií přinesly na začátku našeho století převratné změny, pronikly do všech sfér lidské činnosti. Jejich průvodním znakem je komercializace kultury a zejména konzumace nadbytku informací. Důsledkem je vznik nových forem sociálně – patologických jevů. Pod každodenním nepříznivým tlakem jsou zejména děti a mládež, které ještě nedokáží správně vyhodnotit důsledky svého počínání a jejichž nevyzrálá psychika snadno podléhá závislosti.¹²⁵

Ohrožené jsou zejména děti z problémového rodinného prostředí, ve kterém nemají oporu a které jim neposkytuje soustavu skutečných hodnot a vzorců chování. Nežádoucími důsledky tak u nich mohou být stresy, stavy úzkosti. Množství informací o negativních jevech ve společnosti, podávaných v médiích často v honbě za senzacími, narušuje vytváření pozitivních mezilidských vztahů a pozitivního přístupu k životu. Ovlivňuje negativním směrem chování.¹²⁶

Jedním z největších nebezpečí naší kultury se stávají agresivita, násilí, konzumace drog, které se v nejrůznějších podobách denně šíří z masmédií. Nebezpečné je, že se tak stávají normami, vzorci chování, na které si společnost přivyká, rezignuje na ně, začíná je považovat za běžné, nevyhnutelné a které pak děti a mládež takto přijímají.¹²⁷

Díky internetu mají děti velmi snadný přístup k informacím, i těm, které jsou pro ně nevhodné. Některé dřívější sociálně – patologické jevy tak získávají novou podobu. Příkladem může být prostituce, jeden ze základních sociálně – patologických jevů společnosti počátku minulého století. V současné době má novou podobu, je jí internetová prostituce. Internetové stránky, které nabízejí sexuální služby, nejsou dostatečně zabezpečené, jsou přístupné i pro děti a mohou způsobit poruchy jejich chování. S internetem je u dětí a mládeže spojeno i další nebezpečí, a to je vznik závislosti. Ta může

¹²⁴ ECKERTOVÁ, Lenka, DOČEKAL, Daniel. Bezpečnost dětí na Internetu. Rádce zodpovědného rodiče. 1. vydání. Brno: Computer Press, 2013. s. 11.

¹²⁵ LACA, Slavomír a kol. Axiómy postmoderného sveta ako edukačná realita súčasnosti. 1. vydání. Brno: Institut mezioborových studií, 2013. s. 6-7.

¹²⁶ HOFBAUER, Břetislav. Kapitoly z pedagogiky volného času. 1. vydání. České Budějovice: Jihočeská univerzita. 2010. s. 126.

¹²⁷ LACA, Slavomír a kol. Axiómy postmoderného sveta ako edukačná realita súčasnosti. 1. vydání. Brno: Institut mezioborových studií, 2013. s. 7.

mít různé podoby. Je to například virtuální sexualita, časté navštěvování pornografických stránek, závislost na virtuálních vztazích, závislost na hraní online počítačových her, závislost na počítači. Tyto závislosti mohou způsobit duševní i fyzické poruchy, narušení sociálních vztahů, školní docházky atd.¹²⁸

„VÍTE ŽE...? FAKTA O DĚTECH V EVROPĚ

- 40% dětí hledá na Internetu nové přátele
- 34% dětí si mezi přátele a kontakty přidává lidi, které nikdy neviděly
- 16% dětí se na Internetu vydávalo za někoho jiného, než ve skutečnosti jsou
- 15% poskytlo někomu, koho nikdy neviděly, osobní informace
- 14% poskytlo někomu, koho nikdy neviděly, své fotky či videa
- Pouze 56% dětí ví, jak si nastavit soukromí na sociálních sítích

Zdroj: EU Kids Online 2009-11, final report“¹²⁹

Používání sociálních sítí je spojené s mnoha riziky a nebezpečími. Děti si při zábavě, kterou jim sociální sítě poskytují, rizika neuvědomují. Zveřejňují svoje osobní, často citlivé údaje a informace, fotografie, videa ze soukromého života. Bez zábrán poskytují rozhovory, otevřeně a odvážně zveřejňují svoje názory a pod ochranou zdánlivé anonymity přecházejí i k exhibicionismu. Navazují nové kontakty s lidmi, které vůbec neznají. Vytvářejí si mylné představy o přátelství, nerozlišují přátelství navázané na sociální síti od skutečného přátelství. Virtuálními vztahy jsou postupně nahrazovány vztahy reálné a potřeba skutečných sociálních vztahů se vytrácí. To má následně negativní vliv na verbální komunikaci a navazování skutečných vztahů. Je porušena klasická forma sociální interakce, při které člověk vnímá, chápe a ovlivňuje druhého člověka.¹³⁰

„Místem, kde s jistotou najdete děti a mládež, je Facebook (www.facebook.com), největší sociální síť na světě (jedna miliarda uživatelů celosvětově). Používá ji 3,8 milionů lidí z Česka. Děti a mladých lidí do 18 let věku zde najdete 670 tisíc, osob ve věku od 19 do 29 let 1,4 milionu a skupinu 30 až 39 let v počtu 890 tisíc uživatelů.“¹³¹

¹²⁸ LACA, Slavomír a kol. Axiómy postmoderného sveta ako edukačná realita súčasnosti. 1. vydání. Brno: Institut mezioborových studií, 2013. s. 11-12.

¹²⁹ ECKERTO VÁ, Lenka, DOČEKAL, Daniel. Bezpečnost dětí na Internetu. Rádce zodpovědného rodiče. 1. vydání. Brno: Computer Press, 2013. s. 24.

¹³⁰ LACA, Slavomír a kol. Axiómy postmoderného sveta ako edukačná realita súčasnosti. 1. vydání. Brno: Institut mezioborových studií, 2013. s. 13-14.

¹³¹ ECKERTO VÁ, Lenka, DOČEKAL, Daniel. Bezpečnost dětí na Internetu. Rádce zodpovědného rodiče. 1. vydání. Brno: Computer Press, 2013. s. 28.

Na sociální síti Facebook se může registrovat každý, kdo uvede věk 13 let. Provozovatel, jehož hlavní sídlo je v USA, samozřejmě takový údaj nekontroluje, takže na sociální síti Facebook jsou už běžně děti v páté třídě, v šesté jsou výjimkou ty, které tam účet nemají. Většinou bez vědomí rodičů. Pokud rodiče na zákazu trvají, založí si účet třeba u kamaráda nebo ve veřejné knihovně. Na sociální síti Facebook musí být, aby se necítily sociálně vyloučené.¹³²

Reálným rizikem sociálních sítí je, že dítě může navázat komunikaci s podvodníkem, vyděračem, pedofilním zločincem, která může skončit zneužitím dítěte.

„Zkušený útočník – predátor se umí vcítit do duše dítěte, naladit na vlnu dětských starostí a trápení a vyjadřovat se jejich jazykem. Dokáže mu zvednout sebevědomí, povzbudit ho a utěšit, nabídnout mu to, po čem dítě touží.“¹³³

Lákadlem pro teenagera může být setkání s obdivovanou celebritou, u dívek touha stát se modelkou.

Ve virtuálním prostředí, kde se děti pohybují, se také objevuje kyberšikana. Sociální sítě jsou pro ni ideálním místem. Je to obtížně rozpoznatelný, složitý jev, obětí se většinou stávají děti, které se nějakým způsobem - ve smyslu negativním, ale i pozitivním, odlišují.

„Dr. Michal Kolář, odborník v oblasti šikany, hovoří o kyberšikaně, pokud dítě nebo skupina dětí úmyslně, zpravidla opakovaně ohrožuje, pronásleduje a týrá psychicky jiné dítě a zneužívá k tomu mobilní přístroje a Internet, přičemž hlavním cílem útočníků je ublížit oběti.“¹³⁴

Dalším sociálně – patologickým jevem je závislost na počítačových hrách. Jsou přitažlivou zábavou, oblíbenou relaxační činností většiny dětí, protože přinášejí napětí, vzrušení, nutnost rychlého rozhodování, u internetových online her prostor neohrazené fantazie. Negativní důsledky má mnohahodinové hraní, které mění zábavu v závislost a stres, jednostranně zatěžuje organismus a způsobuje poruchy osobnosti. Podobně se příčinou

¹³² ECKERTO VÁ, Lenka, DOČEKAL, Daniel. Bezpečnost dětí na Internetu. Rádce zodpovědného rodiče. 1. vydání. Brno: Computer Press, 2013. s. 28-29.

¹³³ ECKERTO VÁ, Lenka, DOČEKAL, Daniel. Bezpečnost dětí na Internetu. Rádce zodpovědného rodiče. 1. vydání. Brno: Computer Press, 2013. s. 41-42.

¹³⁴ ECKERTO VÁ, Lenka, DOČEKAL, Daniel. Bezpečnost dětí na Internetu. Rádce zodpovědného rodiče. 1. vydání. Brno: Computer Press, 2013. s. 65.

poškození osobnosti mohou stát hrací automaty. Chorobné hráčství (gamblerství) může začínat už v dětském věku.¹³⁵

Závislost na počítačových hrách se často utváří už v raném dětství. Tvůrci her vytvářejí hry tak, aby se staly návykové – nemají konce, uživatel má stále potřebu hrát dál, aby poznal, co je dál. Jsou hry, v jejichž virtuálním světě se hráči pohybují i několik let. Hry, které vedou ke snům o hraní.¹³⁶

Virtuální světy počítačových her vytvářejí dokonalou iluzi přítomnosti v prostoru. Dítě po určité době strávené hraním ztrácí schopnost rozlišovat reálné a virtuální prostředí, což může vyvolat agorafobii, uzavírání se před okolím, odmítání kontaktů s jinými osobami, poruchy chování, poruchy verbální komunikace. Dalším problémem je tzv. virtuální vražda, tak častá v počítačových hrách. V tomto případě může mít porucha rozlišování mezi virtuálním světem a realitou fatální následky. U jedinců, kteří se nadměrně věnují videohram, je typické jednání bez ohledu na možné následky.¹³⁷

Předcházení všem těmto sociálně – patologickým jevům je především úlohou rodiny, významně může také pomoci škola.

¹³⁵ HOFBAUER, Břetislav. Kapitoly z pedagogiky volného času. 1. vydání. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2010. s. 127-128.

¹³⁶ ECKERTOVÁ, Lenka, DOČEKAL, Daniel. Bezpečnost dětí na Internetu. Rádce zodpovědného rodiče. 1. vydání. Brno: Computer Press, 2013. s. 127-128.

¹³⁷ LACA, Slavomír a kol. Axiómy postmoderného sveta ako edukačná realita súčasnosti. 1. vydání. Brno: Institut mezioborových studií, 2013. s. 17-18.

5 ZAŘÍZENÍ, SDRUŽENÍ A ORGANIZACE VOLNOČASOVÝCH AKTIVIT PRO DĚTI ŠKOLNÍHO VĚKU

Pro kvalitní naplňování volného času jsou přínosem zařízení specializovaná na tuto činnost, která organizují jednotlivé aktivity. Protože dítě je ještě neustálená osobnost v období sociálního zrání, má na něj organizované trávení volného času v odpovídajících materiálních podmínkách v kolektivu stejně zaměřených jedinců pozitivní vliv. Zařízení pro volný čas jsou především volnočasová zařízení školská, střediska volného času, různé typy zájmových sdružení a hnutí.¹³⁸

5.1 Školská volnočasová zařízení

Školská zařízení pro volný čas představují školní družina a školní kluby, střediska volného času, základní umělecké školy. Jsou součástí výchovně vzdělávací soustavy České republiky a pracují v nich kvalifikovaní pedagogičtí pracovníci.

Školní družiny (ŠD) mají u nás dlouholetou tradici. Potřeba věnovat se výchově dětí i v době mimo vyučování má své počátky v dobách vlasteneckých učitelů 18. – 19. století, kteří po skončení povinného vyučování dobrovolně trávili čas s dětmi při nejrůznějších výchovných a vzdělávacích zájmových činnostech. Koncem 19. století zejména pro chudé děti vznikly útulky, které o ně pečovaly v době, kdy netrávily čas ve škole. Od roku 1931 se začal používat název družina. V těchto mimoškolních zařízeních už pracovali kvalifikovaní pedagogové – vychovatelky. Nárůst počtu družin nastal po roce 1945, v roce 1948 se staly podle školského zákona součástí škol, v roce 1960 byly ustaveny i školní kluby.¹³⁹

ŠD jsou určeny pro žáky prvního stupně základních škol. Dělí se na oddělení, která mají maximálně 30 žáků. Tento počet žáků je při běžných činnostech veden jedním pedagogem, při speciálních zájmových činnostech (plavání, výlety) je počet žáků na jednoho pedagoga nižší.¹⁴⁰

ŠD představují nejčtenější zařízení pro volný čas dětí. Jsou to školská zařízení pro zájmové vzdělávání se specifickým postavením. Tvoří přechod mezi vyučováním a pobytem doma. Zajišťují pro děti odpočinek, relaxaci, zájmové činnosti, řídí se specifickými požadavky a

¹³⁸ SAK, Petr, SAKOVÁ, Karolína. Mládež na křižovatce. 1. Vydání. Praha: Svoboda Servis, 2004. s. 70.

¹³⁹ HÁJEK, Bedřich, PÁVKOVÁ, Jiřina a kol. Školní družina. 3. vydání. Praha: Portál, 2011. s. 19-20.

¹⁴⁰ HÁJEK, Bedřich, HOFBAUER, Břetislav, PÁVKOVÁ, Jiřina. Pedagogické ovlivňování volného času. 2. vydání. Praha: Portál, 2011. s. 146-147.

pravidly. V bezpečném prostředí se může dítě zaměstnávat i bavit. Mezi základními cíli výchovy má ŠD i jedno specifikum: vychovávat ke smysluplnému využívání volného času. Mezi kompetencemi, ve které by měla činnost ŠD ústít, je i kompetence k trávení volného času.¹⁴¹

*„Kompetence k trávení volného času je specifická pro zařízení zájmového vzdělávání: žák se orientuje v možnostech smysluplného trávení volného času, umí si vybrat zájmové činnosti podle vlastních dispozic, rozvíjí své zájmy v organizovaných skupinových i individuálních činnostech, umí říci „ne“ nevhodným nabídkám na využití volného času.“*¹⁴²

Pravidelná činnost ŠD zahrnuje zejména činnosti odpočinkové, které mají odstranit únavu. Jsou zaměřené na regeneraci sil. Nejsou to jen klidové činnosti, mají především formu aktivního odpočinku při pobytu venku, na hřišti. Pohybové aktivity jsou jednou z dominantních činností ve ŠD. Součástí odpočinkových aktivit je také zájmová činnost rozvíjející osobnost dítěte. Může to být činnost skupinová i individuální. Umožňuje dětem seberealizaci a rozvoj dovedností. Významné místo mají výtvarné a s nimi spojené pracovní – technické a rukodělné činnosti, které přispívají k estetické výchově. Důležitou a oblíbenou složkou zájmové činnosti je hudba a tanec, poslech hudby, zpěv, hra na hudební nástroje a také literárně – dramatická činnost související s rozvojem komunikativních dovedností. To je v současné době, kdy naše školství stále více upřednostňuje psaný projev a stále méně prostoru věnuje mluvené řeči, velmi důležité. Neméně důležitá je také přírodovědná zájmová činnost, kam patří i pěstičství, chovatelství a zejména oblast ekologické výchovy – ochrana a tvorba životního prostředí. Výběr ze všech těchto zájmových aktivit závisí na několika faktorech: na zájmové orientaci dětí, na podmínkách každé konkrétní družiny i na zájmovém zaměření vychovatele.¹⁴³

Kromě každodenní pravidelné činnosti organizuje ŠD také příležitostné aktivity, např. různé sportovní akce, karnevaly, besídky, výstavy prací, podílí se na školních akademiích.

¹⁴¹ HÁJEK, Bedřich, PÁVKOVÁ, Jiřina a kol. Školní družina. 3. vydání. Praha: Portál, 2011. s 9-11.

¹⁴² HÁJEK, Bedřich, PÁVKOVÁ, Jiřina a kol. Školní družina. 3. vydání. Praha: Portál, 2011. s 13.

¹⁴³ HÁJEK, Bedřich, PÁVKOVÁ, Jiřina a kol. Školní družina. 3. vydání. Praha: Portál, 2011. s 89-118.

ŠD se zaměřuje i na spontánní aktivity, neorganizované hry a volné činnosti při pobytu venku. Hry jsou základní formou činnosti ŠD.¹⁴⁴

„Počet školních družin zůstává v posledních pěti letech stabilní – ve školním roce 2012/13 jich existovalo v České republice 3 974. Počet žáků zapsaných ve školních družinách v souladu se zlepšující se demografickou situací na prvním stupni základní školy roste. Ve školním roce 2012/13 navštěvovalo školní družiny 269,9 tis. žáků, tj. o 18,3% více než ve školním roce 2007/08. Podíl žáků ve školních družinách vztahený k počtu žáků 1. stupně meziročně roste a v posledních pěti letech překračuje hranici 50 % (55,3 % v roce 2012/13).“¹⁴⁵

Žákům druhého stupně základních škol a žákům víceletých gymnázií odpovídajících maximálně devátému ročníku jsou určeny školní kluby. Základem jejich činnosti jsou zájmové aktivity. Mají podobu různých kroužků, příležitostných aktivit, spontánní činnosti. Žáci jsou přihlášení k pravidelné docházce nebo jen do některých zájmových kroužků.¹⁴⁶

Některé kluby jsou otevřené i zájemcům mimo školu. Příkladem může být Školní klub OÁZA a Středisko pro volný čas dětí a mládeže OÁZA při Cyrilometodějském gymnáziu a mateřské škole v Prostějově. Žáci ho mohou využívat k učení a psaní úkolů ve volných hodinách a odpoledne mohou využívat zájmové kroužky nebo se věnovat relaxačním činnostem.¹⁴⁷

„Počet školních klubů po celé sledované období mírně narůstá; v roce 2012/13 existovalo 526 (meziročně o 3 více) školních klubů, které navštěvovalo 44,9 tis. žáků. Počet žáků navštěvujících školní kluby zaznamenal oproti předešlému roku 2010/11 mírný nárůst (o 0,6 %). Podíl zapsaných na počtu žáků 2. stupně a adekvátních ročníků středních škol a konzervatoří zaznamenal ve školním roce 2012/13 mírný nárůst oproti roku 2011/12, dosáhl hodnoty 12,5 %.“¹⁴⁸

¹⁴⁴ HÁJEK, Bedřich, HOFBAUER, Břetislav, PÁVKOVÁ, Jiřina. Pedagogické ovlivňování volného času. 2. vydání. Praha: Portál, 2011. s. 146-147.

¹⁴⁵ Školní družiny. [online]. Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy České republiky. © 2013-2014. [cit. 13. 2. 2014]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/mladez/skolni-druziny>

¹⁴⁶ HÁJEK, Bedřich, HOFBAUER, Břetislav, PÁVKOVÁ, Jiřina. Pedagogické ovlivňování volného času. 2. vydání. Praha: Portál, 2011. s. 149.

¹⁴⁷ Oáza. [online]. Cyrilometodějské gymnázium a mateřská škola v Prostějově. © 2006-2014. [cit. 13. 2. 2014]. Dostupné z: <http://cmg.prostejov.cz/oaza/>

¹⁴⁸ Školní kluby. [online]. Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy České republiky. © 2013-2014. [cit. 13. 2. 2014]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/mladez/skolni-kluby>

Dalším zařízením spadajícím mezi školská volnočasová zařízení jsou střediska pro volný čas dětí a mládeže.

Domy, střediska dětí a mládeže se začaly v zahraničí vytvářet v druhé polovině 20. století. Na základě dobrovolné účasti postupně nabízely široký okruh zájmových činností. Zásadním způsobem začaly ovlivňovat rozvoj zájmů a nadání dětí, působit mezi různorodými sociálními a zájmovými skupinami mládeže. Ve své celoročně organizované činnosti navázaly na vyučovací i mimovyučovací činnost škol a působení různých dobrovolných sdružení i rodiny v zájmové oblasti.¹⁴⁹

Domy dětí a mládeže (původně domy pionýrů a mládeže) začaly vznikat i u nás, první v roce 1949 v Brně. Podle školského zákona z roku 1960 se staly součástí vzdělávací soustavy, v roce 1966 už u nás bylo 145 těchto zařízení a 29 odborných stanic. Ve větších městech dostávaly domy dětí a mládeže (DDM) podobu komplexů několika zařízení a začaly rozvíjet všestrannou zájmovou činnost. I po roce 1989 dokázaly DDM obhájit svůj význam a postupně nastal jejich další rozvoj. Rostla jejich početnost i přes trvalý pokles populace a rozšiřovala se i jejich činnost. V roce 2003 zorganizovaly DDM téměř tři tisíce prázdninových táborů.¹⁵⁰

„V roce 2012/13 dosáhla střediska volného času počtu 310. Jejich činnost v daném roce zabezpečovalo 14,5 tis. pedagogických pracovníků, z nichž více než 86 % bylo externích. Zájmové útvary měly v roce 2012/13 celkem 268,4 tis. účastníků (tj. o 13 590 více než v předešlém roce).“¹⁵¹

Střediska pro volný čas dětí a mládeže a stanice zájmových činností patří do sítě škol a školských zařízení, mají nárok na státní příspěvek na činnost. Jejich zřizovateli jsou školské úřady, obce, také církve a jiné subjekty, i soukromé. DDM pracují celoročně, i o sobotách a nedělích. Struktura jejich náplně je ovlivněna místními podmínkami. Nabízejí bohatou škálu alternativních výchovně – vzdělávacích aktivit. Organizují především pravidelnou zájmovou činnost formou různých zájmových útvarů: kroužků, souborů, klubů, oddílů a kurzů. Dále zájmovou činnost příležitostnou – soutěže, turnaje, přehlídky, expedice, soustředění, exkurze, besedy a přednášky, také příměstské prázdninové tábory. DDM se zaměřují i na víkendovou a prázdninovou činnost, spontánní aktivity a poskytují

¹⁴⁹ HOFBAUER, Břetislav. Děti, mládež a volný čas. 1. vydání. Praha: Portál, 2004. s. 82.

¹⁵⁰ HOFBAUER, Břetislav. Děti, mládež a volný čas. 1. vydání. Praha: Portál, 2004. s. 86.

¹⁵¹ Střediska volného času. [online]. Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy České republiky. © 2013-2014. [cit. 13. 2. 2014]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/mladez/strediska-volneho-casu>

také odbornou pomoc. Pracují jak s talentovanou mládeží, tak i s dětmi handicapovanými.¹⁵²

Například v Prostějově existuje středisko volného času Sportcentrum – DDM. Svoji činnost realizuje zčásti v prostorách největší sportovní haly ve městě, zčásti v zařízeních jiných městských organizací.

Dalšími školským subjektem zabývající se volným časem dětí a mládeže jsou základní umělecké školy (ZUŠ), dříve lidové školy umění. Podchycují a rozvíjejí talenty dětí a připravují je ke vzdělávání na školách s uměleckým zaměřením. Mají u nás zejména v oblasti hudební dlouhou a velmi úspěšnou tradici. Patří do sítě škol, ale pracují v mimoškolní době na základě dobrovolnosti. Nejrozšířenějším oborem vzdělávání je obor hudební, další obory jsou literárně – dramatický, taneční a výtvarný.¹⁵³

V Prostějově je ZUŠ Vladimíra Ambrose. V hudebním oboru se vyučuje hra na hudební nástroje, také zpěv. Součástí učebních plánů je i hudební nauka. Obor literárně – dramatický je zaměřený především na dramatickou průpravu, specificky rozvíjí umělecké schopnosti dětí a mládeže. Další obor, taneční, rozvíjí taneční nadání dětí, ale také podporuje správné držení těla a má velký vliv na celkovou pohybovou kulturu. Náplní výuky je taneční průprava a základy klasického tance i tanců lidových, hlavním předmětem je současný moderní tanec. Významným oborem ZUŠ je obor výtvarný, který je určen dětem už od věku pěti let. Podchycuje talentované žáky, jejich talent rozvíjí a pěstuje estetické cítění.¹⁵⁴

V minulosti se na naplňování volného času dětí více podílely základní školy organizováním různých zájmových kroužků. V posledních letech ale naše školy na část těchto aktivit rezignovaly. Nevyužívají se možnosti velkého pedagogického potenciálu. To negativně ovlivňuje tvůrčí vztahy mezi školou a žáky i vztahy mezi školou a zařízeními volného času.¹⁵⁵

5.2 Dětské a mládežnické organizace, sdružení a hnutí

Před rokem 1900 u nás existovala jediná masová dětská a jediná mládežnická organizace s velmi vysokým procentem organizovanosti mládeže. Socialistický svaz mládeže a jeho

¹⁵² PÁVKOVÁ, Jiřina a kol. *Pedagogika volného času*. 4. vydání. Praha: Portál, 2008. s. 121-125.

¹⁵³ PÁVKOVÁ, Jiřina a kol. *Pedagogika volného času*. 4. vydání. Praha: Portál, 2008. s. 146.

¹⁵⁴ *Obory na ZUŠ VI.Ambrose Prostějov*. [online]. ZUŠ VI.Ambrose Prostějov. [cit. 13. 2. 2014]. Dostupné z: <http://www.zusprostejov.cz/obory.htm>

¹⁵⁵ PÁVKOVÁ, Jiřina a kol. *Pedagogika volného času*. 4. vydání. Praha: Portál, 2008. s. 194.

Pionýrská organizace SSM měly monopolní postavení. Po roce 1990 vznikly nové organizace, některé obnovily svoji činnost z minulosti, z předválečného období nebo z období po roce 1968. V práci s mládeží také pokračovaly tělovýchovné a sportovní organizace a různá zájmová sdružení. Dnes existují desítky organizací, ale zaregistrována je v nich jen malá část dětské populace. Nejpočetnější jsou Junák a Pionýr. Některá sdružení působí celostátně, některá jen lokálně nebo regionálně. Pro koordinaci působení byla vytvořena střešová organizace Česká rada dětí a mládeže (ČRDM).¹⁵⁶

ČRDM byla založena v červenci 1998. Původně ji tvořilo osm sdružení dětí a mládeže, v roce 2003 sdružovala 73 organizací. V současné době má 99 členských organizací, mezi které patří ty největší i ty velmi malé. Sdružuje a podporuje tak většinu sdružení dětí a mládeže. Zabývá se jejich problémy a potřebami, umožňuje demokratickou diskusi uvnitř mládežnického hnutí. Zastupuje organizace při řešení jejich problémů při jednání s orgány státní správy a samosprávy, poskytuje odborné poradenství. Posláním ČRDM je podpora mimoškolní výchovy, podmínek pro všestranný rozvoj dětí a mládeže a hájení zájmů svých členů. ČRDM je plným členem Evropského fóra mládeže.¹⁵⁷

K organizacím, které u nás mají největší tradici, patří skauting. Zakladatelem skautingu je Robert Baden – Powell, v Anglii zorganizoval v roce 1907 první skautský tábor. Roku 1908 byla založena první skautská organizace na světě The Boy Scouts. U nás je zakladatelem A. B. Svojsík, který roku 1911 vedl první družinu českých skautů. V roce 1914 byl založen spolek Junák – Český skaut. Velkou zásluhu na rozšíření skautingu u nás měl spisovatel Jaroslav Foglar. Organizace Junák u nás prošla složitým vývojem. Poprvé byl Junák rozpuštěn za války roku 1940, obnoven v roce 1945. Druhá likvidace nastala v roce 1948, kdy byl Junák začleněn do Svazu československé mládeže. Činnost byla obnovena na krátkou dobu roku 1968. V roce 1970 byla potřetí činnost Českého Junáka ukončena a pokračovala jen v ilegality. K znovuoobnovení Junáka došlo v roce 1990. Český Junák je členem mezinárodních skautských organizací WOSM a WAGGGS.¹⁵⁸

„Jeho posláním je působit mezi dětmi, mladými lidmi i dospělými a vést je k duchovní, mravní a tělesné zdatnosti a připravenosti plnit svoje povinnosti k bližnímu, společnosti, vlasti, přátelství mezi národy. Velký důraz klade na pobyt v přírodě, na výchovu

¹⁵⁶ PÁVKOVÁ, Jiřina a kol. Pedagogika volného času. 4. vydání. Praha: Portál, 2008. s. 142.

¹⁵⁷ Co je ČRDM. [online]. ČRDM - Česká rada dětí a mládeže. [cit. 14. 2. 2014]. © 199-2014. Dostupné z: <http://crdm.cz/crdm/co-je-crdm/>

¹⁵⁸ BŘICHÁČEK, Václav a kol. Skautskou stezkou. 2. vydání. Praha: Junák – svaz skautů a skautek ČR, 2001. s. 373-374.

praktických dovedností, družnosti a sebekázně. Jeho hlavní cíle vyjadřují hesla Příroda – Sport – Kultura – Hry – Služba – Kamarádství – Romantika, která se promítají do 27 odborností.“¹⁵⁹

Junák – svaz skautů a skautek je dobrovolné, nezávislé a nepolitické sdružení. Má asi 50 tisíc členů. Principem skautingu je družinový systém vrstevnických skupin po pěti až deseti dětech s věkově blízkým rádcem – vedoucím. Děti se sdružují podle věku do tří kategorií: světlušky a vlčata ve věku 8 – 10 let, skauti a skautky ve věku 11 – 14 let a nejstarší jsou roveři a rangers. Jejich program vychází z věkových zvláštností, respektuje zájmy a záliby dětí. Základem činnosti jsou principy zážitkové pedagogiky, učení prostřednictvím aktivních činností. Program tvoří hry, výtvarné činnosti, pobyt v přírodě a v klubovně, vyvrcholením celoroční činnosti jsou letní skautské tábory ve stanech.¹⁶⁰

„Skauting je

- *způsob, jak poznáš, co v tobě doopravdy je*
- *příležitost ukázat, co dovedeš*
- *společný jazyk chlapců a děvčat z více než 150 zemí světa*
- *přátelství, zábava, sport, odpočinek, poznání, ale i dřina a překonání sebe sama*
- *nezištná pomoc druhým a příprava na celý budoucí život.“¹⁶¹*

Pionýr, název dalšího rozšířeného sdružení dětí a mládeže, vychází z významu slova pionýr: průkopník, první osadník, člověk hledající nové cesty.¹⁶²

Organizace navazující na předválečné tradice levicových dětských organizací vznikla v roce 1949. Vzorem pro vznik této organizace byla dětská organizace v Sovětském svazu. Byla součástí Československého svazu mládeže, později Socialistického svazu mládeže. Stala se masovou, jednotnou organizací podporovanou komunistickým režimem, kritizovanou zejména v šedesátých letech. V současné podobě vznikla organizace Pionýr na počátku roku 1990, když se jednotná organizace dětí a mládeže rozpadla. Navázala na tradice z konce šedesátých let.¹⁶³

¹⁵⁹ HOFBAUER, Břetislav. Děti, mládež a volný čas. 1. vydání. Praha: Portál, 2004. s. 107.

¹⁶⁰ Skauting je příležitost pro nové zážitky v každém věku. [online]. Skauting. [cit. 13. 2. 2014]. © 2011. Dostupné z: <http://www.skaut.cz/>

¹⁶¹ BŘICHÁČEK, Václav a kol. Skautskou stezkou. 2. vydání. Praha: Junák – svaz skautů a skautek ČR, 2001. s. 8-9.

¹⁶² LINHART, Jiří a kol. Slovník cizích slov pro nové století. Litvínov: Dialog, 2008. s. 293.

¹⁶³ HOFBAUER, Břetislav. Děti, mládež a volný čas. 1. vydání. Praha: Portál, 2004. s. 107.

Pionýr „*Je demokratický, dobrovolný, samostatný a nezávislý spolek dětí, mládeže a dospělých.*“ „*Hlásí se k Úmluvě o právech dítěte a Listině práv a svobod a podílí se na naplňování jejich zásad. Podporuje českou státnost. Vede své členy i další účastníky činnosti k aktivnímu občanství a kladným morálním hodnotám.*“¹⁶⁴

Současný Pionýr je otevřeným hnutím, nezávislým na politických stranách a ideologiích, které se hlásí k tradičním hodnotám evropské civilizace. Spolupracuje s levicovým mezinárodním hnutím. Organizuje ve svých oddílech a klubech pravidelnou rozmanitou zájmovou, vzdělávací, kulturně – výchovnou činnost. Různé regionální i celostátní aktivity mají podobu soutěží, přehlídek, vyvrcholením činnosti jsou letní tábory.

V současné době se Pionýr nachází v období určitého přerodu. Také dochází ke generační výměně. Má za sebou dvacet let samostatné činnosti. Hlavní motivací už přestává být původní nadšení ze samostatnosti bez šikany z vnějšku, z toho, že Pionýr přežil v nových podmínkách. Hodně se změnila společnost, doba je pragmatická, citlivá na velká slova, není snadné mluvit o ideálech.¹⁶⁵

Dalším sdružením je YMCA (Young Men's Christian Association), Křesťanské sdružení mladých mužů založené 1844 v Londýně a YWCA, Křesťanské sdružení mladých žen. Tato nejstarší a ve světě nejrozšířenější mládežnická organizace pronikla i do českých zemí, a to v době první světové války prostřednictvím legionářů a zásluhou T. G. Masaryka. Na jeho podnět se k nám v roce 1920 vydala mise amerických sekretářů, aby položili základy YMCA. Činnost sdružení byla poprvé zakázána za druhé světové války, po krátkém období poválečné existence znovu zakázána v roce 1951. Sdružení, které se zaměřuje na mravní výchovu prostřednictvím náboženství, na výchovu občanskou a zejména na charitu obnovilo u nás činnost po roce 1990.¹⁶⁶

V současnosti má YMCA více než 58 milionů členů ve 119 zemích světa. V České republice bylo k 30. 11. 2012 registrováno 3624 členů. Křesťansky orientované nepolitické a nevýdělečné sdružení má ve znaku červený rovnostranný trojúhelník. Symbolizuje jednotu ducha, duše a těla, harmonický rozvoj člověka. Je členem Světové a Evropské aliance YMCA a také členem České rady dětí a mládeže.

¹⁶⁴ Ze „Stanov Pionýra“. [online]. Pionýr – Dobrodružství na míru. [cit. 13. 2. 2014]. © 2012. Dostupné z: <http://www.dobrodruzstvi.info/obsah/o-nas>

¹⁶⁵ KOŘÍNEK, Jakub. Tak to vidím já. Co vy na to? Na co se soustředit v Pionýru v období 2014-2016/18. In: Mozaika Pionýra. Praha: Pionýr, 2013, č. 1. s. 4-5.

¹⁶⁶ KRAUS, Blahoslav. Základy sociální pedagogiky. 1. vydání. Praha: Portál, 2008. s. 92.

Důležitou oblastí organizovaných volnočasových aktivit je tělovýchova a sport. Tělovýchovné a sportovní organizace se těší v české společnosti tradiční popularitě. Na prvním místě je Sokol, první tělovýchovná organizace na našem území. Organizace vznikla v období vrcholícího hnutí za národní osvobození v 2. polovině 19. století a vytvořila širokou členskou základnu. Sokol byl založen roku 1862, první turistický spolek u nás v Krásné Lípě v severních Čechách v roce 1885. Od počátku se Sokol zaměřoval na všestranný rozvoj osobnosti a celého národa, proto organizoval nejen cvičení, tělovýchovné akce, ale i činnost vzdělávací a osvětovou. Významná je jeho tradice všesokolských sletů. I dnes je Sokol významnou součástí tělovýchovného a sportovního hnutí.¹⁶⁷

Česká obec sokolská má 190 tisíc členů, je to čtvrté nejpočetnější občanské sdružení. Kromě sportovních a pohybových aktivit se zaměřuje i na činnost kulturní. Tělocvičné jednoty tvoří na území jednoho kraje župy. Koordinátorem mezi nimi, krajskými úřady a dalšími subjekty je krajský zmocněnec. Česká obec sokolská má třináctičlenné předsednictvo.¹⁶⁸

Česká obec sokolská v roce 2012 oslavila 150. výročí svého založení - založení Sokola. Nejdůležitější akcí byl při této příležitosti XV. všesokolský slet. Byl již čtvrtým sletem od obnovy Sokola v roce 1990. Základní myšlenkou programu Sokola je sport pro všechny a propagace zdravého životního stylu pro všechny věkové kategorie.¹⁶⁹

Dobrovolným sdružením sportovních, tělovýchovných a turistických svazů, jednot a sportovních klubů je Český svaz tělesné výchovy (ČSTV). V roce 2001 měl 85 členských organizací, sportovních svazů s více než 8 tisíci tělovýchovných jednot a sportovních klubů s 1,3 milionů členů, dětí asi 250 tisíc. Hlavním úkolem ČSTV je podpora sportu, tělesné výchovy, turistiky a také sportovní reprezentace České republiky.

Dalšími otevřenými sdruženími jsou sdružení zaměřená na pobyt v přírodě, poznávání a ochranu přírody a ekologické aktivity. Je to např. Česká tábornická unie, která v devadesátých letech obnovila svoji činnost z období po roce 1968. Navazuje na

¹⁶⁷ PÁVKOVÁ, Jiřina a kol. Pedagogika volného času. 4. vydání. Praha: Portál, 2008. s. 145.

¹⁶⁸ Organizace. [online]. Česká obec sokolská. [cit. 14. 2. 2014]. © 2007. Dostupné z: <http://www.sokol-cos.cz/organizace-A9EF>

¹⁶⁹ 150 let v pohybu. [online]. Česká obec sokolská. [cit. 14. 2. 2014]. © 2007. Dostupné z: <http://www.sokol-cos.cz/150-let-v-pohybu-A21D>

historické trampské hnutí, sdružuje trampské osady a tábornické kluby. Další je Duha (uvádí se asi 6 tisíc členů), která organizuje různé akce, projekty, tábory.¹⁷⁰

Hnutí Brontosaurus, které má za sebou téměř čtyřicetiletou tradici, sdružuje hlavně mladé lidi. Zaměřuje se na ochranu přírody, smysluplnou praktickou práci pro přírodu, památky a lidi (sázení stromů, kosení chráněných luk, opravování hradů). Organizuje také netradiční zábavu a zážitky pro mladé. Hnutí Brontosaurus je otevřená nezisková organizace, působí prostřednictvím třiceti základních článků po celé České republice. Uvádí více než 1000 členů.¹⁷¹

Aktivní zájem o ochranu přírody a krajiny, ochrana přírodního dědictví, podpora trvale udržitelného života, ekologická výchova jsou náplní činnosti Českého svazu ochránců přírody (ČSOP). Má za sebou 35 let úspěšné existence. Vyvíjí rozmanitou a rozsáhlou činnost (péče o přírodně – cenná území, přírodovědné průzkumy a mapování, různé speciální projekty na ochranu ohrožených rostlin a živočichů). ČSOP má asi 7500 členů, profesionálních odborníků i dobrovolníků. ČSOP je členem Světového svazu ochrany přírody a podílí se na Programu OSN pro životní prostředí. Soustavně se zaměřuje na práci s dětmi a mládeží.¹⁷²

Příkladem je Regionální sdružení ČSOP Iris Prostějov. Organizuje pro děti tvořivé díly, vycházky spojené například s registrací pramenů a studánek, úklid biokoridoru Hloučela, různé soutěže a besedy.

Práci s mládeží se tradičně věnuje Sdružení hasičů Čech, Moravy a Slezska (SH ČMS), nejpočetnější organizace v České republice (má ve své evidenci více než 355 tisíc členů, celkem 7810 sborů). V jejich řadách jsou také děti a mládež v celkovém počtu 49 205.¹⁷³

Mladým hasičem se stávají děti ve věku od šesti do osmnácti let, jsou řádnými členy SH ČMS, skládají slib. V tzv. přípravce se na budoucí členství připravují už děti do šesti let. Kolektivy tvoří nejméně 5 hasičů ve věku do osmnácti let. Jsou zařazeni podle věku do tří kategorií. Kromě znalostí a dovedností v požární ochraně se zaměřují i na poznávání a ochranu přírody, historii naší vlasti a hasičského hnutí, morální výchovu, péči o zdraví,

¹⁷⁰ HOFBAUER, Břetislav. Děti, mládež a volný čas. 1. vydání. Praha: Portál, 2004. s. 108-109.

¹⁷¹ O nás. [online]. Hnutí Brontosaurus. [cit. 14. 2. 2014]. © 2007. Dostupné z: <http://www.brontosaurus.cz/o-nas>

¹⁷² O ČSOP. [online]. Český svaz ochránců přírody. [cit. 14. 2. 2014]. Dostupné z: http://www.csop.cz/index.php?cis_menu=1&m1_id=1001&m2_id=1260&m_id_old=2060

¹⁷³ NITRA, Josef. Vítejte Vás!. [online]. Oficiální informační server Sdružení hasičů Čech, Moravy a Slezska. [cit. 11. 3. 2014]. © 1999-2014. Dostupné z: <http://www.dh.cz/>

zvyšování fyzické a psychické kondice. Základní soutěžní hrou pro mládež, kterou vyhláší SH ČMS, je Plamen. Soutěžní formou podporuje celoroční činnost dětí se zájmem o požární ochranu, rozvíjí dětské znalosti a dovednosti. Součástí hry je průběžné vyhodnocování celoroční činnosti. SH ČMS má velmi podrobně propracovaný výchovný systém pro práci s mládeží.¹⁷⁴

Na základě společných ideologií se formují také dětská a mládežnická hnutí, kde jedince spojuje sdílení stejných názorů. Mohou to být hnutí opoziční, protestní, ale i se společnými pozitivními postoji k některým oblastem života společnosti. K nejznámějším hnutím minulosti patřilo hnutí „hippie“, které propagovalo návrat k přírodě v reakci na negativní dopady civilizace. Světově populární je hnutí Greenpeace, u nás DUHA, které patří mezi hnutí ekologická. Stoupence i mezi věkovou kategorií mládeže pod patnáct let získávají různá extremistická hnutí. V různých podobách se prosazují ultrapravicové názory hnutí skinheads, zejména v souvislosti s rasovou nesnášenlivostí ve vztahu k romské komunitě. Za extremistické svými provokativními vnějšími projevy je považováno i hnutí punk. V poslední době narůstají u mládeže sympatie k anarchistům.¹⁷⁵

5.3 Nový typ zařízení volnočasových aktivit

I v oblasti volnočasových aktivit je třeba věnovat pozornost dětem ze znevýhodněného rodinného prostředí, rizikovým skupinám dětí a mládeže, dětem se zdravotním postižením nebo sociálním ohrožením. Jejich potřebám se přizpůsobují tradiční volnočasová zařízení, v nichž se podle současného trendu společným aktivitám věnují s ostatními dětmi i děti různým způsobem znevýhodněné. Vznikají ale také zařízení specificky cílená na tyto skupiny dětí. Těžištěm jejich aktivit je zejména prevence. Na zřízení těchto specializovaných zařízení se podílí MPSV s obcemi.¹⁷⁶

„Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež

(1) Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež poskytují ambulantní, popřípadě terénní služby dětem ve věku od 6 do 26 let ohroženým společensky nežádoucími jevy. Cílem služby

¹⁷⁴ Kolektiv autorů SH ČMS. Studijní materiál pro přípravu vedoucích a instruktorů kolektivů mladých hasičů k získání kvalifikace III. A II. stupně. [online]. Oficiální informační server Sdružení hasičů Čech, Moravy a Slezska. [cit. 15. 2. 2014].

Dostupné z: <http://www.dh.cz/dokumenty/mladez/vzdelani/vedouci/ucebni-texty.pdf>

¹⁷⁵ KRAUS, Blahoslav. Základy sociální pedagogiky. 1. vydání. Praha: Portál, 2008. s. 91.

¹⁷⁶ PÁVKOVÁ, Jiřina a kol. Pedagogika volného času. 4. vydání. Praha: Portál, 2008. s. 183-184.

je zlepšit kvalitu jejich života předcházením nebo snížením sociálních a zdravotních rizik souvisejících se způsobem jejich života, umožnit jim lépe se orientovat v jejich sociálním prostředí a vytvářet podmínky k řešení jejich nepříznivé sociální situace. Služba může být poskytována osobám anonymně.

(2) Služba podle odstavce 1 obsahuje tyto základní činnosti:

a) výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti,

b) zprostředkování kontaktu se společenským prostředím,

c) sociálně terapeutické činnosti,

d) pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.“¹⁷⁷

Jako příklad jsem vybrala takovéto zařízení v Prostějově. Má název Podané ruce. Je to nízkoprahové zařízení pro děti a mládež s cílovou skupinou 11 – 18 let. Jeho posláním je motivovat a podporovat děti a mládež k aktivnímu přístupu při řešení osobních situací zejména v období dospívání. Úkolem tohoto nízkoprahového zařízení je usilovat o sociální začlenění a pozitivní změny v životním stylu dětí mládeže, které se ocitly v nepříznivé sociální nebo osobní situaci, a předcházet tak jejich sociálnímu vyloučení. Zařízení vyhledává a oslovuje tyto cílové skupiny, kontaktuje děti a mládež v parcích, na sídlištích i před školami. Snaží se analyzovat životní styl mládeže, mapovat trávení volného času, hledat příčiny rizikového chování. Významnou činností je organizování odpoledních volnočasových aktivit sportovních, tanečních, hudebních a výtvarných, organizování her, besed, přednášek, turnajů, výletů a víkendových akcí. Zařízení poskytuje dostupnou nabídku volnočasových aktivit. Pomáhá také dětem při plnění školních povinností, s přípravou na vyučování. Všechny tyto služby poskytuje sdružení Podané ruce anonymně, dobrovolně a bezplatně. Projekt financuje MPSV a statutární město Prostějov.¹⁷⁸

¹⁷⁷ Česko. Zákon č. 108ze dne 31. 3. 2006 o sociálních službách. In: sbírka zákonů České republiky. 2006, částka 37. s. 1257-1289.

¹⁷⁸ Terénní programy Prostějov. [online]. Společnost Podané ruce. [cit. 15. 2. 2014]. © 1995-2014. Dostupné z: <http://www.podaneruce.cz/programy-a-pece/terenni-programy/ternn-program-prostjovsko/>

II. PRAKTICKÁ ČÁST

6 KVANTITATIVNÍ VÝZKUM

Pedagogickým výzkumem se zabývají nejen profesionální výzkumníci, ale také učitelé z praxe a v neposlední řadě studenti.

*„Intenzita výzkumné činnosti může být různá, ale podstata výzkumné práce je stejná – směřuje k řešení pedagogických problémů a k rozšiřování poznatků o pedagogických jevech.“*¹⁷⁹

*„Filozofickým základem kvantitativního výzkumu je existence jedné objektivní reality, vnějšího světa, který nezávisí na našich citech a přesvědčení. To je vlastně hledisko logického pozitivismu. Ideálem jsou přírodní vědy se svým přesným a nestranným pohledem na jevy a vybroušenými výzkumnými metodami.“*¹⁸⁰

Výhodou kvantitativního výzkumu je přehlednost, stručnost a možnost dojít rychle k souhrnným výsledkům. Vysoká míra abstrakce ale může vést ke zjednodušování skutečnosti.¹⁸¹

V empirické části mé diplomové práce byla zpracována data získaná v realizovaném kvantitativním výzkumu pomocí dotazníkové metody. Výsledky dat byly využity k verifikaci nebo falzifikaci stanovených hypotéz. První tři výzkumné otázky měly obecný charakter, tzn. zjištění pohlaví, věku a bydliště. Výsledky následujících výzkumných otázek již měly za úkol analyzovat, srovnávat a popisovat daný jev z pohledu sociální pedagogiky. U výzkumných otázek jsou vyhotoveny tabulky, komentáře a v některých případech pro znázornění i grafy. Získané výsledky by mohly mít i praktické využití, neboť jsou zjištěním toho, jakým volnočasovým aktivitám se děti školního věku skutečně věnují.

6.1 Cíl výzkumu a stanovení hypotéz

V kvantitativním výzkumu jsem se zaměřila na děti školního věku a jejich volnočasové aktivity, jejich kvalitu a také množství těchto aktivit. Jak se vyvíjejí jejich zájmy a potřeby trávit volný čas v závislosti na jejich věku. Zda jsou výrazné rozdíly v trávení volného času mezi dívkami a chlapci, případně rozdíly mezi vesnicí či městem.

¹⁷⁹ GAVORA, Peter. Úvod do pedagogického výzkumu. 2. vydání. Brno: Paido, 2010. s. 17.

¹⁸⁰ GAVORA, Peter. Úvod do pedagogického výzkumu. 2. vydání. Brno: Paido, 2010. s. 37.

¹⁸¹ PELIKÁN, Jiří. Základy empirického výzkumu pedagogických jevů. 2. vydání. Praha: Karolinum, 2011. s. 81-82.

Hlavní cíle diplomové práce:

Zjistit, jaké zájmy a aktivity převažují ve volném čase dnešní generace dětí a adolescentů a jak je ovlivňuje dnešní rodina.

Zjistit a vyhodnotit současnou situaci v trávení organizovaného volného času dětí školního věku.

Hypotézy výzkumu:

H1: Děti školního věku raději tráví volnočasové aktivity s kamarády než s rodinou.

H2: Sport je ve srovnání se všemi ostatními společnými rodinnými činnostmi nejoblíbenější aktivitou.

H3: Víkendové nakupování s rodiči je méně oblíbené u chlapců než u dívek.

H4: Sportovní aktivity jsou oblíbenější mezi chlapci než dívkami.

H5: Více než 50 % chlapců vůbec nechodí do knihovny

H6: Dívky přečtou více knížek než chlapci.

H7: Dívky navštěvují obor hra na hudební nástroj na ZUŠ více než chlapci.

H8: Předpokládám, že nejméně 50 % dětí sleduje televizi 2 hodiny a více denně.

H9: Předpokládám, že výběr volnočasových aktivit dětí školního věku nejvíce ovlivňují kamarádi.

6.2 Metodika výzkumu, metoda sběru dat, charakteristika výzkumného vzorku

K výzkumu jsem zvolila metodu kvantitativního výzkumu, jako výzkumný nástroj jsem použila dotazník, který byl předán dětem ve věku 10 – 16 let na dvou základních školách v Prostějově. Na základní škole Prostějov, ul. Dr. Horáka 24 a Reálném gymnáziu a základní škole města Prostějova, Studentská ul. 2. Výzkum probíhal v posledních měsících roku 2013. Dotazníky žáci vyplňovali v průběhu vyučování pod dohledem učitele. Přestože se jedná o školy, které jsou ve městě Prostějově, navštěvuje je část dětí z vesnic v okolí Prostějova.

Základní soubor výzkumu tvořily děti ve věku 10-16 let. Z celkového počtu 200 rozdaných dotazníků bylo 191 vyplněno a 9 dotazníků bylo vráceno nevyplněných. Všechny vyplněné dotazníky bylo možno využít pro daný výzkum.

Výzkumné otázky č. 1, 2, a 3 se týkají základních statistických údajů respondentů, tedy pohlaví, věku a bydliště. Následující otázky č. 4 až č. 15 se věnují volnočasovým aktivitám dětí školního věku.

V dotazníku jsem použila otázku, která se týkala časového posuzování, pouze v jednom případě, a to u otázky č. 14. Důvodem byl předpoklad, že děti nebudou mít u podobných otázek reálný časový odhad. Využila jsem různé typy otázek, tedy uzavřené, polouzavřené a v otázkách č. 5 a č. 6 také otázky škálovací, kde děti známkovaly jednotlivé aktivity jako ve škole (1 – nejoblíbenější.... 5 – nejméně oblíbená). Otevřené otázky jsem nepoužila, aby si děti nevymýšlely nepoužitelné odpovědi, které se obtížně zpracovávají. Otázky v dotazníku jsem pro přehlednost psala tučným písmem.

Ve vlastním výzkumu budu zpracovávat jednotlivé otázky uvedené v dotazníku. Získaná data budou analyzována pomocí tabulek, grafů a komentářů. Budu používat dva typy tabulek, které se liší podle typu výzkumných otázek a způsobu vyhodnocení výsledků. V tabulkách k otázkám č. 1 až 4 a č. 7 až 15 budou uvedeny součty za jednotlivé věkové kategorie a podle kategorie město a vesnice. Dále zde budou shrnuty celkové součty a procentuální zastoupení jednotlivých odpovědí ve skupinách dívek a chlapců. V tabulkách k otázkám č. 5 a č. 6 budou pomocí aritmetických průměrů zpracovány škálovací otázky, zjišťující oblíbenost jednotlivých činností. Pro přehlednost zde uvedu také souhrnné tabulky č. 5c a č. 6c, kde budou porovnány odpovědi dívek a chlapců.

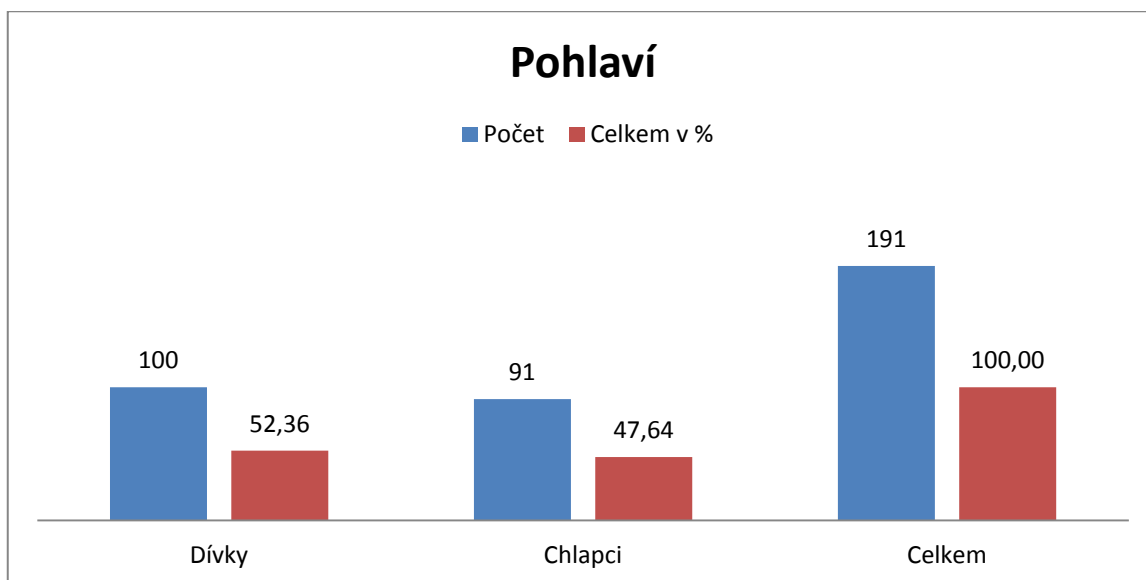
6.3 Vlastní výzkum, analýza a interpretace výsledků

Výzkumná otázka č. 1

Pohlaví - dívka, chlapec:

Tabulka č. 1 - Pohlaví

Pohlaví	Počet	Celkem v %
Dívky	100	52,36
Chlapci	91	47,64
Celkem	191	100,00

Graf č. 1 - Pohlaví

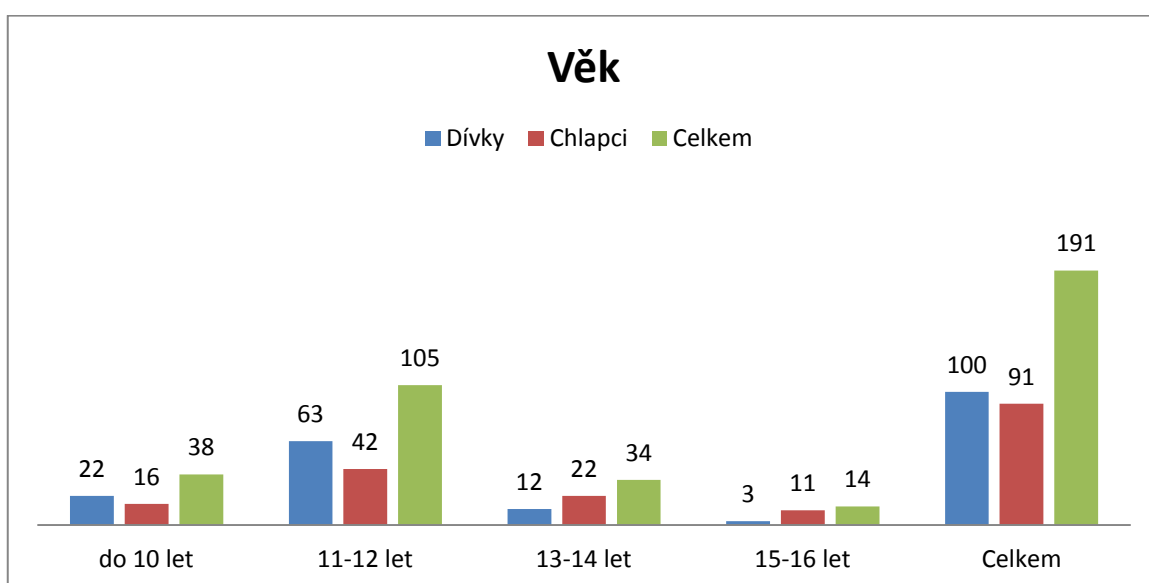
Pomocí první výzkumné otázky jsem rozdělila respondenty - děti školního věku - na dívky a chlapce. Výzkumu se zúčastnilo celkem 191 osob, z toho bylo 100 dívek (52,36%) a 91 chlapců (47,64%).

Výzkumná otázka č. 2

Můj věk je:

Tabulka č. 2 - Věk

Věk	do 10 let	11-12 let	13-14 let	15-16 let	Celkem	Celkem v %
Dívky	22	63	12	3	100	52,36
Chlapci	16	42	22	11	91	47,64
Celkem	38	105	34	14	191	100,00

Graf č. 2 - Věk

Na základě druhé výzkumné otázky, týkající se věku, jsem děti školního věku rozdělila na věkové kategorie. Zvolila jsem čtyři kategorie - věk do 10 let, věk 11-12 let, věk 13-14 let a věk 15-16 let.

Početem nejvíce zastoupená je věková kategorie 11-12 let v počtu 105, z toho 63 dívek a 42 chlapců. Kategorie do 10 let je zastoupena 38 dětmi, z toho 22 dívek a 16 chlapců. V kategorii 13-14 let je celkem 34 dětí, tedy 12 dívek a 22 chlapců. Početně nejméně zastoupená je kategorie 15-16 let, ve které je 14 dětí, z toho 3 dívky a 11 chlapců.

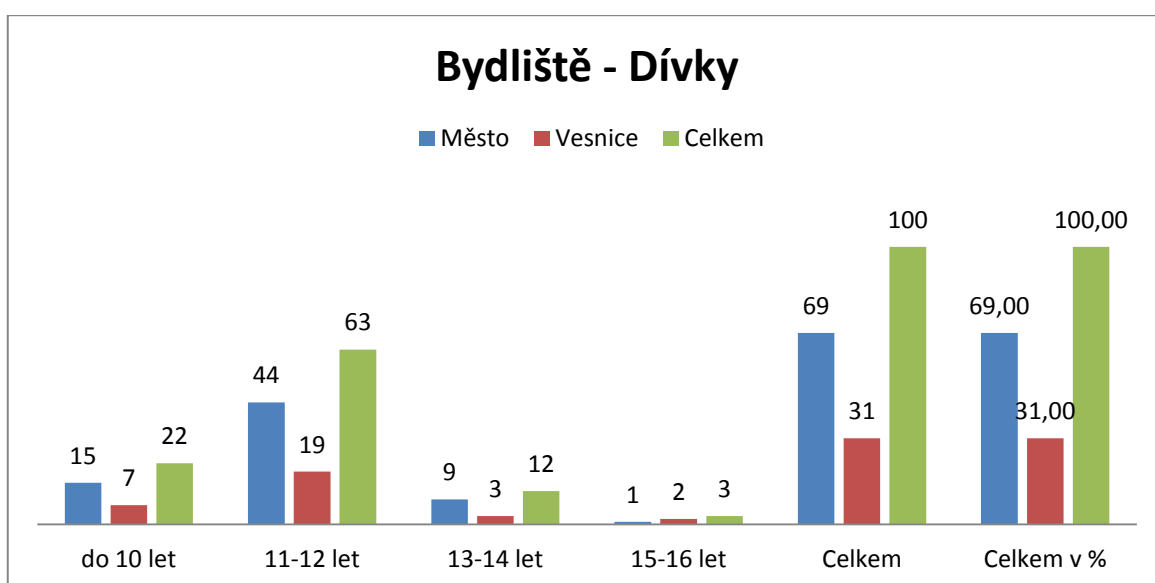
Výše uvedené rozdělení do věkových kategorií budu používat ve všech následujících tabulkách, které zpracovávají jednotlivé otázky uvedené v dotazníku.

Výzkumná otázka č. 3

Bydlím:

Tabulka č. 3a - Bydliště - Dívky

Bydliště	do 10 let	11-12 let	13-14 let	15-16 let	Celkem	Celkem v %
Město	15	44	9	1	69	69,00
Vesnice	7	19	3	2	31	31,00
Celkem	22	63	12	3	100	100,00

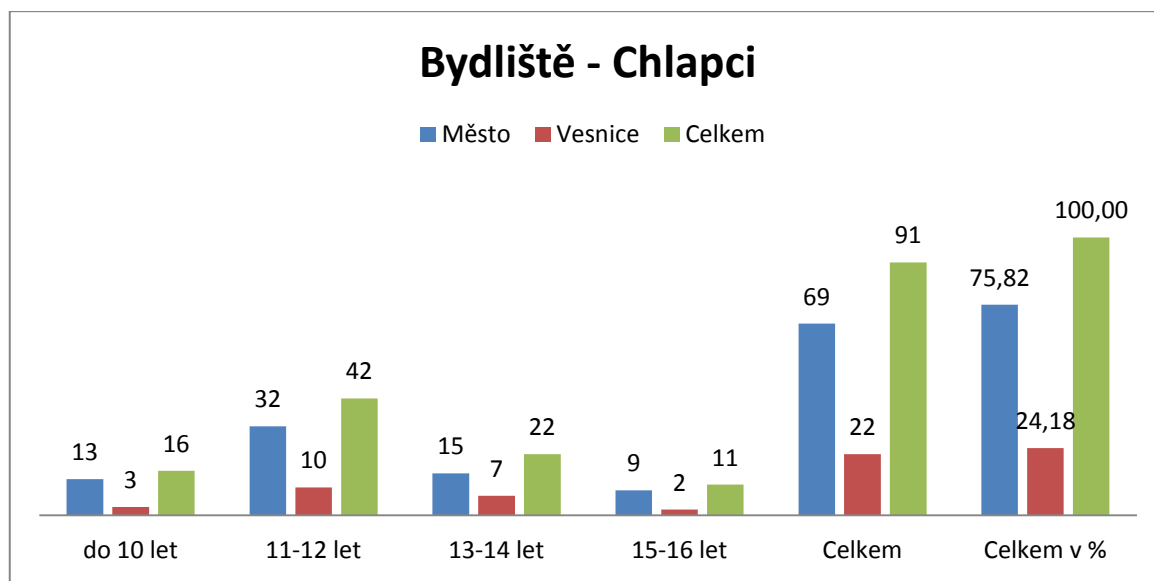

Graf č. 3 - Bydliště - Dívky

Tabulka č. 3a rozděluje dívky podle bydliště na město a vesnici a zároveň do věkových kategorií. Z celkového počtu 100 dívek je 69 dívek z města, což je 69,00 % a 31 dívek z vesnice, což je 31,00 % z celkového počtu.

Tabulka č. 3b - Bydliště - Chlapci

Bydliště	do 10 let	11-12 let	13-14 let	15-16 let	Celkem	Celkem v %
Město	13	32	15	9	69	75,82
Vesnice	3	10	7	2	22	24,18
Celkem	16	42	22	11	91	100,00

Graf č. 4 - Bydliště - Chlapci

Tabulka č. 3b rozděluje chlapce podle bydliště na město a vesnici a zároveň do věkových kategorií. Z celkového počtu 91 chlapců je 69 chlapců z města, což je 75,82 % a 22 chlapců z vesnice, což je 24,18 % z celkového počtu.

Výzkumná otázka č. 4

Volný čas trávím nejčastěji:

Tabulka č. 4a - Volný čas trávím nejčastěji - Dívky

Věk - město/vesnice	do 10 let		11-12 let		13-14 let		15-16 let		Celkem		Celkem v %		
	M	V	M	V	M	V	M	V	M	V	M	V	Celk.
sám	1	1	2	1	1	1	1	0	5	3	7	10	8
s rodiči	7	1	15	5	1	1	0	1	23	8	33	26	30
se sourozenci	2	1	3	4	1	0	0	1	6	6	9	19	14
s kamarády, s partou	5	4	18	6	5	1	0	0	28	11	41	35	38
jinak	0	0	6	3	1	0	0	0	7	3	10	10	10
Celkem	15	7	44	19	9	3	1	2	69	31	69	31	100

Tabulka č. 4b - Volný čas trávím nejčastěji - Chlapci

Věk - město/vesnice	do 10 let		11-12 let		13-14 let		15-16 let		Celkem		Celkem v %		
	M	V	M	V	M	V	M	V	M	V	M	V	Celk.
sám	1	0	1	2	6	0	1	0	9	2	13	9	11
s rodiči	3	1	10	3	2	1	2	0	17	5	25	23	24
se sourozenci	1	0	2	1	1	1	1	0	5	2	7	9	8
s kamarády, s partou	5	2	17	3	4	4	5	2	31	11	45	50	47
jinak	3	0	2	1	2	1	0	0	7	2	10	9	10
Celkem	13	3	32	10	15	7	9	2	69	22	76	24	100

Z tabulek č. 4a a 4b, zaměřených na trávení volného času, jasně vyplývá, že u dívek ani u chlapců nejsou výrazné rozdíly mezi městem a vesnicí. Nejčastěji děti tráví volný čas „s kamarády, s partou“, přičemž v procentuálním vyjádření je to ještě výraznější u chlapců (47 %) než u dívek (38 %). Na druhém místě tráví nejvíce času „s rodiči“, více je to u dívek (30 %) než u chlapců (24 %). Nejméně volného času tráví dívky „sám“ (8 %) a chlapci „se sourozenci“ (8 %).

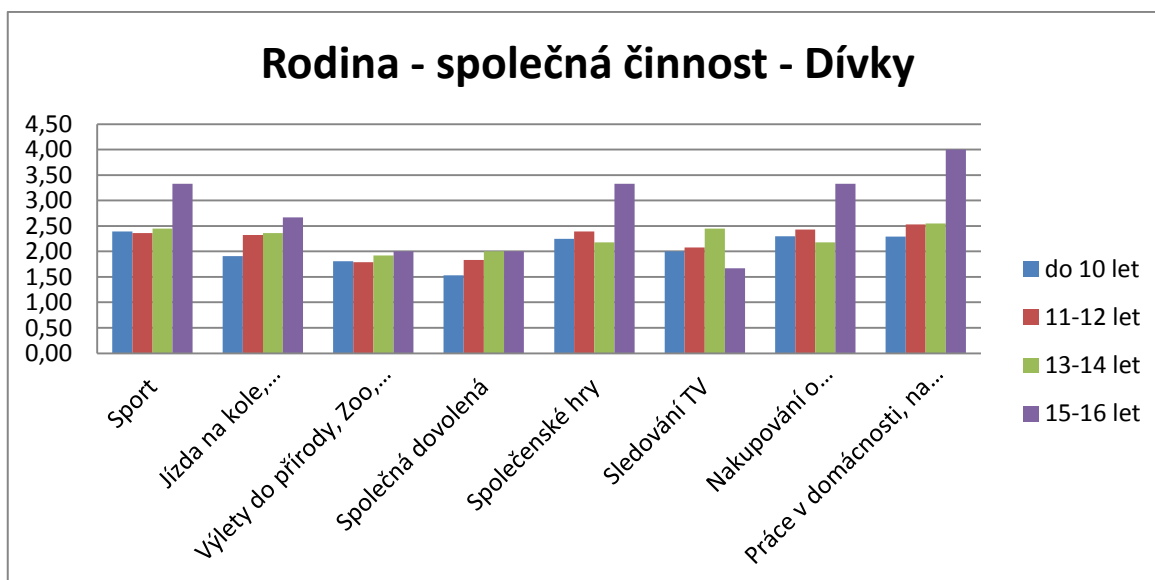
Výzkumná otázka č. 5

Má vaše rodina ve volném čase nějakou společnou činnost? Podle oblíbenosti zakroužkuj 1, 2, 3, 4 nebo 5 (1 - nejoblíbenější....5 - nejméně oblíbená):

Děti školního věku hodnotily nabídnuté rodinné aktivity stupnicí známek 1 – 5, podle oblíbenosti jednotlivých aktivit. U této výzkumné otázky jsem záměrně nerozdělovala respondenty podle bydliště na město a vesnici. Ponechala jsem věkové kategorie a snažila jsem se sledovat zejména rozdíly mezi dívkami a chlapci.

Tabulka č. 5a - Rodina - společná činnost - Dívky

Rodina-společná činnost	do 10 let	11-12 let	13-14 let	15-16 let	Průměr celkem
Sport	2,39	2,36	2,45	3,33	2,63
Jízda na kole, kolečkové brusle	1,91	2,32	2,36	2,67	2,32
Výlety do přírody, Zoo, hrady, zámky, muzea	1,81	1,79	1,92	2,00	1,88
Společná dovolená	1,53	1,83	2,00	2,00	1,84
Společenské hry	2,25	2,39	2,18	3,33	2,54
Sledování TV	2,00	2,08	2,45	1,67	2,05
Nakupování o víkendech v nákupních centrech	2,30	2,43	2,18	3,33	2,56
Práce v domácnosti, na zahradě	2,29	2,53	2,55	4,00	2,84

Graf č. 5 - Rodina - společná činnost - Dívky

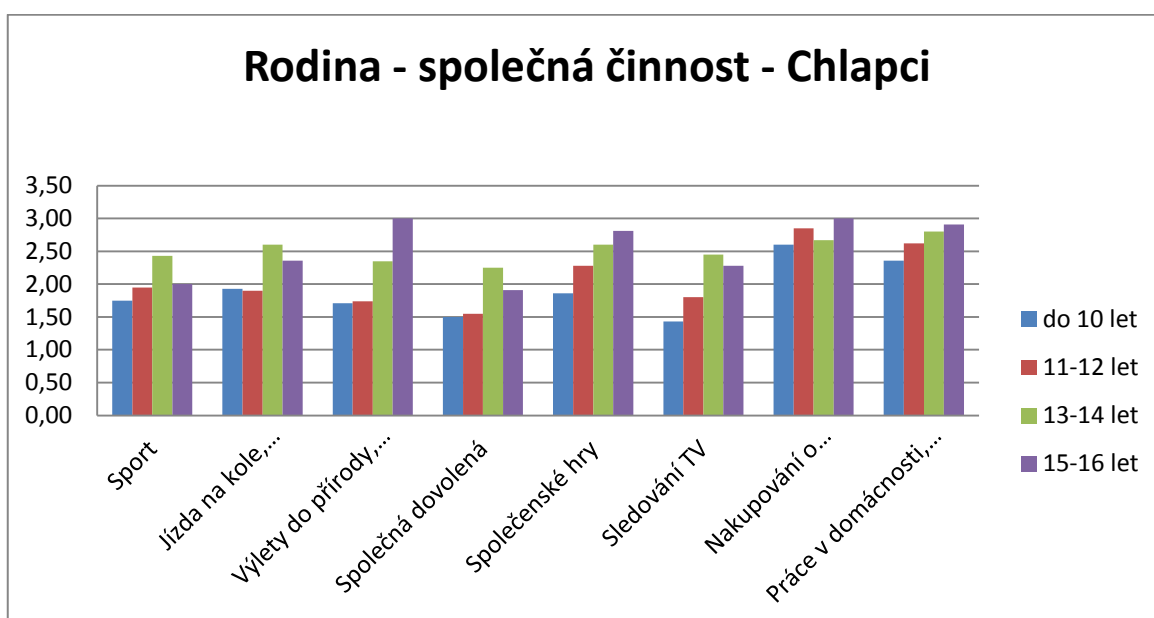
Tabulka č. 5a je zaměřena na oblíbenost společných rodinných aktivit u dívek.

Nejoblíbenější rodinná společná činnost je „společná dovolená“ s průměrnou hodnotou 1,84. Po ní následují „výlety do přírody, zoo, hrady, zámky, muzea“ s průměrnou hodnotou 1,88. Na třetím místě je „sledování TV“ s hodnotou 2,05. Nejméně oblíbenou činností je „práce v domácnosti případně na zahradě“ s průměrnou hodnotou 2,84.

Na základě výsledků z jednotlivých věkových kategorií vyplývá, že s přibývajícím věkem klesá zájem o společné aktivity s rodinou.

Tabulka č. 5b - Rodina - společná činnost - Chlapci

Rodina-společná činnost	do 10 let	11-12 let	13-14 let	15-16 let	Průměr celkem
Sport	1,75	1,95	2,43	2,00	2,03
Jízda na kole, kolečkové brusle	1,93	1,90	2,60	2,36	2,20
Výlety do přírody, Zoo, hrady, zámky, muzea	1,71	1,74	2,35	3,00	2,20
Společná dovolená	1,50	1,55	2,25	1,91	1,80
Společenské hry	1,86	2,28	2,60	2,81	2,39
Sledování TV	1,43	1,80	2,45	2,28	1,99
Nakupování o víkendech v nákupních centrech	2,60	2,85	2,67	3,00	2,78
Práce v domácnosti, na zahradě	2,36	2,62	2,80	2,91	2,67

Graf č. 6 - Rodina - společná činnost - Chlapci

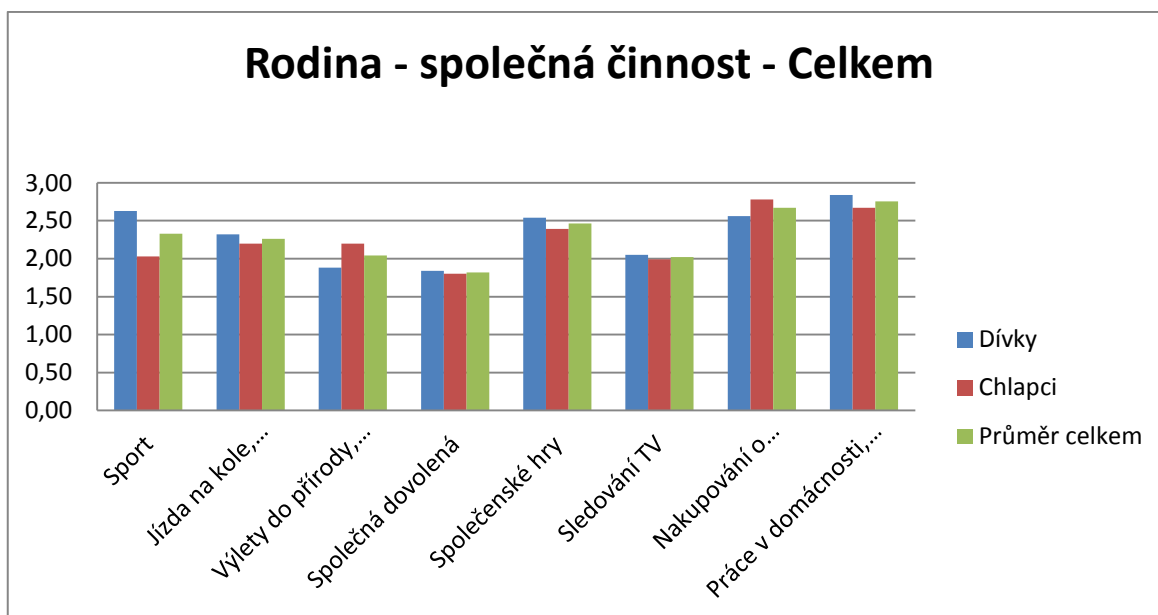
Tabulka č. 5b je zaměřena na oblíbenost společných rodinných aktivit u chlapců.

Nejoblíbenější rodinná společná činnost je „společná dovolená“ s průměrnou hodnotou 1,80. Po ní následují „sledování TV“ s průměrnou hodnotou 1,99. Na třetím místě je „sport“ s hodnotou 2,03. Nejméně oblíbenou činností je „nakupování o víkendech v nákupních centrech“ s hodnotou 2,78.

Na základě výzkumu v jednotlivých věkových kategoriích vyplývá, že pokles zájmu o společné aktivity s rodinou není s přibývajícím věkem tak jednoznačný jako u dívek.

Tabulka č. 5c - Rodina - společná činnost - Celkem

Rodina-společná činnost	Dívky	Chlapci	Průměr celkem
Sport	2,63	2,03	2,33
Jízda na kole, kolečkové brusle	2,32	2,20	2,26
Výlety do přírody, Zoo, hrady, zámky, muzea	1,88	2,20	2,04
Společná dovolená	1,84	1,80	1,82
Společenské hry	2,54	2,39	2,47
Sledování TV	2,05	1,99	2,02
Nakupování o víkendech v nákupních centrech	2,56	2,78	2,67
Práce v domácnosti, na zahradě	2,84	2,67	2,76

Graf č. 7 - Rodina - společná činnost - Celkem

V tabulce č. 5c je porovnávána oblíbenost jednotlivých společných rodinných aktivit u dívek a chlapců a jsou zde také uvedeny celkové průměry pro jednotlivé aktivity.

V celkovém průměru z obou sledovaných skupin jsou nejoblíbenější:

1. „společná dovolená“
2. „sledování TV“
3. „výlety do přírody, zoo, hrady, zámky, muzea“

V celkovém průměru z obou sledovaných skupin jsou nejméně oblíbené:

1. „práce v domácnosti případně na zahradě“
2. „nakupování o víkendech v nákupních centrech“
3. „společenské hry“

Nejmenší rozdíly mezi dívkami a chlapci jsou u činností:

1. „společná dovolená“
2. „sledování TV“
3. „jízda na kole, kolečkové brusle“

Naopak největší rozdíly jsou v činnostech:

1. „sport“ (více oblíbený u chlapců)
2. „výlety do přírody, zoo, hrady, zámky, muzea“ (více oblíbené u dívek)
3. „nakupování o víkendech v nákupních centrech“ (více oblíbené u dívek)

Výzkumná otázka č. 5 je polouzavřená a děti uvedly do možnosti „jiná činnost – napiš jaká“ například následující odpovědi: s tátou hraní PC her, starost o domácí mazlíčky, vyrábění.

Výzkumná otázka č. 6

Svoje aktivity ve volném čase oznámkuj jako známkami ve škole. Podle oblíbenosti zakroužkuj 1, 2, 3, 4 nebo 5 (1 - nejoblíbenější....5 - nejméně oblíbená):

Děti školního věku hodnotily nabídnuté aktivity ve volném čase stupnicí známek 1 – 5, podle oblíbenosti jednotlivých aktivit.

Stejně jako u předchozí otázky č. 5, také u této výzkumné otázky jsem nerozdělovala respondenty podle bydliště na město a vesnici. Ponechala jsem rozdělení na věkové kategorie a snažila se najít zejména rozdíly mezi dívkami a chlapci v přístupu k jednotlivým otázkám.

Část respondentů neoznačila v dotazníku u některých aktivit žádnou z možností na stupnici známek 1 – 5. Tyto „nulové odpovědi“ nebyly do výsledků výzkumu (aritmetického průměru oblíbenosti jednotlivých činností) zahrnuty z důvodu možného zkreslení výsledků výzkumu. V tabulce jsem je pouze uvedla ve sloupci „žádná odpověď“.

Tabulka č. 6a - Aktivity ve volném čase podle oblíbenosti - Dívky

Aktivity ve volném čase podle oblíbenosti	do 10 let	11-12 let	13-14 let	15-16 let	Průměr celkem	Žádná odpověď
Četba	2,05	2,56	2,50	3,67	2,70	3
Sport	1,50	1,84	2,08	3,00	2,11	6
Internet, sociální sítě, počítačové hry	2,11	2,10	2,08	1,00	1,82	5
Sledování televize a videa	1,95	1,87	2,00	1,67	1,87	5
Mimoškolní výuka cizího jazyka	3,39	3,86	2,83	4,33	3,60	9
Hra na hudební nástroj	3,58	3,78	3,18	4,67	3,80	10
Výtvarný nebo keramický kroužek	2,11	3,04	3,55	4,67	3,34	11
Sdružení mladých hasičů	4,81	4,73	4,55	5,00	4,77	14
Přírodovědný kroužek, kroužek ochrany přírody	3,59	4,00	3,73	4,67	4,00	14
Pionýr, skaut, junák, YMCA (křesť. sdružení)	4,24	4,70	4,27	5,00	4,55	13
Mladí myslivci a rybáři	4,44	4,75	4,55	5,00	4,69	12
Chovatelství, chov domácích mazlíčků	1,58	2,14	2,75	2,00	2,12	9
Pobyt a hra venku s kamarády nebo sourozenci	1,26	1,78	1,92	2,33	1,82	6
Pobyt a hra doma s kamarády nebo sourozenci	1,63	1,88	1,82	2,67	2,00	7

Tabulka č. 6a je zaměřena na oblíbenost konkrétních aktivit ve volném čase u dívek.

Nejoblíbenějšími aktivitami jsou „Internet, sociální sítě, počítačové hry“ a „pobyt a hra venku s kamarády a sourozenci“. Obě výše uvedené aktivity měly stejnou průměrnou hodnotu 1,82. Po ní následuje „sledování televize a videa“ s průměrnou hodnotou 1,87. Na třetím místě je „pobyt a hra doma s kamarády a sourozenci“ s hodnotou 2,00.

Nejméně oblíbenou aktivitou je „Sdružení mladých hasičů“ s hodnotou 4,77.

Ve věkových skupinách dívek do 10 let a 11-12 let jsou nejoblíbenější aktivitou „pobyt a hra venku s kamarády a sourozenci“, ve skupině 13-14 let je nejoblíbenější aktivitou „pobyt a hra doma s kamarády a sourozenci“, ve skupině 15-16 let je nejoblíbenější „Internet, sociální sítě, počítačové hry“.

Tabulka č. 6b - Aktivity ve volném čase podle oblíbenosti - Chlapci

Aktivity ve volném čase podle oblíbenosti	do 10 let	11-12 let	13-14 let	15-16 let	Průměr celkem	Žádná odpověď
Četba	2,14	2,88	3,14	3,55	2,93	4
Sport	1,53	1,81	2,19	2,00	1,88	2
Internet, sociální sítě, počítačové hry	1,40	1,57	1,73	1,45	1,54	1
Sledování televize a videa	1,20	1,55	2,10	2,36	1,80	4
Mimoškolní výuka cizího jazyka	2,15	3,62	3,86	3,91	3,39	7
Hra na hudební nástroj	3,50	4,13	4,32	3,91	3,97	11
Výtvarný nebo keramický kroužek	3,85	3,95	3,95	4,36	4,03	10
Sdružení mladých hasičů	4,75	4,47	4,10	4,82	4,54	11
Přírodovědný kroužek, kroužek ochrany přírody	4,64	4,03	4,19	4,27	4,28	11
Pionýr, skaut, junák, YMCA (křesť. sdružení)	4,27	4,28	4,00	4,55	4,28	10
Mladí myslivci a rybáři	3,64	4,03	3,95	3,91	3,88	10
Chovatelství, chov domácích mazlíčků	2,42	2,38	2,50	2,55	2,46	8
Pobyt a hra venku s kamarády nebo sourozenci	1,50	1,83	2,38	1,82	1,88	3
Pobyt a hra doma s kamarády nebo sourozenci	1,29	1,93	2,29	2,36	1,97	3

Tabulka č. 6b je zaměřena na oblíbenost aktivit ve volném čase u chlapců.

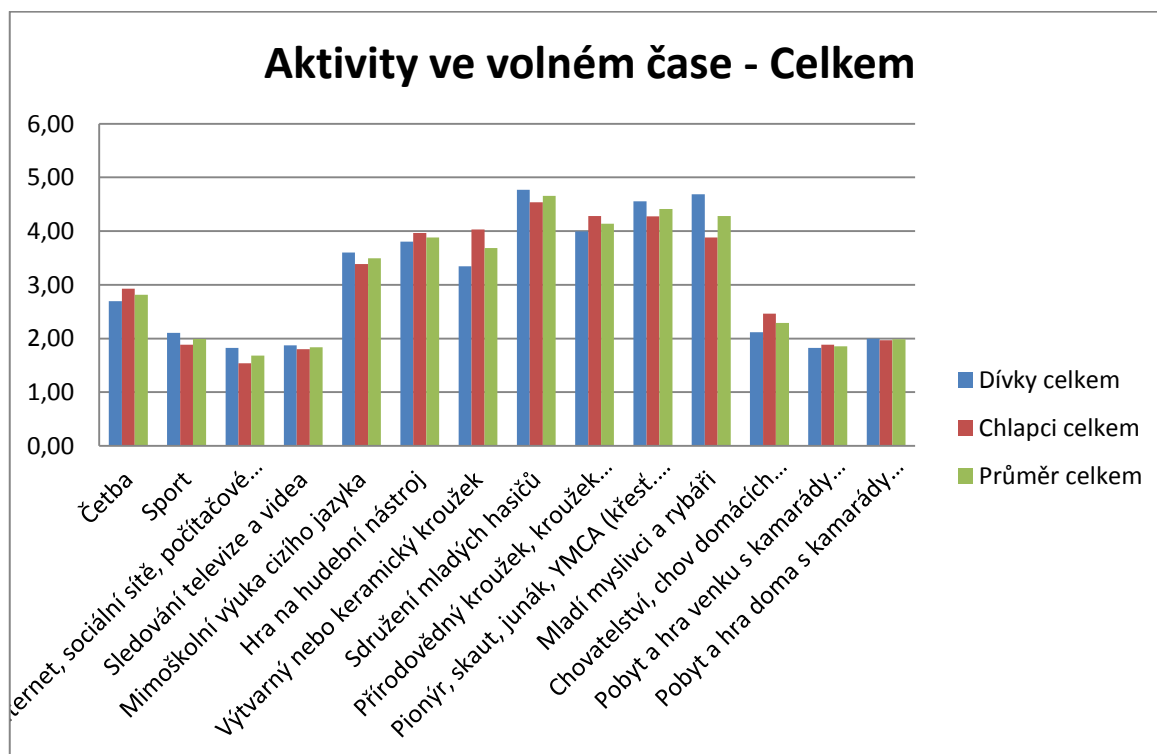
Nejoblíbenějšími aktivitami jsou „Internet, sociální sítě, počítačové hry“ s hodnotou 1,54. Po ní následuje „sledování televize a videa“ s hodnotou 1,80. Na třetím místě jsou „sport“ a „pobyt a hra venku s kamarády a sourozenci“. Tyto aktivity měly stejnou průměrnou hodnotu 1,88.

Stejně jako u dívek, také u chlapců je nejméně oblíbenou aktivitou „Sdružení mladých hasičů“ s hodnotou 4,54.

Ve věkových skupinách chlapců do 10 let a 11-12 let jsou nejoblíbenější aktivitou „sledování televize a videa“, ve skupinách 13-14 let a 15-16 let jsou nejoblíbenější aktivitou „Internet, sociální sítě, počítačové hry“.

Tabulka č. 6c - Aktivity ve volném čase podle oblíbenosti - Celkem

Aktivity ve volném čase podle oblíbenosti	Dívky celkem	Chlapci celkem	Průměr celkem	Žádná odpověď
Četba	2,70	2,93	2,81	7
Sport	2,11	1,88	1,99	8
Internet, sociální sítě, počítačové hry	1,82	1,54	1,68	6
Sledování televize a videa	1,87	1,80	1,84	9
Mimoškolní výuka cizího jazyka	3,60	3,39	3,49	16
Hra na hudební nástroj	3,80	3,97	3,88	21
Výtvarný nebo keramický kroužek	3,34	4,03	3,69	21
Sdružení mladých hasičů	4,77	4,54	4,65	25
Přírodovědný kroužek, kroužek ochrany přírody	4,00	4,28	4,14	25
Pionýr, skaut, junák, YMCA (křesť. sdružení)	4,55	4,28	4,41	23
Mladí myslivci a rybáři	4,69	3,88	4,28	22
Chovatelství, chov domácích mazlíčků	2,12	2,46	2,29	17
Pobyt a hra venku s kamarády nebo sourozenci	1,82	1,88	1,85	9
Pobyt a hra doma s kamarády nebo sourozenci	2,00	1,97	1,98	10

Graf č. 8 - Aktivity ve volném čase - Celkem

V tabulce č. 6c je porovnána oblíbenost jednotlivých aktivit u dívek a chlapců a jsou zde také uvedeny celkové průměry pro jednotlivé aktivity.

Z průměrných hodnot u jednotlivých aktivit vyplývá, že neorganizované činnosti jsou výrazně oblíbenější než organizované činnosti. Za neorganizované můžeme považovat činnosti „četba“, „Internet, sociální sítě, počítačové hry“, „sledování televize a videa“, „pobyt a hra venku s kamarády nebo sourozenci“, „pobyt a hra doma s kamarády nebo sourozenci“. Ostatní činnosti, s výjimkou „sport“, „mimoškolní výuka cizího jazyka“ a „chovatelství, chov domácích mazlíčků“, které se nedají jednoznačně zařadit do jedné z uvedených skupin, můžeme označit jako organizované. Mezi tyto organizované činnosti s nejnižší oblíbeností patří „Sdružení mladých hasičů“, „Pionýr, skaut, junák, YMCA“, „mladí myslivci a rybáři“, „přírodovědný kroužek, kroužek ochránců přírody“, „výtvarný nebo keramický kroužek“ a „hra na hudební nástroj“.

V souvislosti s vysokou mírou neoblíbenosti u organizovaných činností bych také ráda uvedla, že velká část respondentů, bez ohledu na pohlaví, uvedla u těchto organizovaných činností buď nejnižší hodnocení 5 nebo neodpověděla vůbec. Jak již bylo výše zmíněno, tyto „nulové odpovědi“ jsem uvedla v tabulkách 6a, 6b a 6c ve sloupci „žádná odpověď“ a nezahrnula jsem je do výpočtu průměrů oblíbenosti u jednotlivých činností.

V celkovém průměru z obou sledovaných skupin jsou nejoblíbenější:

1. „Internet, sociální sítě, počítačové hry“
2. „sledování TV“
3. „pobyt a hra venku s kamarády a sourozenci“

V celkovém průměru z obou sledovaných skupin jsou nejméně oblíbené:

1. „Sdružení mladých hasičů“
2. „Pionýr, skaut, junák, YMCA“
3. „mladí myslivci a rybáři“

Nejmenší rozdíly mezi dívkami a chlapci jsou u činností:

1. „pobyt a hra doma s kamarády a sourozenci“
2. „pobyt a hra venku s kamarády a sourozenci“
3. „sledování TV“

Naopak největší rozdíly mezi dívkami a chlapci jsou v činnostech:

1. „mladí myslivci a rybáři“ (více oblíbený u chlapců)
2. „výtvarný nebo keramický kroužek“ (více oblíbené u dívek)
3. „chovatelství, chov domácích mazlíčků“ (více oblíbené u dívek)

Výzkumná otázka č. 6 je stejně jako předchozí otázka polouzavřená a děti uvedly do možnosti „jiná aktivita – napiš jaká“ například následující odpovědi: poslouchání hudby, jízda na koni, horolezectví, doučování, tancování (závodně), vyrábění a dekorace, zpěv, sbírka (hokej), matematika, vaření, kreslení komiksů.

Výzkumná otázka č. 7

Provozují sport:

Tabulka č. 7a - Provozují sport - Dívky

Věk - město/vesnice	do 10 let		11-12 let		13-14 let		15-16 let		Celkem		Celkem v %		
	M	V	M	V	M	V	M	V	M	V	M	V	Celk.
s kamarády	5	3	17	4	4	0	0	0	26	7	38	23	30
sám	1	0	2	2	0	1	1	1	4	4	6	13	9
s rodiči	2	1	5	4	1	0	0	1	8	6	12	19	15
ve sportovním oddíle	5	1	13	5	4	1	0	0	22	7	32	23	27
neprovozují sport	2	2	7	4	0	1	0	0	9	7	13	23	18
Celkem	15	7	44	19	9	3	1	2	69	31	69	31	100

Tabulka č. 7b - Provozují sport - Chlapci

Věk - město/vesnice	do 10 let		11-12 let		13-14 let		15-16 let		Celkem		Celkem v %		
	M	V	M	V	M	V	M	V	M	V	M	V	Celk.
s kamarády	7	1	15	1	4	5	4	2	30	9	43	41	42
sám	0	0	1	1	4	0	1	0	6	1	9	5	7
s rodiči	1	0	4	2	0	0	0	0	5	2	7	9	8
ve sportovním oddíle	3	2	9	4	4	1	2	0	18	7	26	32	29
neprovozují sport	2	0	3	2	3	1	2	0	10	3	14	14	14
Celkem	13	3	32	10	15	7	9	2	69	22	76	24	100

Ve výsledcích výzkumné otázky č. 7, která se věnuje provozování sportu, můžeme vidět určité rozdíly mezi dívkami z města a vesnice. „S kamarády“ provozují sport více dívky z města (38 %) než dívky z vesnice (23 %). U chlapců výraznější rozdíly nejsou.

Děti školního věku nejčastěji provozují sport „s kamarády“, v procentuálním vyjádření je to výraznější u chlapců (42 %) než u dívek (30 %). Na druhém místě „ve sportovním oddíle“, dívky (27 %), chlapci (29 %). Nejméně dívek i chlapců si zvolilo odpověď „sám“ a „s rodiči“.

Výzkumná otázka č. 8

Chodím do knihovny:

Tabulka č. 8a - Chodím do knihovny - Dívky

Věk - město/vesnice	do 10 let		11-12 let		13-14 let		15-16 let		Celkem		Celkem v %		
	M	V	M	V	M	V	M	V	M	V	M	V	Celk.
Chodím do knihovny													
1x týdně	0	4	6	2	1	0	0	0	7	6	10	19	15
1-2x měsíčně	5	2	14	2	0	1	0	0	19	5	28	16	22
výjimečně	6	1	18	12	4	1	0	0	28	14	41	45	43
vůbec nechodím	4	0	6	3	4	1	1	2	15	6	22	19	21
Celkem	15	7	44	19	9	3	1	2	69	31	69	31	100

Tabulka č. 8b - Chodím do knihovny - Chlapci

Věk - město/vesnice	do 10 let		11-12 let		13-14 let		15-16 let		Celkem		Celkem v %		
	M	V	M	V	M	V	M	V	M	V	M	V	Celk.
Chodím do knihovny													
1x týdně	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1-2x měsíčně	6	0	8	0	3	1	0	0	17	1	25	5	15
výjimečně	6	3	19	6	7	2	3	1	35	12	51	55	53
vůbec nechodím	1	0	5	4	5	4	6	1	17	9	25	41	33
Celkem	13	3	32	10	15	7	9	2	69	22	76	24	100

V otázce č. 8 jsem se dětí dotazovala, zda a jak často chodí do knihovny. Vyšší frekvence návštěv knihovny je u dívek než chlapců. Do knihovny chodí „1x týdně“ 15 % dívek a 0 % chlapců, „1-2x měsíčně“ 22 % dívek a 15 % chlapců. Více chlapců než dívek také uvedlo, že knihovnu navštěvují „výjimečně“ (53 %) nebo „vůbec nechodím“ (33 %).

Výzkumná otázka č. 9

Máš nějakého oblíbeného knižního, filmového nebo jiného hrdinu?

Tabulka č. 9a - Oblíbený hrdina - Dívky

Věk - město/vesnice	do 10 let		11-12 let		13-14 let		15-16 let		Celkem		Celkem v %		
	M	V	M	V	M	V	M	V	M	V	M	V	Celk.
Ano	12	5	34	15	9	3	1	1	56	24	81	77	79
Ne	3	2	10	4	0	0	0	1	13	7	19	23	21
Celkem	15	7	44	19	9	3	1	2	69	31	69	31	100

Tabulka č. 9b - Oblíbený hrdina - Chlapci

Věk - město/vesnice	do 10 let		11-12 let		13-14 let		15-16 let		Celkem		Celkem v %		
	M	V	M	V	M	V	M	V	M	V	M	V	Celk.
Ano	13	2	29	7	13	3	7	1	62	13	90	59	74
Ne	0	1	3	3	2	4	2	1	7	9	10	41	26
Celkem	13	3	32	10	15	7	9	2	69	22	76	24	100

V otázce č. 9 jsem se dotazovala, zda mají děti školního věku nějakého oblíbeného knižního, filmového nebo jiného hrdinu. U dívek i chlapců výrazně převažovala kladná odpověď. U dívek odpovědělo 79 % „ano“ a 21 % „ne“, u chlapců 74 % „ano“ a 26 % „ne“.

Zajímavé jsou rozdíly v odpovědích chlapců z města a vesnice. Někoho oblíbeného hrdinu má 90 % chlapců z města a jen 59 % chlapců z vesnice. Mezi dívkami z města a z vesnice nebyly podobné rozdíly zjištěny.

Výzkumná otázka č. 10

Kolik knížek asi přečteš za 1 rok?

Tabulka č. 10a - Kolik knížek za rok - Dívky

Věk - město/vesnice	do 10 let		11-12 let		13-14 let		15-16 let		Celkem		Celkem v %		
	M	V	M	V	M	V	M	V	M	V	M	V	Celk.
5 a více	10	4	20	10	3	3	0	0	33	17	48	55	51
2 až 4	4	3	23	8	6	0	0	1	33	12	48	39	43
nejvíce 1	1	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1	3	2
žádná kniha	0	0	1	1	0	0	1	0	2	1	3	3	3
Celkem	15	7	44	19	9	3	1	2	69	31	69	31	100

Tabulka č. 10b - Kolik knížek za rok - Chlapci

Věk - město/vesnice	do 10 let		11-12 let		13-14 let		15-16 let		Celkem		Celkem v %		
	M	V	M	V	M	V	M	V	M	V	M	V	Celk.
5 a více	6	0	11	6	6	1	1	0	24	7	35	32	33
2 až 4	6	3	19	2	4	3	1	1	30	9	43	41	42
nejvíce 1	1	0	2	1	4	3	5	0	12	4	17	18	18
žádná kniha	0	0	0	1	1	0	2	1	3	2	4	9	7
Celkem	13	3	32	10	15	7	9	2	69	22	76	24	100

V tabulkách, které zpracovávají otázku č. 10, kolik knížek asi přečteš za 1 rok, jsou vidět výraznější rozdíly mezi dívkami a chlapci. Největší rozdíly jsou v odpovědi „5 a více“, kterou si vybralo 51 % dívek a pouze 33 % chlapců. S tím souvisí skutečnost, že odpověď „nejvíce 1“ si zvolila jen 2 % dívek a naopak 18 % chlapců. U chlapců byla nejčastější odpověď „2 až 4“ (42 %).

U dívek i chlapců jsou zanedbatelné rozdíly mezi městem a vesnicí v počtu přečtených knih za jeden rok. Odpověď „žádná kniha“ za rok uvedla 3 % dívek a 7 % chlapců.

Výzkumná otázka č. 11

Jaký žánr knih máš nejraději?

Tabulka č. 11a - Jaký žánr knih - Dívky

Věk - město/vesnice	do 10 let		11-12 let		13-14 let		15-16 let		Celkem		Celkem v %		
	M	V	M	V	M	V	M	V	M	V	M	V	Celk.
dobrodružné	4	1	9	7	2	2	0	0	15	10	22	32	27
detektivní	0	1	5	3	0	0	0	0	5	4	7	13	10
sci-fi	3	0	6	2	2	0	0	0	11	2	16	6	11
dívčí romány	0	1	13	3	4	1	0	2	17	7	25	23	24
komiksy	6	3	6	3	1	0	1	0	14	6	20	19	20
populárně- naučné	1	0	1	0	0	0	0	0	2	0	3	0	1
povídky	1	1	4	1	0	0	0	0	5	2	7	6	7
Celkem	15	7	44	19	9	3	1	2	69	31	69	31	100

Tabulka č. 11b - Jaký žánr knih - Chlapci

Věk - město/vesnice	do 10 let		11-12 let		13-14 let		15-16 let		Celkem		Celkem v %		
	M	V	M	V	M	V	M	V	M	V	M	V	Celk.
dobrodružné	3	0	9	2	2	1	3	0	17	3	25	14	19
detektivní	1	0	3	0	1	0	0	0	5	0	7	0	4
sci-fi	2	2	6	4	7	2	4	1	19	9	28	41	34
dívčí romány	0	0	0	0	1	0	0	0	1	0	1	0	1
komiksy	3	1	11	1	3	4	2	1	19	7	28	32	30
populárně- naučné	2	0	2	1	0	0	0	0	4	1	6	5	5
povídky	2	0	1	2	1	0	0	0	4	2	6	9	7
Celkem	13	3	32	10	15	7	9	2	69	22	76	24	100

Jedním z výsledků výzkumné otázky č. 11, týkající se oblíbeného žánru knih, je poněkud překvapivé zjištění, že dívky dávají přednost žánru dobrodružnému (27 %) a detektivnímu (10 %) více než chlapci. Druhé nejoblíbenější jsou u dívek „dívčí romány“ (24 %). Naopak chlapci upřednostňují „sci-fi“ (34 %) a „komiksy“ (30 %).

Z výzkumu je u obou pohlaví vidět výrazný nezáměr o žánry „populárně-naučné“ a „povídky“. U chlapců je minimální zájem o „detektivní“ žánr.

Výzkumná otázka č. 12

Navštěvují základní uměleckou školu:

Tabulka č. 12a - Navštěvují ZUŠ obor - Dívky

Věk - město/vesnice	do 10 let		11-12 let		13-14 let		15-16 let		Celkem		Celkem v %		
	M	V	M	V	M	V	M	V	M	V	M	V	Celk.
hra na hudební nástroj	3	2	8	2	2	2	0	0	13	6	19	19	19
výtvarný obor	2	1	4	2	2	0	0	0	8	3	12	10	11
taneční obor	2	1	10	3	0	0	0	0	12	4	17	13	15
literárně-dramatický	2	0	1	1	0	0	0	0	3	1	4	3	4
nenavštěvují ZUŠ	6	3	21	11	5	1	1	2	33	17	48	55	51
Celkem	15	7	44	19	9	3	1	2	69	31	69	31	100

Tabulka č. 12b - Navštěvují ZUŠ obor - Chlapci

Věk - město/vesnice	do 10 let		11-12 let		13-14 let		15-16 let		Celkem		Celkem v %		
	M	V	M	V	M	V	M	V	M	V	M	V	Celk.
hra na hudební nástroj	4	0	4	2	1	1	0	1	9	4	13	18	16
výtvarný obor	0	0	1	1	0	0	0	0	1	1	1	5	3
taneční obor	1	0	1	0	2	0	0	0	4	0	6	0	3
literárně-dramatický	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
nenavštěvují ZUŠ	8	3	26	7	12	6	9	1	55	17	80	77	78
Celkem	13	3	32	10	15	7	9	2	69	22	76	24	100

Pomocí otázky č. 12 jsem zjistila, kolik dětí školního věku navštěvuje základní uměleckou školu, případně jaký obor. Celkově navštěvuje základní umělecké školy více dívek (49 %) než chlapců (22 %). Mezi dětmi z města a vesnice nejsou prakticky žádné rozdíly.

Dívky navštěvují nejčastěji obor „hra na hudební nástroj“ (19 %) „taneční obor“ (15 %) a „výtvarný obor“ (11 %).

U chlapců je nejčastější „hra na hudební nástroj“ (16 %), zanedbatelný je zájem o „výtvarný obor“ (3 %) a „taneční obor“ (3 %). Nejhůře se v oblíbenosti umístil u chlapců i dívek „literárně dramatický“ obor.

Výzkumná otázka č. 13

Počítač využívám převážně:

Tabulka č. 13a - Počítač využívám převážně - Dívky

Věk - město/vesnice	do 10 let		11-12 let		13-14 let		15-16 let		Celkem		Celkem v %		
	M	V	M	V	M	V	M	V	M	V	M	V	Celk.
na hraní her	4	1	12	3	1	1	1	0	18	5	26	16	21
ke komunikaci	6	2	10	5	4	1	0	2	20	10	29	32	31
jako zdroj informací	0	2	7	4	2	0	0	0	9	6	13	19	16
k plnění škol. úkolů	2	1	7	2	1	1	0	0	10	4	14	13	14
vše výše uvedené	3	1	8	5	1	0	0	0	12	6	17	19	18
Celkem	15	7	44	19	9	3	1	2	69	31	69	31	100

Tabulka č. 13b - Počítač využívám převážně - Chlapci

Věk - město/vesnice	do 10 let		11-12 let		13-14 let		15-16 let		Celkem		Celkem v %		
	M	V	M	V	M	V	M	V	M	V	M	V	Celk.
na hraní her	7	1	12	3	6	4	3	1	28	9	41	41	41
ke komunikaci	1	0	5	0	3	2	1	0	10	2	14	9	12
jako zdroj informací	2	0	1	2	0	0	0	0	3	2	4	9	7
k plnění škol. úkolů	1	0	1	0	0	0	2	0	4	0	6	0	3
vše výše uvedené	2	2	13	5	6	1	3	1	24	9	35	41	38
Celkem	13	3	32	10	15	7	9	2	69	22	76	24	100

Výzkumnou otázkou č. 13 jsem se dotazovala, ke kterému účelu děti školního věku převážně využívají počítač. V této souvislosti bych chtěla uvést, že část dětí (18 % dívek a 38 % chlapců) nevybrala pouze jednu ze čtyř nabízených možností, ale označila všechny uvedené varianty. Z tohoto důvodu byla do tabulky přidána varianta vše výše uvedené.

Podle získaných odpovědí využívají dívky počítač převážně „ke komunikaci“ (31 %), „na hraní her“ (21 %) a „jako zdroj informací“ (16 %). Na hraní her využívají počítač více dívky z města (26 %) než dívky z vesnice (16 %). Chlapci využívají počítač výrazně nejvíce ke „hraní her“ (41 %), „ke komunikaci“ (12 %) a „jako zdroj informací“ (7 %). Chlapci i dívky nejméně využívají počítač „k plnění školních úkolů“.

Výzkumná otázka č. 14

Odhadni, kolik času věnuješ denně sledování televize:

Tabulka č. 14a - Kolik televize denně - Dívky

Věk - město/vesnice	do 10 let		11-12 let		13-14 let		15-16 let		Celkem		Celkem v %		
	M	V	M	V	M	V	M	V	M	V	M	V	Celk.
1 hodinu a méně	5	5	18	7	3	1	0	0	26	13	38	42	40
2 hodiny a více	7	2	22	11	4	1	1	2	34	16	49	52	50
televizi nesleduji	3	0	4	1	2	1	0	0	9	2	13	6	10
Celkem	15	7	44	19	9	3	1	2	69	31	69	31	100

Tabulka č. 14b - Kolik televize denně - Chlapci

Věk - město/vesnice	do 10 let		11-12 let		13-14 let		15-16 let		Celkem		Celkem v %		
	M	V	M	V	M	V	M	V	M	V	M	V	Celk.
1 hodinu a méně	6	0	14	6	4	3	2	1	26	10	38	45	42
2 hodiny a více	7	3	17	4	8	4	5	0	37	11	54	50	52
televizi nesleduji	0	0	1	0	3	0	2	1	6	1	9	5	7
Celkem	13	3	32	10	15	7	9	2	69	22	76	24	100

Z tabulek č. 14a a 14b, zaměřených na odhad toho, kolik času dítě věnuje denně sledování televize, jasně vyplývá, že u dívek ani u chlapců nejsou výrazné rozdíly mezi městem a vesnicí. Nejčastěji děti sledují televizi „2 hodiny a více“, přičemž v procentuálním vyjádření je to o něco výraznější u chlapců (52 %) než u dívek (50 %). Na druhém místě sledují děti nejvíce času „1 hodinu a méně“, více chlapci (42 %) než dívky (40 %). Odpověď „televizi nesleduji“ uvedlo pouze 10 % dívek a 7 % chlapců.

Z uvedených výsledků vyplývá značná oblíbenost této pasivní činnosti, s převahou odpovědí „2 hodiny a více“ a „1 hodinu a méně“, u dětí a mládeže ve všech věkových kategoriích. Toto zjištění je dosti pesimistické, hlavně z důvodu pravděpodobného prohlubování této činnosti v pozdějším věku. V této souvislosti mě napadá, že v dotazníku chyběla otázka jaké pořady děti a mládež sledují nebo jaký je u nich nejoblíbenější pořad. Toto zjištění by bylo jistě zajímavé.

Výzkumná otázka č. 15

Výběr mých volnočasových aktivit ovlivňují nejvíce:

Tabulka č. 15a - Výběr volnočasových aktivit - Dívky

Věk - město/vesnice	do 10 let		11-12 let		13-14 let		15-16 let		Celkem		Celkem v %		
	M	V	M	V	M	V	M	V	M	V	M	V	Celk.
rodiče a sourozenci	8	2	14	9	3	1	0	1	25	13	36	42	39
kamarádi	2	1	7	4	3	1	0	1	12	7	17	23	20
někdo jiný	0	2	2	0	0	0	0	0	2	2	3	6	5
rozhodují se sám	5	2	21	6	3	1	1	0	30	9	43	29	36
Celkem	15	7	44	19	9	3	1	2	69	31	69	31	100

Tabulka č. 15b - Výběr volnočasových aktivit - Chlapci

Věk - město/vesnice	do 10 let		11-12 let		13-14 let		15-16 let		Celkem		Celkem v %		
	M	V	M	V	M	V	M	V	M	V	M	V	Celk.
rodiče a sourozenci	4	2	11	4	1	1	2	0	18	7	26	32	29
kamarádi	3	0	9	1	4	2	1	0	17	3	25	14	19
někdo jiný	1	0	0	1	2	0	0	0	3	1	4	5	4
rozhodují se sám	5	1	12	4	8	4	6	2	31	11	45	50	47
Celkem	13	3	32	10	15	7	9	2	69	22	76	24	100

V poslední výzkumné otázce bylo cílem zjištění, kdo nejvíce ovlivňuje dítě při výběru volnočasových aktivit. Zajímavým výsledkem je to, že každé pohlaví má zcela jiné výsledky. U dívek je na prvním místě rodina tj. „rodiče a sourozenci“ v procentuálním vyjádření (39 %). S celkem malým rozdílem se ovšem na rozhodování o volnočasových aktivitách podílí také dívky samy (36 %).

Naproti tomu, (47 %) chlapců odpovědělo, že se nejraději rozhodují sami. Podobně odpověděli jak chlapci z vesnice, tak i chlapci z města. Na druhém místě je ovlivňují „rodiče a sourozenci“ (29 %) a na třetím místě „kamarádi“ (19 %).

6.4 Hodnocení výsledků

Hlavním cílem diplomové práce bylo zjistit, jaké zájmy a aktivity převažují ve volném čase dnešní generace dětí a adolescentů a jak je ovlivňuje dnešní rodina. Zjistit a vyhodnotit současnou situaci v trávení organizovaného volného času dětí školního věku.

Na základě provedeného výzkumu se dá obecně konstatovat, že děti školního věku rády tráví společný čas s rodiči, ale s přibývajícím věkem klesá zájem o společné aktivity s rodinou.

V celkových výsledcích se neobjevily výrazné rozdíly mezi dětmi z města a vesnice. Je to pravděpodobně dáno tím, že vesnice, které uvedli jako bydliště žáci zmíněných prostějovských škol, nejsou typické vesnice, vzhledem k relativní blízkosti k městu Prostějovu.

U mladších dětí ve věku 8-12 let je více oblíbená společná hra s kamarády nebo sourozenci a také sport. Ve věkových kategoriích 13-16 let již roste obliba pasivních a víceméně individuálních činností. Jsou to zejména počítače a s tím související obliba Internetu, sociálních sítí a počítačových her. Oblíbené je také sledování televize a videa.

Z průměrných hodnot oblíbenosti u jednotlivých aktivit vyplývá, že neorganizované činnosti jsou výrazně oblíbenější než organizované. Děti školního věku mají velmi malý zájem o nejrůznější druhy kroužků a podobných organizovaných aktivit.

Malý zájem je mezi dětmi o činnost v zájmových sdruženích a hnutích jako například Sdružení mladých hasičů, Pionýr, Skaut, Junák, YMCA nebo mladí myslivci a rybáři. I když tyto organizace mají velmi dobře propracovaný systém práce s mládeží.

U dalších aktivit, zejména sportovně zaměřených, je zde otázka finanční dostupnosti pro některé rodiny. U všech zmíněných aktivit a kroužků je nejdůležitější kvalitní vedení, práce zkušeného pedagoga volného času, ať už amatéra nebo profesionála.

H1: Děti školního věku raději tráví volnočasové aktivity s kamarády než s rodinou.

Z tabulky č. 4a a z tabulky č. 4b vyplývá, že děti školního věku raději tráví volnočasové aktivity s kamarády. To vyplývá i z výsledků výzkumné otázky č. 7. Také sportovní aktivity provozují děti nejčastěji s kamarády. Toto zjištění potvrzuje i vývojová psychologie. **H1 byla verifikována.**

H2: Sport je ve srovnání se všemi ostatními společnými rodinnými činnostmi nejoblíbenější aktivitou.

Z tabulky č. 5c lze dovodit, že nejoblíbenější společnou činností v rodinách je „společná dovolená“, případně společné výlety, z pasivních činností sledování televize. Sport tedy nepatří k nejoblíbenějším společným činnostem. Důvodem je asi to, že jen málo rodin se aktivně věnuje sportu, ale společnou dovolenou se snaží uskutečnit. **H2 se nepotvrdila, byla tedy falzifikována.**

H3: Víkendové nakupování s rodiči je méně oblíbené u chlapců než u dívek.

Nakupování o víkendech v nákupních centrech patří celkově mezi neoblíbené činnosti, ze srovnání oblíbenosti u dívek a chlapců podle tabulky č. 5c je více neoblíbené u chlapců. Z tabulek č. 5a a č. 5b dále vyplývá, že oblíbenost klesá jak u dívek, tak zejména u chlapců s rostoucím věkem. Důvodem je zřejmě snaha o osamostatnění i při nakupování související s rostoucí potřebou nezávislosti na rodičích. **H3 byla verifikována.**

H4: Sportovní aktivity jsou oblíbenější mezi chlapci než dívkami.

Z tabulky č. 6c vyplývá, že jsou sportovní aktivity oblíbenější u chlapců než u dívek. Z tabulek č. 6a a č. 6b dále vyplynulo, že oblíbenost sportu se zvyšujícím se věkem klesá, zejména u dívek. Dívky ve věku do deseti let uváděly sport na druhém místě, ve věku 15-16 let se oblíbenost sportu objevila až na šestém místě. **H4 byla verifikována.**

H5: Více než 50 % chlapců vůbec nechodí do knihovny

Hypotéza, více než 50 % chlapců vůbec nechodí do knihovny, byla dotazníkovým výzkumem vyvrácena. Z výzkumu vyplynulo, že 25 % chlapců z města a 41 % chlapců z vesnice, tedy v průměru 33 % nechodí do knihovny vůbec. Další 53 % chlapců uvedlo, že chodí do knihovny jen výjimečně. Nikdo neuvěděl, že chodí do knihovny 1x týdně. Přestože byla hypotéza vyvrácena, zjištěný stav není dobrý. **H5 se nepotvrdila, byla tedy falzifikována.**

H6: Dívky přečtou více knížek než chlapci.

Z výsledků výzkumné otázky č. 10 vyplývá, že 51 % dívek přečte za jeden rok 5 a více knih, zatímco u chlapců se tento údaj objevil u 33 %. Nejvíce jednu nebo žádnou knihu za rok přečte 25 % chlapců, zatímco u dívek je to pouze 5 %. **H6 byla verifikována.**

H7: Dívky navštěvují obor hra na hudební nástroj na ZUŠ více než chlapci.

Na základě tabulky č. 12a a č. 12b byla hypotéza potvrzena, ale zjištěný rozdíl je velmi malý. Obor hra na hudební nástroj je mezi dětmi nejvíce navštěvovaný. Celkově ZUŠ navštěvuje 49 % dívek, ale jen 22 % chlapců, což je způsobeno tím, že dívky navštěvují další obory, např. taneční a výtvarný. **H7 byla verifikována.**

H8: Předpokládám, že nejméně 50 % dětí sleduje televizi 2 hodiny a více denně.

Z tabulek č. 14a a č. 14b vyvozují, že 50 % dívek a 52 % chlapců sleduje denně televizi 2 hodiny a více. Pouze 10 % dívek a 7 % chlapců uvedlo, že televizi nesleduje. Televize představuje častou náplň volného času dětí a mládeže. **H8 byla verifikována.**

H9: Předpokládám, že výběr volnočasových aktivit dětí školního věku nejvíce ovlivňují kamarádi.

Z výsledků výzkumné otázky č. 15 bylo zjištěno, že děti školního věku při výběru volnočasových aktivit neovlivňují především kamarádi. U dívek je to pouze ve 20 % a u chlapců v 19 %. Hypotéza tedy potvrzena nebyla. Odlišný výsledek při výběru volnočasových aktivit je zajímavý tím, že dívky jsou ovlivněny především rodinou 39 % a chlapci se rozhodují sami 47 %. **H9 se nepotvrdila, byla tedy falzifikována.**

ZÁVĚR

Diplomová práce je zpracována na téma „Evaluace volnočasových aktivit dětí školního věku“. Cílem diplomové práce bylo zjistit, jaké zájmy a aktivity převažují ve volném čase dnešní generace dětí a adolescentů a jak je ovlivňuje dnešní rodina.

Vycházela jsem z vymezení pojmů pedagogika volného času a volný čas. Zamýšlela jsem se nad funkcemi volného času i v historickém kontextu a významem volného času v životě člověka. Jedna kapitola je věnována vývojovým specifikám dětí z pohledu psychologie. Dále jsem se zaměřila na popsání možných způsobů trávení volného času, zejména ve spojení s využíváním médií. Poslední kapitola teoretické části se věnuje deskripci zařízení, sdružení a organizací, které se zaměřují na volnočasové aktivity pro děti školního věku včetně nových typů zařízení.

Praktická část diplomové práce je prezentována v šesté kapitole. Základem pro získání dat potřebných pro kvantitativní výzkum byla metoda dotazníku. Jeho výsledky byly interpretovány a analyzovány z hlediska sociální pedagogiky.

Zmapovala jsem stav volnočasových aktivit dětí školního věku na dvou prostějovských školách. Platnost získaných výsledků je dána zvoleným vzorkem respondentů a nedá se tudíž zcela zobecnit.

Z výsledků výzkumu vyplynula větší obliba individuálních, neorganizovaných volnočasových aktivit než činností organizovaných různými zájmovými sdruženími a institucemi. Výzkum poukázal na převažující oblibu pasivních činností, jako je sledování televize, a především používání sociálních sítí a počítačových her. Přemíra této individuální a pasivní činnosti negativně působí na vytváření interaktivních vztahů mezi vrstevníky. Nadměrná komunikace na sociálních sítích vede k nahrazování skutečných sociálních vztahů vztahy virtuálními. Negativně také ovlivňuje verbální komunikaci.

Zajímavým zjištěním je, že vliv rodiny v oblasti společných volnočasových aktivit se zúžil převážně na organizování společných dovolených. Málo se vyskytují společné sportovní aktivity a hry. Příčinou může být zaměstnanost rodičů, ale i stránka finanční. Zejména u dívek se snižuje s věkem zájem o sport.

Překvapil mě malý zájem dětí podílet se na zájmové činnosti v organizacích, které mají teoreticky dobře propracovanou práci s mládeží. Tyto organizace by měly hledat nové způsoby a cesty, jak získávat děti a mládež pro volnočasové aktivity. V naší společnosti

zřetelně klesl zájem o spolkovou činnost a snížil se počet nadšených dobrovolníků, kteří by organizovali ve volném čase zájmové aktivity pro děti a mládež.

Získané výsledky jsou sondou do způsobu trávení volného času dnešních dětí a je možno je využít v praxi. Mohou inspirovat pracovníky, kteří organizují volnočasové aktivity dětí na školách, v obcích, pracovníky DDM, studenty rekreologie. Z pohledu sociální pedagogiky by bylo vhodné dětem školního věku nabízet více alternativ a variant trávení volného času. Některé kroužky a aktivity by se měly více zatraktivnit a přizpůsobit náročnějším požadavkům, například zájmové činnosti spojené s pobytem v přírodě. Děti potřebují vidět i v oblasti trávení volného času pozitivní vzory v rodině a ve společnosti.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1.] 150 let v pohybu. [online]. Česká obec sokolská. [cit. 14. 2. 2014]. © 2007. Dostupné z: <http://www.sokol-cos.cz/150-let-v-pohybu-A21D>
- [2.] BAUMAN, Petr. Současné podoby pedagogiky volného času. In: *Pedagogika 4/2012*. Praha: Univerzita Karlova – Pedagogická fakulta. Ročník LXII-2012. 460 s. ISSN 0031-3815.
- [3.] BŘICHÁČEK, Václav a kol. *Skautskou stezkou*. 2. vydání. Praha: Junák – svaz skautů a skautek ČR, 2001. 405 s. ISBN 80-86109-60-7.
- [4.] Co je ČRDM. [online]. ČRDM - Česká rada dětí a mládeže. [cit. 14. 2. 2014]. © 199-2014. Dostupné z: <http://crdm.cz/crdm/co-je-crdm/>
- [5.] ČÁP, Jan, MAREŠ, Jiří. *Psychologie pro učitele*. 2. vydání. Praha: Portál, 2007. 655 s. ISBN 978-80-7367-273-7.
- [6.] Česko. Zákon č. 108 ze dne 31. 3. 2006 o sociálních službách. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2006, částka 37, s. 1257-1289. ISSN 1211-1244.
- [7.] ECKERTO VÁ, Lenka, DOČEKAL, Daniel. *Bezpečnost dětí na Internetu. Rádce zodpovědného rodiče*. 1. vydání. Brno: Computer Press, 2013. 224 s. ISBN 978 80-251-3804-5.
- [8.] GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 2. vydání. Brno: Paido, 2010. 261 s. ISBN 978-80-7315-185-0.
- [9.] HÁJEK, Bedřich, HOFBAUER, Břetislav, PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogické ovlivňování volného času*. 2. vydání. Praha: Portál, 2011. 240 s. ISBN 978-20-262-0030-7.
- [10.] HÁJEK, Bedřich, PÁVKOVÁ, Jiřina a kol. *Školní družina*. 3. vydání. Praha: Portál, 2011. 152 s. ISBN 978-80-7367-900-2.
- [11.] HODANĚ, Bohuslav, DOHNAL, Tomáš. *Rekreologie*. 2. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. 281 s. ISBN 978-80-244-2197-1.
- [12.] HOFBAUER, Břetislav. *Děti, mládež a volný čas*. 1. vydání. Praha: Portál, 2004. 176 s. ISBN 80-7178-927-5.
- [13.] HOFBAUER, Břetislav. *Kapitoly z pedagogiky volného času*. 1. vydání. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2010. 164 s. ISBN 978-80-7394-240-3.

- [14.] HOFBAUER, Břetislav. Volný čas a jeho pedagogické zhodnocení. In: *Pedagogika 2/2003*. Praha: Univerzita Karlova – Pedagogická fakulta. Ročník LIII-2003. 246 s. ISSN 3330-3815.
- [15.] JANDOVÁ, Petra. *Sportovní aktivity pro celou rodinu. Výlety rodičů s dětmi za sportem*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2009. 135 s. ISBN 978-80-247-2565-9.
- [16.] KAPLÁNEK, Michal. Pedagogika volného času-projekt budoucnosti, nebo slepá ulička? In: *Pedagogika 1/2010*. Praha: Univerzita Karlova – Pedagogická fakulta. Ročník LIX-2009. 96 s. ISSN 0031-3815.
- [17.] KARÁSKOVÁ, Ivana. Horor a komiks. Děti čtou pět knih ročně. In: *Mladá Fronta Dnes*. Praha: MAFRA. 2013, XXIV/273, s. A 1. [cit. 23. – 24. 11. 2013]. ISSN 1210 - 1168.
- [18.] Kolektiv autorů SH ČMS. *Studijní materiál pro přípravu vedoucích a instruktorů kolektivů mladých hasičů k získání kvalifikace III. a II. stupně*. [online]. Oficiální informační server Sdružení hasičů Čech, Moravy a Slezska. [cit. 15. 2. 2014]. Dostupné z: <http://www.dh.cz/dokumenty/mladez/vzdelani/vedouci/ucebni-texty.pdf>
- [19.] KOŘÍNEK, Jakub. Tak to vidím já. Co vy na to? Na co se soustředit v Pionýru v období 2014-2016/18. In: *Mozaika Pionýra*. Praha: Pionýr, 2013. č. 1. ISSN 1213-4686.
- [20.] KRAUS, Blahoslav, POLÁČKOVÁ, Věra a kol. *Člověk – prostředí – výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. 1. vydání. Brno: Paido, 2001. 199 s. ISBN 80-7315-004-2.
- [21.] KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. 1. vydání. Praha: Portál, 2008. 216 s. ISBN 978-80-7367-383-3.
- [22.] LACA, Slavomír a kol. *Axiómy postmoderného sveta ako edukačná realita súčasnosti*. 1. vydání. Brno: Institut mezioborových studií, 2013. 233 s. ISBN 978-80-87182-38-3.
- [23.] LACA, Slavomír a kol. *Dialóg pomáhajúcich profesií v kontexte sociálnej práce*. 1. vydání. Brno: Institut mezioborových studií, 2013. 231 s. ISBN 987-80-87182-37-6.

- [24.] LACA, Slavomír. *Sociální pedagogika*. 1. vydání. Brno: Institut mezioborových studií, 2011. 211 s. ISBN 978-80-87182-19-2.
- [25.] LACA, Slavomír. *Výchova – Rodina - Hodnoty*. Brno: Institut mezioborových studií, 2013. 223 s. ISBN 978-80-87182-32-1.
- [26.] LANGMEIER, Josef, KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*. 2. aktualizované vydání. Praha: Grada Publishing, a.s., 2006. 368 s. ISBN 80-247-1284-9.
- [27.] LINHART, Jiří a kol. *Slovník cizích slov pro nové století*. Litvínov: Dialog, 2008. 412 s. ISBN 80-7382-005-6.
- [28.] MATĚJČEK, Zdeněk. *Rodiče a děti*. 2. vydání. Praha: Avicenum, 1989. 335 s.
- [29.] MÜHLPACHR, Pavel a kol. *Sociální pedagogika II*. Brno: Institut mezioborových studií, 2011. 252 s.
- [30.] NĚMEC, Jiří a kol. *Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času pro doplňující pedagogické studium*. Brno: Paido, 2002. 119 s. ISBN 80-7315-012-3.
- [31.] NITRA, Josef. *Vítáme Vás!*. [online]. Oficiální informační server Sdružení hasičů Čech, Moravy a Slezska. [cit. 11. 3. 2014]. © 1999-2014. Dostupné z: <http://www.dh.cz/>
- [32.] Oáza. [online]. Cyrilometodějské gymnázium a mateřská škola v Prostějově. © 2006-2014. [cit. 13. 2. 2014]. Dostupné z: <http://cmg.prostejov.cz/oaza/>
- [33.] Obory na ZUŠ VI.Ambrose Prostějov. [online]. ZUŠ VI.Ambrose Prostějov. [cit. 13. 2. 2014]. Dostupné z: <http://www.zusprostejov.cz/obory.htm>
- [34.] O ČSOP. [online]. Český svaz ochránců přírody. [cit. 14. 2. 2014]. Dostupné z: http://www.csop.cz/index.php?cis_menu=1&m1_id=1001&m2_id=1260&m_id_old=2060
- [35.] O nás. [online]. Hnutí Brontosaurus. [cit. 14. 2. 2014]. © 2007. Dostupné z: <http://www.brontosaurus.cz/o-nas>
- [36.] Organizace. [online]. Česká obec sokolská. [cit. 14. 2. 2014]. © 2007. Dostupné z: <http://www.sokol-cos.cz/organizace-A9EF>
- [37.] PÁVKOVÁ, Jiřina a kol. *Pedagogika volného času*. 4. vydání. Praha: Portál, 2008. 224 s. ISBN 978-80-7367-423-6.

- [38.] PELIKÁN, Jiří. *Základy empirického výzkumu pedagogických jevů*. 2. vydání. Praha: Karolinum, 2011. 270 s. ISBN 978-80-246-1916-3.
- [39.] POLÁČEK, Michal. Nízké mzdy, obézní děti. Sport už je pro ně drahý. In: *Mladá Fronta Dnes*. Praha: MAFRA, 2013, s. B 1. [cit. 5. 12. 2013]. ISSN 1210 - 1168.
- [40.] PROCHÁZKA, Miroslav. *Sociální pedagogika*. 1. vydání. Praha: Grada, 2012. 208 s. ISBN 978-80-247-3470-5.
- [41.] ŘEZÁČ, Jaroslav. *Sociální psychologie*. 1. vydání. Brno: Paido, 1998. 268 s. ISBN 80-85931-48-6.
- [42.] ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem: vývojová psychologie*. 2. vydání. Praha: Portál, 2006. 390 s. ISBN 80-7367-124-7.
- [43.] SAK, Petr, SAKOVÁ, Karolína. *Mládež na křižovatce*. 1. vydání. Praha: Svoboda Servis, 2004. 240 s. ISBN 80-86320-33-2.
- [44.] SAK, Petr. *Proměny české mládeže*. 1. vydání. Praha: Petrklíč, 2000. 291 s. ISBN 80-7229-042-8.
- [45.] Skauting je příležitost pro nové zážitky v každém věku. [online]. Skauting. [cit. 13. 2. 2014]. © 2011. Dostupné z: <http://www.skaut.cz/>
- [46.] SPOUSTA, Vladimír a kol. *Metody a formy výchovy ve volném čase*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1996. 82 s. ISBN 80-210-1275-7.
- [47.] Střediska volného času. [online]. Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy České republiky. © 2013-2014. [cit. 13. 2. 2014].
Dostupné z: <http://www.msmt.cz/mladez/strediska-volneho-casu>
- [48.] Školní družiny. [online]. Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy České republiky. © 2013-2014. [cit. 13. 2. 2014].
Dostupné z: <http://www.msmt.cz/mladez/skolni-druziny>
- [49.] Školní kluby. [online]. Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy České republiky. © 2013-2014. [cit. 13. 2. 2014].
Dostupné z: <http://www.msmt.cz/mladez/skolni-kluby>
- [50.] Terénní programy Prostějov. [online]. Společnost Podané ruce. [cit. 15. 2. 2014]. © 1995-2014. Dostupné z: <http://www.podaneruce.cz/programy-a-pece/terenni-programy/ternn-program-prostjovsko/>

- [51.] TYRLÍK, Mojmir a kol. *Zátěž v adolescenci*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2012. 93 s. ISBN 978-80-210-6042-5.
- [52.] VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie. Dětství a dospívání*. 2. vydání. Praha: Karolinum, 2012. 531 s. ISBN 978-80-246-2153-1.
- [53.] VÁŽANSKÝ, Mojmir. *Základy pedagogiky volného času*. 2. vydání. Brno: Print-Typia, 2001. 175 s. ISBN 80-86384-00-4.
- [54.] VIEHOFFOVÁ, Hanne, REUYSOVÁ, Eva. *Jak s dětmi trávit volný čas. Náměty, nápady, návody pro děti od 4 do 14 let*. 2. vydání. Praha: Portál, 2000. 184 s. ISBN 80-7178-412-5.
- [55.] Ze „Stanov Pionýra“. [online]. Pionýr – Dobrodružství na míru. [cit. 13. 2. 2014]. © 2012. Dostupné z: <http://www.dobrodruzstvi.info/obsah/o-nas>
- [56.] Životní styl. [online]. Wikipedie. [cit. 3. 11. 2013]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/%C5%BDivotn%C3%AD_styl#Voln.C3.BD_.C4.8Das

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

ČRDM	Česká rada dětí a mládeže
ČSOP	Český svaz ochránců přírody
ČSTV	Český svaz tělesné výchovy
DDM	Dům dětí a mládeže
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
OSN	Organizace spojených národů
SH ČMS	Sbor hasičů Čech, Moravy a Slezska
ŠD	Školní družina
YMCA	Young Men's Christian Association
ZUŠ	Základní umělecká škola

SEZNAM GRAFŮ

Graf č. 1 - Pohlaví.....	73
Graf č. 2 - Věk	74
Graf č. 3 - Bydliště - Dívky	75
Graf č. 4 - Bydliště - Chlapci.....	76
Graf č. 5 - Rodina - společná činnost - Dívky	78
Graf č. 6 - Rodina - společná činnost - Chlapci.....	79
Graf č. 7 - Rodina - společná činnost - Celkem.....	80
Graf č. 8 - Aktivity ve volném čase - Celkem	84

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1 - Pohlaví	73
Tabulka č. 2 - Věk.....	74
Tabulka č. 3a - Bydliště - Dívky.....	75
Tabulka č. 3b - Bydliště - Chlapci	76
Tabulka č. 4a - Volný čas trávím nejčastěji - Dívky	77
Tabulka č. 4b - Volný čas trávím nejčastěji - Chlapci.....	77
Tabulka č. 5a - Rodina - společná činnost - Dívky.....	78
Tabulka č. 5b - Rodina - společná činnost - Chlapci	79
Tabulka č. 5c - Rodina - společná činnost - Celkem	80
Tabulka č. 6a - Aktivity ve volném čase podle oblíbenosti - Dívky	82
Tabulka č. 6b - Aktivity ve volném čase podle oblíbenosti - Chlapci.....	83
Tabulka č. 6c - Aktivity ve volném čase podle oblíbenosti - Celkem	84
Tabulka č. 7a - Provozují sport - Dívky.....	86
Tabulka č. 7b - Provozují sport - Chlapci.....	86
Tabulka č. 8a - Chodím do knihovny - Dívky	87
Tabulka č. 8b - Chodím do knihovny - Chlapci	87
Tabulka č. 9a - Oblíbený hrdina - Dívky	88
Tabulka č. 9b - Oblíbený hrdina - Chlapci	88
Tabulka č. 10a - Kolik knížek za rok - Dívky	89
Tabulka č. 10b - Kolik knížek za rok - Chlapci.....	89
Tabulka č. 11a - Jaký žánr knih - Dívky.....	90
Tabulka č. 11b - Jaký žánr knih - Chlapci	90
Tabulka č. 12a - Navštěvuji ZUŠ obor - Dívky.....	91
Tabulka č. 12b - Navštěvuji ZUŠ obor - Chlapci	91
Tabulka č. 13a - Počítač využívám převážně - Dívky	92
Tabulka č. 13b - Počítač využívám převážně - Chlapci	92
Tabulka č. 14a - Kolik televize denně - Dívky	93
Tabulka č. 14b - Kolik televize denně - Chlapci	93
Tabulka č. 15a - Výběr volnočasových aktivit - Dívky	94
Tabulka č. 15b - Výběr volnočasových aktivit - Chlapci	94

SEZNAM PŘÍLOH

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

Ahoj. Jmenuji se Lenka Turnová, studuji sociální pedagogiku. Obracím se na Tebe s prosbou o vyplnění následujícího dotazníku. Dotazník je zcela anonymní a pomůže mi získat informace pro moji diplomovou práci. Prosím, odpověz pravdivě na následující otázky.

1. Jsem:

- dívka
- chlapec

2. Můj věk je:

- do 10 roků
- 11-12 roků
- 13-14 roků
- 15-16 roků

3. Bydlím:

- ve městě
- na vesnici

4. Volný čas trávím nejčastěji:

- sám
- s rodiči
- se sourozenci
- s kamarády nebo partou
- jinak

5. Má vaše rodina ve volném čase nějakou společnou činnost? Podle oblíbenosti zakroužkuj 1, 2, 3, 4 nebo 5 (1 - nejoblíbenější....5 - nejméně oblíbená):

- 1 2 3 4 5 sport
- 1 2 3 4 5 jízda na kole nebo kolečkových bruslích
- 1 2 3 4 5 výlety do přírody, zoo, hrady, zámky, muzea
- 1 2 3 4 5 společná dovolená
- 1 2 3 4 5 společenské hry
- 1 2 3 4 5 sledování TV
- 1 2 3 4 5 nakupování o víkendech v nákupních centrech

1 2 3 4 5 práce v domácnosti případně na zahradě
jiná činnost - napiš jaká.....

6. Svoje aktivity ve volném čase oznámkuj jako známkami ve škole. Podle oblíbenosti zakroužkuj 1, 2, 3, 4 nebo 5 (1 - nejoblíbenější....5 - nejméně oblíbená):

1 2 3 4 5 četba
1 2 3 4 5 sport
1 2 3 4 5 internet, sociální sítě, počítačové hry
1 2 3 4 5 sledování televize a videa
1 2 3 4 5 mimoškolní výuka cizího jazyka
1 2 3 4 5 hra na hudební nástroj
1 2 3 4 5 výtvarný nebo keramický kroužek
1 2 3 4 5 sdružení mladých hasičů
1 2 3 4 5 přírodovědný kroužek, kroužek ochránců přírody
1 2 3 4 5 pionýr, skaut, junák, YMCA (křesťanské sdružení)
1 2 3 4 5 mladí myslivci a rybáři
1 2 3 4 5 chovatelství, chov domácích mazlíčků
1 2 3 4 5 pobyt a hra venku s kamarády nebo sourozenci
1 2 3 4 5 pobyt a hra doma s kamarády nebo sourozenci
jiná aktivita - napiš jaká

7. Provozují sport:

- s kamarády
- sám
- s rodiči
- ve sportovním oddíle
- neprovozují žádný sport

8. Chodím do knihovny:

- 1 x týdně
- 1-2 x měsíčně

- výjimečně, jen když něco potřebuji
- vůbec nechodím do knihovny

9. Máš nějakého oblíbeného knižního, filmového nebo jiného hrdinu?

- ano
- ne

10. Kolik knížek asi přečteš za 1 rok?

- 5 a více
- 2 – 4
- nejvíce 1
- žádnou knihu

11. Jaký žánr knih máš nejraději?

- dobrodružné romány
- detektivní romány
- sci-fi
- dívčí romány
- komiksy
- populárně naučnou literaturu
- povídky

12. Navštěvuji základní uměleckou školu:

- hra na hudební nástroj
- výtvarný obor
- taneční obor
- literárně dramatický obor
- nenavštěvuji základní uměleckou školu

13. Počítač využívám převážně:

- na hraní her
- ke komunikaci
- jako zdroj informací
- k plnění úkolů do školy
- jinak - napiš jak.....

14. Odhadni, kolik času věnuješ denně sledování televize:

- 1 hodinu a méně
- 2 hodiny a více
- televizi většinou nesleduji

15. Výběr mých volnočasových aktivit ovlivňují nejvíce:

- rodiče případně sourozenci
- kamarádi
- někdo jiný
- rozhoduji se sám (a)

Děkuji Ti za vyplnění dotazníku.